

מתווכות

גליון רפ"ח
פרשת במדבר
תשפ"ו

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

מצורפים העלונים:

- תורת אברהם - עמ' י"ג
- אור לישרים - עמ' י'
- עמודים - עמ' י"ט
- ובחרת בחיים - עמ' ט"ו
- מכתלי בית ההוראה - עמ' כ"ז
- ספיר והאלום - עמ' כ"ג

חדש בהיכל <<<

חולין מנוקד עם שינון התלמוד

מהדורת ש"ס 'עוז והדר' הידועה בשלל מעלותיה, מוגהת בדקדוק רב, עם אלפי תיקונים בכל מסכת ובמפרשיה. במהדורת מנוקדת זו הגמרא ופירושי רש"י ותוספות מנוקדים בדקדקנות רבה, ובסוף הגמרא הובא מדור 'שינון התלמוד' כדי לסייע לתלמידים בשינון וחזרה על הגמרא וסוגיותיה. כל אלו נערכו בעימוד נאה ועם מיטב ההשכחות, לתועלת הלומדים.

טור ושולחן ערוך עוז והדר פוס (תכט-תצד)

טור ושולחן ערוך "עוז והדר", כל הטקסט נערך מחדש כולל כל המפרשים, ותוקנו בו שיבושים רבים, ונוספו בו הוספות רבות עם ילקוט מפרשים ומילואים. השולחן ערוך מבוסס על המהדורה המפורסמת של הוצאת "מכון ירושלים" ו"מורשה להנחיל" במהדורה רבת כרכים, פרי עמל בן שנים רבות של עבודה מאומצת ע"פ כת"י ודפו"י ישנים ע"י צוות תלמידי חכמים, והוא ערוך מחדש בעריכה נוספת ומדויקת עם הגהות והוספות במשך כ-7 שנים על ידי צוות ענק של ממלכת התורה עוז והדר, במהדורה מתוקנת ומסודרת מחדש בשלימות הכלולה מכל המעלות, בעימוד חדש ומאיר עיניים של צורת דף חדשה על ידי מומחים שעיצבו את הדף בצורה המעוררת את זכרון הלימוד, יחד עם כל הנושאי כלים על העמוד.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה: → השבוע בגליון: ← **אקטואלי:**

האור החיים הק':
בעניין שעתידין הבכורות לחזור לעבודה במקדש
| עמ' ב' |

התקבל לשיבה בס"ד בזכות "תקלה" טכנית
| עמ' ג' |

פניני אביר יעקב עמ' ה' |

האם יש דין קדימה ללוי בזמן זה? | עמ' ח' |

פנינים ואמרות נפלאות על פרשת השבוע פנינים חכמים ואמרות

מר"ח סיון מונין את השעות עד לחג השבועות

שָׁאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (א. ב.).
וברש"י מתוך חיבתן לפנינו מונה אותם כל שעה.
סיפר הג"ר נחמן יוסף טברסקי: שמעתי מאחד שהגיע להסתופף בחג השבועות בצל הרה"ק מרחמסטריווקא זצ"ל, ואמר לאדמו"ר ב'מיטאג טיש' בשבת קודש לפני שבועות אימרה בשם אחד מהצדיקים על פירש"י ריש פרשת במדבר "מתוך חיבתן מונה אותן בכל שעה".
דהנה בספירת העומר איכא מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי (ר"ה ה.) וכל זה עד ראש חודש סיון, אך מראש חודש סיון כבר אי אפשר להתאפק ולספור רק הימים והשבועות ומתחילין לספור גם את השעות, וזהו "מתוך גודל החיבה מונה אותן בכל שעה".
כאשר אך סיים אימרה זו, נתלהב הרה"ק מרחמסטריווקא ואמר בהתרגשות והשתוקקות: "מקען שוין נישט אויס האלטן" (לא נוכל שאת ההשתוקקות לחג השבועות), כבר רצה למשש את החג.

(אוצר אפרים-בפרשתנו)

ברוך השם, עלה בידי ללמד זכות על אותו יהודי בנש"ק...

וַיְתִלְדוּ עַל מִשְׁפַּחְתָּם (א. ח.). וברש"י הביאו ספרי ייחוסיהם.
באחד משולחנותיו הטהורים של הרה"ק האדמו"ר הרמ"מ מלעלוב ז"ע, עת שבירכו ברכת המזון, הבחינו לפתע החסידים על רבינו כי נשתנתה צורתו, פניו להטו ככבשן ומראהו הטיל אימה, כשסיים הרבי לברך על המזון, נפלטו מפיו דיבורים סתומים והנוכחים חשו בעליל כי דבר מה התרחש, דבר הנשגב מבינתם...
"היה יהודי תלמיד חכם - פתח הרבי וסיפר - מיוחס גדול היה, בנם של קדושים, לכבוד גדול ולקירובים נפלאים זכה אצל אדמו"רים, אך נוהג נפסד שדבק בו הכתימה את נשמתו והורידה אותו לתחתית שאולה, נפשו היתה רחבה עליו ובזחחות דעתו הירבה ללעוג בכל עת מצוא על צדיקי הדור ולשימש ללעג וקלס, יהודי זה נפטר מן העולם בתקופת ימי מלחמת העולם הראשונה (בשנות תרע"ד-תרע"ו), כבר חלפו מאז כשישים שנה ועדיין אין לו מנוחה בעולם האמת... אך מה אעשה, אינני יכול לעזור לו... מה הוא רוצה מחיי?... מה אני יכול לעזור לו?..."

זמן רב חלף מאז, המעשה כמעט ונשתכח מליבות החסידים, והנה הגיע יום ה' אלול - יום ההילולא של הסבא הקדוש האדמו"ר רבי דוד צבי שלמה, החסידים נאספו בבית מדרשו של רבינו להשתתף בעריכת השולחן הטהור לרגל יום ההילולא, תחילה התפללו תפילת ערבית, הרבי סיים את תפילת העמידה ופסע לאחוריו,

לפתע ניגש אל הגרש"א ובר ולהשתאותו הרבה חזר הרבי שוב על סיפורו: "היה יהודי תלמיד חכם, בנם של קדושים, תמיד התכבד לשבת במזרח לצידם של גדולי האדמו"רים, אך מה ביכולתי לעשות?... אין בכוחי לעזור לו..."
שוב חלפה תקופה ארוכה, עד שבאחד הימים נענה הרבי ואמר: "ברוך השם, עלה בידי ללמד זכות על אותו יהודי בנש"ק שלעג לצדיקי הדור, מצאתי כי היתה לו ליהודי זה הכנעה והתבטלות בפני האדמו"ר הקדוש רבי ישכר דוב מבעלזא..."
(משה איש האלקים - ח"ב עמ' 36)

מטה אחד לראש בית אבותם - הכוח המאחד של הדגלים

אִישׁ עַל דָּגְלוֹ בְּאַתֶּת לְבֵית אֲבֹתָם יִחַנּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִיָּגֵד סָבִיב לְאַהֲל מוֹעֵד יִחַנּוּ (ב. ב.).
יש להתבונן כי אחר שנחלקו ישראל לדגלים, עלול היה להיווצר חלילה פירוד ביניהם. נשאלת השאלה מי הוא המחבר את כל שבטי ישראל לאחד, כך שיוכלו להיות נפרדים לשבטים ועם זאת להישאר מאוחדים לתכלית אחת.
ונראה לפרש זאת על פי דרשת בעל ההגדה האומרת כי המילה 'ובאותות' רומזת למטה, כמו שנאמר (שמות ד יז) "וְאֵת הַמִּטָּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בוֹ אֶת הָאֹתוֹת". ויש להבין (וראה רמב"ן שם) מדוע נאמר 'אותות' בלשון רבים, הלא רק מופת אחד נעשה במטה עצמו והוא הפיכתו לנחש וחזרתו למטה, ואילו מופתי היד המצורעת והדם לא נצרכו למטה כלל. ודוחק לומר שהכוונה למכות מצרים, שכן לא משמע כך בפסוק וגם לא כולן נעשו במטה.

אך הנה המטה נקרא בכמה שמות ונוטה לכמה נטיות, ופעמים שהוא אף פורח כפי שנאמר (במדבר יז כג) "פָּרַח מִטָּה אֶהְרֶן לְבֵית לִוִי וַיֵּצֵא פָּרַח וַיִּצָּץ צִיץ וַיִּגְמַל שְׁגָדִים". המטה נקרא גם בשם 'שבט', כנאמר (בראשית מט י) "לֹא יִסֹּר שֶׁבֶט מִיְהוּדָה", ו'שבט' ענינו מטה (ראה רש"י שם). והנה המושג 'שבט' גם הוא חלק משותף מצד אחד הוא סימן שלטון בבחינת מקל חובלים, ומאידך גיסא הוא בבחינת שבט מוסר, שהוא שבטה של תורה המייסר ומטה את האדם לטובה. שתי הבחינות הללו נמצאו ביהודה.

על פי דברים אלו יואר מדוע כל אחת ממשפחות ישראל נקראה בשם 'שבט'. יעקב אבינו ע"ה העמיד שנים עשר שבטי ישראל, שהן שנים עשרה דרכי הנהגה בכלל ישראל. כי לכל יחיד יחיד מישאל תנו חלק מיוחד בתורה השייך לו בלבד, כפי הנוהג לדפי שורש נשמתו. כך יש ללמוד גם מדברי המדרש (במדבר רבה יח כג) שלפיו משה נטל קורת עץ גדולה וחילק אותה לשנים עשר נסרים כנגד שנים עשר השבטים, כדי שלא יוכל איש לטעון כי מטה אהרן היה לח משאר המטות. במעשה זה הורה משה לבני ישראל כי למרות שחלוקים הם לשנים

ווארט מהאור החיים הק'

בענין שעתידין הבכורות לחזור לעבודה במקדש

וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם אֲנִי ה' (ג. מה).

הנה ידועים דברי האור החיים הקדוש שחידש על תיבות "אָנִי ה'", דאף שעתידיה העבודה לחזור לבכורות לעתיד לבוא, מכל מקום לא ירדו הלוויים מהיותם משרתי השם.

והגר"מ שטרנבוך שליט"א בספרו טעם ודעת עמוד בזה וכתב, ותמהתי כי אחד מעיקרי האמונה שזאת התורה נצחית ולא תהא מוחלפת, והיאך חידש שיתורו הבכורות שהם זרים גמורים לעבוד בבית המקדש לעתיד לבוא, ודבריו צריכים ביאור, ונשאר בצ"ע.

אמנם הגה"צ המהר"ץ דושינסקי זצ"ל בספרו תהילות מהר"ץ (פרק כו) ביאר בזה, דהטעם פשוט, דכל עיקר מה שניטלה העבודה מן הבכורות הוא רק משום שחטאו בעגל ועל ידי כן נפסלו מן העבודה, אבל לעתיד לבוא שיתמו החטאים ויתוקן עוון העגל, ישובו למעלתם. וכמאמר חז"ל (ברכות לב. ב) על הפסוק "גַם אֶלֶה תִשְׁכַּחְנָה" (ישעיהו מט. טו) שזה קאי על מעשה העגל שאמר "אֶלֶה אֶלְהֵיךָ יִשְׂרָאֵל". וכתב המהרש"א (בחינוכי אגדות שם) דפסוק זה קאי לעתיד לבוא, שאז ישתכח לגמרי מעשה העגל. וממילא שוב יוכשרו הבכורות לחזור לעבודתם כבימי קדם.

ולפי יסוד זה פירש את המסורה על הפסוק "רָאָה עֵינַי וַעֲמַלְי וְשָׂא לְכָל חַטֹּאתַי" (תהילים כה, יח), דאיתא ג' פעמים התיבה "וְשָׂא" במסורה. הכא, ואידך גבי הבכורות "וְשָׂא אֶת מִסְפַּר שְׁמֹתָם" (במדבר ג, מ), ואידך "וְשָׂא עֵינֶיךָ יְמֵה וְצַפְנָה" (דברים ג, כז). ויש לומר, דהנה "וְשָׂא אֶת מִסְפַּר שְׁמֹתָם" היינו הציווי שתינטל העבודה מן הבכורות מחמת חטא העגל כנזכר, אמנם כל זה הוא דווקא בזמן שעם ישראל בגלות מפוזר ומפורד בארבע כנפות הארץ, וזהו "וְשָׂא עֵינֶיךָ יְמֵה וְצַפְנָה", שכך הראה הקב"ה למשה את הגלויות בין העמים בכל קצוות תבל. אבל כשיבוא העת שירחם הקב"ה ויראה בעוני עמו, והיינו "רָאָה עֵינַי וַעֲמַלְי", אז יקויים מיד "וְשָׂא לְכָל חַטֹּאתַי" דישתכח לגמרי

עוון העגל מכל וכל, ויתנשאו הבכורות ותשוב אליהם עבודתם כבראשונה במרהר בימינו אמן, עכ"ד ודפח"ח.

מעלין בקודש ואין מורידין

ובעצם חידושו של האור החיים הקדוש הלוויים יישארו בעבודתם אף לכשיחזרו הבכורות לעבודת הקודש במקדש, ביאר מדיליה הרה"ק הישמח משה (בסוף פרשתנו) דהטעם בזה הוא על פי הכלל דמעלין בקודש ואין מורידין, וכיון שעלו הלוויים לעבודה שוב אין מורידין אותם.

וביאר זאת על פי הפסוק, שיש לדקדק בתיבות "אָנִי ה'" בסוף הפסוק, שפירשוהו שעניינו 'נאמן לשלם שכר' ללוויים שלא חטאו בעגל. ותמוה הדבר, דהרי "אָנִי ה'" נאמר תמיד על שכר עתידי, ומה שיידך לומר נאמן לשלם על שכר שכבר שולם. וביאר בזה על פי הפסוק בקהלת (ג. טו) "מִה שֶׁהֵיָה כָּכָר הוּא וְאֲשֶׁר לְהִיטֵת כָּכָר הִיָּה וְהָאֱלֹהִים יִבְקֹשׁ אֶת נִרְדְּףָהּ, דכל מי שנדחה מחמת איזה עבירה, לעתיד כשיתחפף הכל לזכות יחזור לשירותו, וכמו הבכורות שנדחו מפני חטאם ומבואר במדרשות שלעתיד לבוא תשוב אליהם העבודה. וזהו "מִה שֶׁהֵיָה כָּכָר הוּא", דלפניו יתברך אין הדיחיו נצחית, וְאֲשֶׁר לְהִיטֵת כָּכָר הִיָּה, דמה שיהיה בעתיד מבוסס על מה שכבר היה בעבר, וְהָאֱלֹהִים יִבְקֹשׁ אֶת נִרְדְּףָהּ, דמי שנדרף ונדחה מן העבודה יהיה זמן שהאלוקים יבקש אותו מחזש וירצה בו.

והנה שם הוי"ה מורה על עבר הווה ועתיד בסוג אחד. ואף שהבכורות יחזרו לעבודתם לעתיד, מכל מקום "וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם", שכל מקום שנאמר "לִי" אינו זו לעולם כדאיתא במדרש (ויקרא רבה ב. ב). וזהו "אָנִי ה'", דאף שאתנהג בבחינת שמי ויחזרו הבכורות לעבודתך, מכל מקום הלוויים לא ירדו ממעלתם ודו"ק.

על פי יסוד זה ביאר בספר יפה לב (אורח חיים סימן קכח) את המבואר בפוסקים (עי' שולחן ערוך הרב שם סעיף י, ובמשנה ברורה ס"ק כב) דבמקום שאין לוי שייצוק מים על ידי הכהן, ייצוק בכור פטר רחם דיש בו קצת קדושה. ולפי דברי הישמח משה שהבכורות יחזרו לעבודה לעתיד לבוא, מובן היטב דאינה שונה קדושת הבכורות מקדושת הלוויים, ועל כן כשאין לוי יש עניין וחשיבות גדולה שדווקא בכור ייטול מים על ידי הכהן.

עשר שבטים ולכל אחד כח הנהגה מיוחד, מכל מקום בשורשם באים כולם ממטה אחד. כמו שמובא (במדבר יז יח) "כִּי מִטָּה אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם", וברמזו ניתן לומר שעל ידי קבלת כהונתו של אהרן, נעשה כלל ישראל כולו למטה אחד.

לאור הדברים יתפרש הפסוק "אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הָאֵתָת" באופן נפלא. אין הכוונה לאותות שנעשו לעיני בני ישראל למען יאמינו במשה רבינו, אלא 'אותות' משושן דגלים ואותות החניה. משה רבינו, בכח המטה אשר היה בידו, הוא זה שעשה את האותות, כלומר הוא שחיבר ואיחד את שבטי ישראל למקשה אחת גם בהיותם חלוקים בתפקידיהם.

(עיניים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

דבר האמונה:

מטרת החושך היא לזכות לעלייה גדולה מזו של עכשיו

נעמיק ונשכיל בדברי ה"שפת אמת" על הנאמר בכל בוקר: "יוצר אור ובורא חושך". לכאורה, הרי עולם הבריאה נחשב לדרגה גבוהה יותר מעולם היצירה בסדר העולמות אבי"ע (אצילות, בריאה, יצירה, עשייה). אם כן, מדוע מיוחסת ה"בריאה" הגבוהה דווקא לחושך - "בורא חושך", ואילו ה"יצירה" מיוחסת לאור - "יוצר אור"?

מבאר השפת אמת (מקץ תרל"ט, ד"ה במדרש): החושך שבעולם אינו רק היעדר אור כפי שנראה לעיניים, אלא יש בחושך עצמו בריאה בפני עצמה, וכאמור: "בורא חושך". מטרת בריאת החושך היא שכאשר העולם אינו ראוי לקבל את האור, הקדוש ברוך הוא מעלים את האור בתוך מקום הגבוה ממנו, כדי שלא תהיה לרשעים ולכוחותיהם אפשרות גישה אליו.

מכאן, שאף אם אדם רואה כי "ישת חושך סביבו", ידע נאמנה כי הוא עומד לעלות לדרגה גבוהה יותר מזו של עכשיו. כשיעמוד בניסיון וימשיך בעבודתו, יזכה לגילוי אור נעלה במעלתו.

כשנסתרת הקדושה דווקא אז ניתן להתעלות למעלות רמות

עוד זאת יש לאדם לחזק עצמו ולא לתת לליבו ליפול, חלילה, כשמגיע אליו זמן של הסתר וחשכה. דווקא זמני ההסתר הם המסוגלים ביותר להתעלות, כמו שכתוב: "עֲנֵן וַעֲרַפֵּל סָבִיבָיו צִדְקָה וּמִשְׁפָּט מִכּוֹן כְּסָאָה" (תהילים צו. ב). לעיתים הענו והערפל סובבים את כבודו יתברך, והאדם חש חשוכות, אינו יכול לכוון ליבו מרגיש מרוחק. עם זאת, ידע כי בשעה של הסתר יש עת רצון גדולה, וזהו הזמן המובחר להתקרב לבורא יתברך.

כך אמר הרה"ק רבי חיים חייקא מהמדורא ע"ה, מתלמידי המגיד ממזריטש ע"ה: "ענו וערפל סביביו" - דווקא בזמן חושך, ענו, ערפל והסתר פנים, זהו הזמן המובחר להתקרב וזו עת רצון. שכן "ענו וערפל" הם סימן לכך שנמצאים "סביביו", כלומר קרוב לקדוש ברוך הוא, ו"צדק ומשפט מכוון כסאו" - שקרובים ממש לכיסא הכבוד. לכן, גם אם לפעמים יראה האדם התרשלות כלשהי בעבודת הבורא יתברך, עליו להתחזק ולקום בזריות, כי בוודאי היא עת רצון.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחי צירא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

זמני כניסת וציאת שבת קודש:		ירושלים			בני ברק			ניו יורק			לונדון			
מסכת השבת	איתת השבת	רבות	מסכת השבת	איתת השבת	רבות	מסכת השבת	איתת השבת	רבות	מסכת השבת	איתת השבת	רבות	מסכת השבת	איתת השבת	רבות
18:53	20:10	20:47	19:09	20:13	20:44	19:48	20:57	21:19	20:31	21:52	21:59			

מחברים
את חייהם! מחיילים
הגהות רבות נבנית עוז אהרן - אור לישרים
שירות לטליל האיש | להצטרפות: newsletter.mechubarim@gmail.com

קו מענה הלכה
02-803-9999
או במייל: rav@abiryaakov.com
קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

מחברים
ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיפוי
"ספרי אור החיים"

הגיליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצבים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יוחנאקל 2 | חפץ חיים 7 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמב"ם 10 • נתניה: 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

ספרי אור החיים
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

תפילה בוקעת רקיעים:

השגחה פרטית מופלאה: הבחור שהתקבל לשיבה בזכות "תקלה" טכנית... כשהדלתות ננעלו והעסקנים הרימו ידיים, עלו זוג הורים לכותל המערבי לשפוך את לבם. עדותו המצמררת של מפתח התוכנה, שגילה ביומן הפעולות של המחשב את התיאום המושלם בין הדמעות של י"ז בתמוז לבין הדף שיצא מהמדפסת שעות ספורות לאחר מכן.

מהזרם הזה. ויש עוד דבר - לבחור אח גדול שסטה מעט מן הדרך. שני כתמים שבעיני הישיבה כדי לנעול את השער.

אמרתי למשגיח: "קודם כל, זו לא תקלה של התוכנה. התוכנה עבדה כשורה. המכתב הזה נשאר על השולחן שלך, ואתם לא הקפדתם לסלק אותו." ואז הוספתי, בידיעה שאני חוצה גבול: "תראה, אני לא עובד בישיבה ואני לא משגיח. אבל יש דברים שאדם פשוט לא יכול לעשות. לדחות בחור מיישיבה - זו שאלה בהלכות פיקוח נפש, אבל לשלוח לו מכתב קבלה רשמי מטעם הישיבה ואחר כך להודיע לו שזו היתה טעות? זה כבר מעבר לכל גבול. לדעתי הענייה והלא רלוונטית, אין דרך חזרה מדבר כזה."

שתיקה ארוכה נפלה על הקו. הבנתי שלמשגיח לא נותרה ברירה, ושהבחור ילמד בישיבה.

הזמן עשה את שלו, והסיפור שקע אל תחתית הזיכרון שלי. חלפה שנה שלמה.

ואז צלצל שוב הטלפון. המשגיח ביקש עזרה טכנית - העלאת שנתון, עדכון רשימות. אמרתי לו שאהיה בירושלים בימים הקרובים, ואקפוף. ישבנו שוב באותו חדר צר. הראיתי לו את הפעולה הנדרשת, ואז, בהיסוס מה, שאלתי בחיוך: "אגב, מה קורה עם הבחור שאני הכנסתי לכם? המשגיח הרים את ראשו מן המסך. משהו בפניו התרכך, כמו הוסר ממנו משא."

"תשמע, " אמר, וקולו היה שקט ורציני, "אני חייב לך תודה. הבחור הזה - הוא משהו מיוחד. מתמיד שאין כדוגמתו. רכון על הגמרא בשקידה כזו שהוא מושך אחריו את כל בית המדרש. אבל זה לא רק הלמדנות - יש לו איזה אור. הוא מכניס לישיבה אווירה שלא היתה כאן קודם. הוא מעלה את הרמה של כלל הבחורים. אין לנו הרבה בחורים כמוהו." הוא הפסיק לרגע, ואז אמר מילים שממש לא ציפיתי לשמוע ממנו: "פינו מלא שירה. אנחנו ממש שמחים על מה שקרה."

כמה ימים לאחר מכן, באחד מ"צירופי המקרים" שרק אבינו שבשמים מסדר אותם מלמעלה, פגשתי ברחוב את אביו של אותו בחור. הכרתי אותו מלפני שנים - עבדנו פעם יחד באיזה מוסד. אדם שקט, ביישן קצת, מסוג האנשים שלא מרבים לדבר על עצמם.

"יש לך דרישת שלום, " אמרתי לו בחיוך. מהבן שלך. שמעתי מהמשגיח שלו דברים שאתה לא כל יום שומע על ילד - הוא ממש גמר עליו את ההלל." עיניו של האב הבריקו ברגע של גאווה שקטה. "כן, " אמר, "אני יודע. הילד הזה הוא ירא שמים ומתמיד עוד מגיל ינקות. תמיד היה כזה. יש לנו ממנו נחת שאין לתאר."

"אמור לי, " שאלתי, וסקרנות בקולי, "איך הצלחת להכניס אותו לישיבה הזאת? אני יודע שלא פשוט שם."

האב שתק רגע. פניו עברו תמורה - מחיוך רך לאיזו רצינות עמוקה, ואז שוב לחיוך, אבל חיוך אחר לגמרי. חיוך של אדם שמספר על נס.

"אתה לא תאמין, " אמר. "רשמנו את הילד לישיבה הזאת כי ידענו שהיא מקום ברמה גבוהה, בדיוק מה שמגיע לבן שלנו. אבל התשובה היתה לא. ניסינו הכל. פרוטקציות, עסקנים, אנשים עם קשרים, פניות לראש הישיבה בכבודו ובעצמו. ביקשנו, הפצרנו, והתחננו. הדלת נשארה נעולה. עד שאחד העסקנים, איש רציני שבאמת השתדל לעזור, אמר לי ביושר: "תשמע, הישיבה הזאת לא תקבל את הבן שלך בשום תרחיש. אני מציע לך להזדרז ולרשום אותו למקום אחר לפני שנגמרים המקומות."

מה עשינו? רשמנו אותו לישיבה אחרת. ישיבה חלשה יותר. קיבלו אותו, כן, אבל זה כאב. כאב אמיתי. למה הבן שלנו צריך להפסיד? אני מכיר אותו - בחור שכמותו לא מגיע לישיבה בינונית.

האב עצר, גרונו נשנק לרגע, ואז המשגיח: ערב אחד ישבתי בבית עם רעייתי, ואמרתי לה: "תשמע, עד עכשיו הפעלנו אנשים, עסקנים, מכרים, בעלי השפעה. וכתוב: אל תבטחו בנדיבים, בבן אדם שאין לו תשועה. גמרנו עם בני אדם. אולי נלך שנינו לכותל, ונבקש ממי שבאמת יכול לעזור."

זה היה במוצאי י"ז בתמוז. שברנו את הצום, ועלינו לירושלים. עמדתי מול הכותל זמן שאינני יודע למדוד אותו. אמרתי את כל ספר תהילים, מילה <<<

מספר הר"ר צבי אריה שכטר מביתר:

לפעמים הקדוש ברוך הוא מסדר את ענייניו של עולם דרך צירופי מקרים כה דקים, כה מופלאים, עד שרק בדיעבד, כשמניחים את כל חלקי הפאזל זה לצד זה, מבינים שיד נעלמה הניעה את הכל מראשית ועד אחרית. זהו סיפור על מכתב אחד שלא היה צריך להיכתב, שלא היה צריך להישלח, ושבדיוק בזכות כך - שינה חיים.

באותן שנים עסקתי בפיתוח תוכנה לניהול חינוכי של מוסדות תורניים. תוכנה שמאפשרת לנהל רישומי תלמידים, להפיק דוחות, לעקוב אחר ציונים - וגם להוציא מכתבים רשמיים בלחיצת כפתור. יום בהיר אחד צלצל אלי הטלפון: ישיבה גדולה ומכובדת, מן החשובות שבעיר, מבקשת לראות הדגמה של המערכת.

הגעתי למקום. חדר המשגיח היה חדר צר וספוג ריח ספרים, שולחן עמוס ניירות ותיקים. המשגיח, אדם חד ומנוסה, עקב אחרי ההדגמה בעינים בוחנות. הכל עבר חלק - מסכי הנתונים, הדוחות, כלי המעקב - עד שהוא נשען לאחור בכיסאו ואמר: "יפה מאוד. עכשיו תראה לי דבר אחד - איך מוציאים מכתבים."

הושטתי יד אל ערימת הניירות שעל שולחנו וחילצתי מתוכה מכתב - נוסח רשמי שהישיבה הכינה, מכתב קבלה מודפס ומכובד, כזה ששולחים לבחורים שנתקבלו ללמוד בה. טענתי את הנוסח לתוך התוכנה, חיברתי אותו לרשימת הנרשמים שנמצאה במחשב, והרצתי מיזוג דואר. המדפסת השמיעה את לחישתה הקצבית, ופלטתה גיליון לבן אחד - מכתב קבלה מסודר ומכובד, ועליו שם של בחור כלשהו מן הרשימה.

המשגיח הרים את הדף, הביט בו, ועל שפתיו עלה חיוך דק.

"דווקא הבחור הזה, " אמר בנימה שבין בדיחות הדעת לקביעה פסקנית, "לא התקבל. ברור לנו לגמרי שאנחנו לא מקבלים אותו לישיבה."

לא שאלתי למה. לא היה זה ענייני. סיימתי את ההדגמה, אספתי את חפצי, לחצתי את ידו של המשגיח ויצאתי. המכתב - אותו דף לבן תמים - נותר מונח על השולחן, איש לא טרח להשליכו לפח.

עברו כמה ימים. הטלפון צלצל, ומן הצד השני הגיע קולו של המשגיח - אלא שהפעם הקול היה שונה לגמרי. נסער, כמעט כועס.

"מה עשית לנו! קרא. "הכנסת אותנו לצרה נוראה!"

"מה קרה? שאלתי, וניסיתי להבין במה בדיוק חטאתי.

והמשגיח סיפר, ומילותיו זרמו כמו מים שנפרצו דרך סדק בסכר:

באותה ישיבה עובד במשרד בחור צעיר עם תסמונת דאון. בעל נשמה טהורה ושמחה, שממלא את תפקידו בנאמנות - ממיין ניירות, מדביק בולים, מכניס מכתבים למעטפות. באותם ימים הדפיסה הישיבה עשרות מכתבי קבלה לבחורים שנתקבלו, וביקשו ממנו להכניס את כולם למעטפות ולשלוח בדואר. הבחור, בתמימותו, עשה את מלאכתו באמונה - ואגב כך, כשעיניו נפלו על עוד מכתב שעמד יתום על שולחן המשגיח, מכתב שנראה בדיוק כמו כל האחרים, הכניס גם אותו לתוך מעטפה יפה, רשם את הכתובת מתוך הרשימה, הדביק בול, וזרק אותו לתיבת הדואר עם כל השאר.

היה זה המכתב שלי. מכתב ההדגמה. מכתב הקבלה של הבחור שלא התקבל.

תוך ימים ספורים צלצל האב למוזכרות הישיבה, קולו חמים ומלא תקווה, מבקש לסדר את העניינים הטכניים לקראת כניסת בנו. המוזכיר חיפש את השם במערכת, חיפש שוב, ולא מצא דבר. "אין לי את הבן שלך ברשימה, " אמר בזהירות.

"מה פתאום? השיב האב בתדהמה. "מכתב רשמי מהישיבה מונח לי כאן על השולחן!"

המוזכיר הבטיח לברר. הוא התקשר למשגיח. למשגיח לא לקח יותר משלוש שניות להבין בדיוק מה אירע - ובלי לנשום, הוא חייג את מספרו.

"מה אני עושה עכשיו? נשמע קולו, חסר מוצא. "אנחנו לא רוצים לקבל את הבחור הזה."

ואז, ברגע של כנות בלתי מתוכננת, הוא גילה לי את הסיבות: המשפחה נמנית על קהילה פלונית, והישיבה מסיבותיה אינה נוהגת לקבל בחורים

<<<

במילה, כשדמעות רותחות מרטיבות את הספר. רעייתי עמדה בעזרת הנשים ושפכה גם היא את לבה. שנינו התפללנו תפילה אחת פשוטה: ריבוננו של עולם, עזור לבן שלנו להגיע לישיבה טובה.

חלפו כמה ימים. ואז - מכתב בתיבת הדואר. מעטפה רשמית של הישיבה. פתחתי, קראתי, וקראתי שוב. מכתב קבלה. רשמי. מודפס. הבן שלנו מתקבל לישיבה!

האב הביט בי, ועיניו היו לחות.

הראיתי את המכתב לרעייתי. לא היו לנו מילים. התקשרנו למזכירות, ודווקא שם אמרו לנו שהשם לא מופיע ברשימה. שעות של חרדה. אבל המזכיר בירר עם המשגיח, וחזר אלינו עם הבשורה - שאמנם כן, המשגיח אישר, שבסוף נפלה ההחלטה לקבל. ומאז - מאז הבן שלי לומד שם. ואנחנו - כולנו שבח והודיה. עמדתי מולו וחייכתי, ושאלתי שאלה אחת שקטה:

"תגיד לי, מתי בדיוק נסעתם לכותל?"

"אני זוכר כמו היום, " ענה בלי היסוס. "מוצאי י"ז בתמוז. אחרי שבירת הצום." נפרדנו. חזרתי הביתה, וישבתי מול המחשב. בתוכנה שלי נרשמת כל פעולה שמתבצעת - תאריך, שעה, זהות המשתמש. פתחתי את יומן הפעולות וחיפשתי את ההדפסה, אותו מכתב דוגמה תמים שהפקתי בחדרו של המשגיח.

הנה הוא. שורה אחת ביומן. המכתב הודפס ב"ח בתמוז. בשעה 10:20 בבוקר. ישבתי מול המסך וצמרמורת אחזה בי. חשתי כמו בתוך קפסולה של לונה פארק. מישוה מסובב את הגלגל ואני רק בורג קטן בהצגה... י"ז בתמוז בליאה - הם עמדו מול הכותל, בוכים, מתפללים, שופכים את ליבם. וי"ח בתמוז בבוקר - מדפסת במשרדו של משגיח פלטה דף לבן אחד, מכתב שלא היה אמור להיכתב, עבור בחור שלא היה אמור להתקבל.

הרמתי טלפון אל האב.

"עכשיו, " אמרתי לו, "אני רוצה לספר לך את החצי השני של הסיפור." סיפרתי הכל. על הדגמת התוכנה. על המכתב שנשאר על השולחן. על הבחור עם תסמונת דאון שהכניס אותו בתמימותו למעטפה. על הטלפון הנסער של המשגיח.

ומהצד השני של הקו - דממה.

יש רגעים שבהם כל מילה נוספת היא מיותרת.

בליל י"ז בתמוז עמדו זוג הורים שבורי לב מול אבני הכותל, ובכו. והקדוש ברוך הוא, שכה הרבה שלוחים יש לו, לא שלח מלאך ולא שלח שרף. הוא לקח איש תוכנה שבא להציג מוצר, מכתב שהודפס בטעות, ובחור בעל לב טהור שלא ידע להבחין בין מכתב אמיתי למכתב שאינו - וארג מכולם יחד, בחוט בלתי נראה, את התשובה לתפילתם!

(גליון 'בטחוני בצורה' - לידידיו הרב מרדכי מלאכי שליט"א)

ואיש על דגלו:

לפעמים העיניים רואות דבר אחד, אבל האמת נמצאת במקום אחר לגמרי.

מקבץ סיפורים מפתיע על רבי יהונתן אייבשיץ שהניח תפילין "ריקים",

על הרב שנתפס "על חם" מעיין בצאנה וראינה, ועל האברך שביקש מאשתו "לכי מכאן"

בלי להתכוון. שיעור מרתק בכוחו של לדון לכף זכות...

אם הם גם כתובים ב"צאנה וראינה" - לא עזר לו. שבת אחת החליט: אני עושה לזה סוף! אני אסתכל בספר "צאנה וראינה", אראה מה כתוב שם, ועל זה לא אדבר! כך ייווכחו כולם לדעת שאיני לוקח את דרשותיי משם.

הוא ניגש לאשתו, לקח ממנה את הספר, פתח ועיין בו - כדי לדעת מה לא להגיד - ובדיוק באותו רגע מישוה דפק בדלת ונכנס, רצה לשאול את הרב שאלה... ומה רואות עיניו? הרב מעיין ב"צאנה וראינה"...סוף סוף תפסנו אותו "על חם"...

כמה קשה לדון לכף זכות נגד מה שהעיניים רואות. אבל דווקא במקרים כאלו התורה מצווה אותנו "בצדק תשפוט עמיתך" - "הווי דן את האדם לכף זכות"...

◆◆◆

מעשה באברך צעיר, זה עתה התחתן, שהחליט שאת "סדר שלישי" בשנה ראשונה הוא לומד בבית. הוא למד בהתמדה מסכת עירובין ואשתו התענגה למשמע קול התורה שהתנגן בביתם. ערב אחד הוא שם לב שפניה של אשתו אינם כתמול שלשום. ניכר היה שהיא רוגזת.

הוא פנה אליה ושאל: "רעייתי!

מה קרה? אני שם לב שפניך אינם כתמול שלשום?" "אמת", ענתה. "למה אתה מדבר אלי בצורה לא יפה? גם אם יש לך איזושהי טענה כלפי - לא צריך לדבר בצורה כזאת... אפשר להעיר בכבוד ובדרך ארץ"...

"על מה את שחה???" התפלא האברך. "חלילה לי מלדבר אליך בצורה לא יפה. אינני זוכר שדיברתי אליך בצורה כזאת"...

"ביומיים האחרונים, כשנכנסתי לחדר בו למדת, הערת לי בצורה מאד פוגעת. אמרת לי: 'לכי מכאן, לכי מכאן'. גם אם הפרעתי לך ללמוד - אפשר להעיר בצורה עדינה ומכובדת"...

לקח לאברך כמה שניות עד שנפל לו האסימון. הוא הגיע לדף כב ע"א במסכת עירובין: "מי שהיו לו שני בתים משני צידי רשות הרבים - עושה לו לחי מכאן ולחי מכאן"...

החוכמה לדון את חבירו לכף זכות היא כשעל פניו נראה שזה לא מסתדר... אעפ"כ צריך להפוך בשכל ולהשתדל למצוא את כף הזכות.

(הגאון רבי מאיר צימרוט שליט"א - נאה דורש)

לא תמיד קל לדון את השני לכף זכות. לפעמים ה"עיניים רואות בבירור" שהלה חוטא, וצריך להפעיל הרבה דמיון כדי לדון אותו לכף זכות. אף על פי כן, התורה מצווה אותנו להפעיל את כח הדמיון ולמצוא את כף הזכות שניתן להשתמש בה כלפי השני.

האדמו"ר ה'פני מנחם' מגור זצ"ל אמר בדרך צחות, שמה שכתוב "לדון לכף זכות" אין הכוונה לכף שאוכלים איתה מרק, אלא לכף הנעליים שמתמשים בה כדי להכניס את הרגל לנעל. כשהמצב דחוק, והרגל לא כל כך נכנסת לנעל, משתמשים בכף נעליים. בעזרתה עושים קוועצ' קטן כאן, קוועצ' קטן שם, והכל בא על מקומו בשלום. הרגל בתוך הנעל... גם במצווה לדון לכף זכות צריך לדעת לתמרון עד שבסופו של דבר מוצאים את כף הזכות...

לרבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל היו הרבה מתנגדים. דעתו היתה שבחול המועד לא מניחים תפילין. אמנם הוא ראה שכל בני הקהילה כן מניחים תפילין, כדעת הסוברים שבחול מניחים. הוא לא רצה ללכת הפוך מבני הקהילה, ולא להניח, מה עשה? הוא הוציא את הפרשיות מהבתים, כך שלמראית עין היה נראה שהוא מניח תפילין כמו כולם, למרות שבאמת לא הניח וכפי דעתו.

לרוע מזלו, בחול המועד אנשים לא עובדים, וככל הנראה יש להם עודף זמן... שניים ממתנגדיו נכנסו לביתו, בלי ידיעתו, והחליטו לבדוק לו את התפילין. הם פתחו את הבתים ולהפתעתם העצומה לא מצאו בתוכם פרשיות... הם הפיצו עלילה בכל העיר: הרב מניח כל השנה תפילין בלי פרשיות! המחלוקת הגיעה לשיאים חדשים...

מצד אחד, ה"עיניים רואות בבירור" שאין פרשיות בבתי התפילין, מצד שני צריך לדון לכף זכות. זה בהחלט קשה. מי יעלה בדעתו שהרב הוציא את הפרשיות רק לחול המועד, וגם זאת משום שלא רצה לפגוע בכבוד הציבור ולא להניח בזמן שהם מניחים...

בשבת הראשונה להתמנותו לרב, כיבדו אותו בעליית "מפטיר". על הבימה היה מונח טס שעליו היו כתובות הברכות שמברך העולה לפה ואחרי קריאת התורה. מתנגדיו מצאו מקום להתגדר בו: "רבי יהונתן לא יודע אפילו את ברכות התורה בעל פה. הלזה ייקרא רב?"...

ומה היה באמת? באותו בית כנסת התפללו כמה אנשים שבקשו מהגבאי לא להעלות אותם לתורה, ונימוקם עמם: הם לא יודעים את הברכות בעל פה, והם מתביישים לקרוא אותן מתוך הכתב. מה עשה רבי יהונתן? קרא בעצמו את הברכות מתוך הכתב, כדי שהללו יאמרו: אם הרב קורא מתוך הכתב, גם אנחנו יכולים לקרוא מתוך הכתב...

◆◆◆

הרב אלישיב זצ"ל היה מספר: מעשה ברב אחד שריגנו אחריו שאת כל דרשותיו הוא לוקח מהספר "צאנה וראינה" [ספר מדרש שנשות ישראל רגילות לקראו בו]. כל מה שניסה לטעון שהוא מעולם לא פתח את הספר הזה, וכל החידושים שאומר הם חידושים שחשב עליהם בעצמו, ומה הוא יכול לעשות

פנינים על הפרשה:

לְצַבְאָתָם וְגו' (במדבר א' נב-נז). אֲפֹשֵׁר דְבֵא לְרַמּוּ דְצִרְיָן אָדָם לְהִיּוֹת זְהִיר בְּהַשְׁכַּמַּת בֵּית הַכִּנְסַת, כְּמוֹ שְׂאֵמֶר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם (משלי ח' לד) 'אֲשֶׁרִי אָדָם שָׁמַע לִי לִשְׁקֹךְ עַל דְּלַתִּי יוֹם יוֹם. וְצִרְיָן אָדָם לְקַבֵּעַ מְקוֹם לְתַפְלָתוֹ, כְּמוֹ שְׂאֵמֶר רְבוּתֵינוּ וְזָרוּנָם לְבִרְכָה (ברכות א'), כָּל הַקּוֹבֵעַ מְקוֹם לְתַפְלָתוֹ אֱלֹהֵי אֲבֵרָהֶם בְּעִזְרוֹ, שְׂנֵאֲמֵר (בראשית י"ט כז) 'וַיִּשְׁכַּם אֲבֵרָהֶם בְּבָקָר אֶל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר עֲמַד שָׁם. וְהִנֵּה אֲמָרוּ רְבוּתֵינוּ וְזָרוּנָם לְבִרְכָה (שם), דְּכִשְׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בֵּא לְבֵית הַכִּנְסַת וְאֵינוּ מוֹצֵא שָׁם עֲשֵׂרָה, מִיָּד כּוֹעֵס, לְפִיכֶךְ צִרְיָן אָדָם לְהִיּוֹת עֶקֶר תַּחֲנִינָה וְהַשְׂרִיָּה שְׁלֹהֶם בְּבֵית הַכִּנְסַת, כִּי עֶקֶר הַתַּפְּלָה הֵם עֲשֵׂרָה רֵאשׁוֹנִים:

עיקר המצאות האדם בבית הכנסת
 וזהו שאמר רחננו בני ישראל איש על מחנהו, היא בית התפלה, שהיא מחנה שכנינו. והנה 'מחנה' במלוי כזה: מ"ם ח"ת נו"ן ה"י, המלוי גימטריא 'תפלה' עם הכולל, וכאלו אמר 'מחנה תפלה', ודהינן, יעשו בני ישראל עקר תחנינה והשריה שלהם בבית הכנסת, שלא יהיה להם שום נחת רוח והקטבת רצון וזולת בישיבת בית הכנסת, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ספר חרדים ריש פרק טו), בית הכנסת פרדס לצדיקים:
 (פירושו חותם פרשת במדבר)

ביאור ענין 'תולדותיהם של צדיקים מעש"ט'

ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר ה' את משה בהר סיני (במדבר א' א). יש לדקדק מה ענין אמרו כאן ביום דבר ה' את משה, ותו, שאמר תולדות אהרן ומשה ולא הזכיר תולדות משה רק תולדות אהרן, ואפשר דבא לרמוז מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (רש"י בראשית ו' ט, ע"פ בר ל' א'), דעקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים, שהמעשים טובים הם התולדות העקריים הטובים, והיורד לשרשן של דברים יביר וידוע דכן האמת בפעל לא בדמיון, וידוע דכל מצוה שאדם עושה נברא ממנה מלאך אחד, ופשוט דמלאך טוב מאדם, לפיכך הבנים של מעשים טובים מעלים מהבנים הנעשו בפעל.

והנה מיום שנראה הקדוש ברוך הוא למשה בסנה, מאותה שעה משה ואהרן היו עסוקים כי אם בשליחות המקום לישראל, להורותם דרך ישרה שילכו בה כדי להתדבק בה, והברך ואת המעשה אשר יעשו וילמדם תורה ומצוות, וכל מה שהיו עושים הכל לשם שמים בלי שום פנייה, כמו שכתוב ושני 'משה ואהרן עשו' (שמות א' ט), להגיד שבתם שלא שנו. וזה הענין גדול מכל מצוות ומעשים טובים, דזכות הרבים עדין, כמו שאמר התנא עליו השלום (אבות פ"ה מ"ח), משה זכה וזכה את הרבים, זכות הרבים תלוי בו, נמצא, המלאכים שנבראו ממעשה אהרן ומשה גדולים משאר המלאכים הנבראים ממעשים טובים אחרים, ומכל שכן שהם גדולים מהבנים הגשמיים הנעשים בפעל.

וזהו שאמר ואלה תולדות אהרן ומשה, ומפרש, תדע מה הם התולדות, הם ביום דבר ה' את משה, מאותה שעה שהיו משה ואהרן נשלחים לצרכי ישראל לתקנם, מאותה שעה (הם) יולדים מלאכים עד יום פטירתם, ואלה הם התולדות העקריים של מעשים טובים שאין אחריהם במעלה, לפיכך אתי שפיר שלא הזכיר כאן תולדות משה, שאינו מדבר בפסוק זה בתולדות בני אדם רק בתולדות מעשים טובים:
 (פירושו חותם פרשת במדבר)

מעלת הקובע מקום לתפילתו

וחנו בני ישראל איש על מחנהו ואיש על דגלו לְצַבְאָתָם (במדבר א' נב). לְרַמּוּ שִׁיְהִיָּה קוֹבֵעַ מְקוֹם לְתַפְלָתוֹ, וְהַמְּקוֹם שִׁישֵׁב בו הַיּוֹם בו יֵשֵׁב לְמַחֵר כָּל יְמֵיו וְלֹא יִשְׁנֶה מְקוֹמוֹ. לְפִיכֶךְ אָמַר וְאִישׁ עַל דְּגָלוֹ, דְּהֵינּוּ מְקוֹמוֹ, שִׁיְהִיָּה מְקוֹמוֹ מְדַגֵּל, הֵינּוּ מִסְּמֵן, שְׁלֹא יִשְׁנֹהוּ: כְּשֵׁנִמְצָאִים עֲשֵׂרָה בְּבִיהַכּוֹסִ"ס אִין הַקּוֹבָ"ה כּוֹעֵס וְהַלּוּיִם יַחְנוּ סְבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדוּת. הַלּוּיִם הֵם עֲשֵׂרָה רֵאשׁוֹנִים שֶׁהַשְׂכִּינָה מִתְחַבֵּרַת עִמָּהֶם, יַחְנוּ סְבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדוּת, דְּהֵינּוּ יְהִיוּ זְהִירִים שִׁיְהִיוּ מְקַבְּצִים בְּעֲשֵׂרָה בְּבֵית הַכִּנְסַת שֶׁהֵיא מִשְׁכַּן הָעֵדוּת, וְכֵּן וְלֹא יִהְיֶה קֶצֶף עַל [עֵדוּת] בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִשּׁוֹם דְּכִשְׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בֵּא לְבֵית הַכִּנְסַת וְאֵינוּ מוֹצֵא עֲשֵׂרָה כּוֹעֵס, עֲכָשׁוּ שְׂמוֹצֵא עֲשֵׂרָה לֹא יִהְיֶה קֶצֶף, דְּהֵינּוּ אֵינוּ כּוֹעֵס, וְלְפִיכֶךְ וְשִׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִשְׁמַרְתּוֹ מִשְׁכַּן הָעֵדוּת, דְּהֵינּוּ שִׁיְהִיו עֲשֵׂרָה מְזַמְנִים בְּבֵית הַכִּנְסַת, וְהִנֵּה אֶת מִשְׁמַרְתּוֹ רֵאשִׁי תְּבוּת, אֲפֵן תַּפְּלָה, מִשְׁכִּים שִׁיְהִיָּה מְעֲשֵׂרָה רֵאשׁוֹנִים תַּחֲלָה:

(פירושו חותם פרשת במדבר)

יבוא לבית הכנסת מנוסף ביציאתו ומנוטר בתפילתו

איש על דגלו וגו' (במדבר א' נב). הנה זה הפסוק סמוך לפסוקים שכתבנו, ואפשר שגם זה בא לרמוז על סיום הענין שכתבנו על בית הכנסת, והנה [צריך] שיזוהר בעניניו אמן, ויזוהר להיות מעשרה ראשונים, וגם כן צריך לבוא לבית הכנסת מעטף בציצית ומעטר בתפילין, דאם אינו מעטף ומעטר בהם, כל מה שיעשה בטל ומבטל, וגם כשיעטף ויהעטר בהם, צריך להתנהג בעודם עליו בקדושה ויראה, וגם כשיהיו בו כל המדות הללו בבית הכנסת, צריך שתהיה בו יראת שמים בשוק בין בני אדם, שיהיה משאו ומתנו באמונה ולא יעשה עולה, ולא ידבר כזב ולא מרמה, שאם יהיה דובר שקרים או רמאי וכיוצא וכשבא לבית הכנסת עושה כל החמרות של בית הכנסת, אין זה אלא מרמה אלהים ואדם, ותפלתו תועבה, ועליו נאמר (תהלים ג טו-יז) 'וְלִרְשָׁע אָמַר אֱלֹהִים מַה לִּי לְסַפֵּר חֶקִי וְתִשָּׂא בְרִיתִי עָלַי פִּיךָ, וְאַתָּה שֹׁנֵאת מוֹסֵר וְתִשְׁלַח דְּבָרֵי אַחֲרֶיךָ, וְנִאֲמַר גַּם כֵּן (ישעיה א' יב) 'מִי בִקֵּשׁ זֹאת מִיָּדְכֶם רִמְס חֲצֵרִי':

וזהו שאמר איש על דגלו באתה, כבר כתבנו (לעיל) דדגלו רומז על מקומו של בית הכנסת, ובא לומר כאן, מה שאמרתי לך שיהיה קובע מקום לתפלתו וכל המדות הנזכרות, צריך שיהיה באתה, דהיננו התפללין והציצית, בהם יחנו בני ישראל בבית הכנסת, ועוד, באתה הם הסימנים שמסמנים בהם בני ישראל ונזכרים בהם שהם בני ישראל אמתיים, והוא מה שאמר הנביא (צפניה ג י) 'שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא תרמית בפיהם', לפיכך אמר באתה לבית אבתם, דהיננו הסימנים שהניחו לנו אבותינו הקדושים, כשיהיו בו הסימנים הללו תפלתו מקבלת ורצויה, אבל אם בבית הכנסת חסיד וכשוק רשע, לריק יגע, ותפלתו תועבה:

(פירושו חותם פרשת במדבר)

מעלת המשכים לביהכ"ו וקובע מקום לתפילתו

וחנו בני ישראל איש על מחנהו ואיש על דגלו

עצות וסגולות:

עניני תורה (ד')

טענת היצר להדיח מלימוד הסוד

כי הנה יצר הרע מדיחך שלא ללמוד משתי טענות, אחת, אומר לך זה מעשה מרכבה, צריך נביא ששמע מפי השם שיודיע לנו הדבר על אמתתו, ועכשו בזמננו אין נביא ולא רוח הקדש. זאת ועוד, הלומד קבלה צריך להיות גוף קדוש וטהור ונקי מכל דבר רע, כמו ישראל שיצאו ממצרים שמרב קדשתם שהיו קדושים וטהורים כיון שעברו בים נגלה עליהם הקדוש ברוך הוא, ועוד, מרב קדשתם ראו אותו בפנים במעמד הר סיני. לאלה באמת שך, למוד תורת הקבלה, אבל גופות הזמן הנה שגברה סטרא אחרא הם סרווחים ומטנפים ועל מי תחול הקבלה.

(גני המלך, ליקוטי שושנים, מאמר כי המצוה)

סודות התורה ערוכים בספרים עוד לפני האדם

לפיכך בא משה רבנו עליו השלום להזהיר לישראל, ואמר להם, אל תשמעו לדברי יצר הרע, כי מה שאומר לכם בזמן הזה אין נביא ולא רוח הקדש, דבריו מהבל ימעטו, כי גם בזמן הזה הכל ערוך ומוכן לשלוח הערוך לפני האדם, דכל דברי קבלה נכתבו ונחתמו בספרים, וכנגד זה אמר 'לא נפלאות הוא ממך'.

(גני המלך, ליקוטי שושנים, שם)

גם בזמן הזה יכול להתקדש וליטור

וכנגד הטענה השנית שטוען היצר הרע שצריך להיות גוף טהור וקדוש, גם זה אינה טענה, כי גם בזמן הזה הרוצה להתקדש ולהטהר יכול להיות קדוש וטהור, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (שבת כ"ד) הבא לטהר מסייעין אותו.

(גני המלך, ליקוטי שושנים, מאמר כי המצוה)

כל כינויי הגשמיות שבסוד - בדרך משל

והנה המתעסק בחכמה זו ויראה בדברי הזהר הקדוש כנויים המורים לגשמיות חס ושלוש, כגון אֲזוּנִים, עֵינַיִם, דִּים וְרַגְלִים וְכוּצָא, אֵל יַעֲלֶה בְּרַעֲיוֹנו שוֹם דְּמִיּוֹן חֵס וְשָׁלוֹם, שֹׁאֵין שָׁם שׁוֹם גְּשָׁמִיּוֹת חֵס וְשָׁלוֹם, וְהַכְּנוּיִם שְׂכוּתָבִים הַמְּקַבְּלִים [הם] לְשֹׁבֵר אֶת הָאֵזֶן כְּדֵי שִׁיּוֹבְנוּ הַדְּבָרִים דּוֹקָא, וְכִבֵּר הַזְּהִירוֹ עַל זֶה הַמְּקַבְּלִים זָרוּנָם לְבִרְכָה (וזהר ח"ג קכ"ו).

(פירושו חותם פרשת כי תצא, ד"ה כי תבוא)

לא ידמה את כינויי הסוד כפשוטם

השמר לך שמא בראותך הכנויים בזהר הקדוש ובספרי המקבלים, כגון ראש ואזנים ועינים וכיוצא, השמר לך שלא יש שום דמיון של גשמיות חס ושלוש, וזהו שאמר ואל כלך לא תתן, דהיננו לא תדמה הכנויים שאתה לומד לכלי גופך, שהם הראש והאזנים והעינים, לא תחשב כן, וזהו ואל כלך לא תתן, דהיננו לא תתן שום דמיון חס ושלוש, כי כל מעשה מרכבה מפשט ומקבל מכל מיני גשמיות, לכן השמר לך וזה יהיה בעורך.

(פירושו חותם שם)

ארכיון עוז והדר

הגאון רבי ברוך רוזנבלום שליט"א: מי שהתורה יקרה לו כל כך והיא כל ההשתוקקות שלו - זוכה להיות "בור סוד שאינו מאבד טיפה", ומובטח לו שלא ישתכח תלמודו מלבו. עם ישראל "נתאוו לדגלים", ההשתוקקות שלהם היתה רוחנית 'בלבד'. על כן 'ודגלו עלי אהבה' - מובטח להם ששיגו את שאיפתם ויקבלו את משאלות לבם.

לא ביקשתי אלא תורה בלבד!

בני ישראל מתאווים לדגלים

ידוע המדרש בתחילת פרשת במדבר (במדבר רבה ב. א): "בְּשִׁעָה שֶׁנִּגְלָה הַקֶּבֶה" על הר סיני ירדו עמו כ"ב רַבְבוֹת שֶׁל מַלְאָכִים... וְהָיוּ כָלָם עֹשִׂים דְּגָלִים דְּגָלִים, שְׁנַאֲמֹר (שיר השירים ה, ט): 'דָּגְלוּ מִרְבֵּבָה'. כִּינּוּן שָׂרָאוֹ אוֹתָן יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם עֹשִׂים דְּגָלִים דְּגָלִים, הַתְּחִילוּ מִתְאַוּיִם לְדְגָלִים, אָמְרוּ: הֲלוֹא כִּף אָנוּ נִעֲשִׂים דְּגָלִים כְּמוֹתָן. לָכֵן נֶאֱמַר (שם ב. ד): 'הִבִּיאֵנִי אֶל בֵּית הַיְיָ' - זֶה סִינֵי שֶׁנִּתְּנָה בוֹ הַתּוֹרָה שֶׁנִּמְשָׁלָה בֵּינָנוּ... אָמַר לָהֶם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: מִה נִתְאַוִּיתֶם לַעֲשׂוֹת, דְּגָלִים? תִּיכֶם שְׂאֵנִי מִמְלֵא מִשְׁאֲלוֹתֵיכֶם... מִיָּד הוֹדִיעַ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹתָם לְיִשְׂרָאֵל וְאָמַר לְמִשְׁהָ: לָךְ עֲשֵׂה אוֹתָם דְּגָלִים כְּמוֹ שֶׁנִּתְאַוּוּ.

העניין צריך לימוד, מה יש באותה השתוקקות ותאוה לדגלים, שגרמה לקב"ה למלא מיד את משאלותיהם? התשובה היא שכאשר יהודי משתוקק באמת למדרגה רוחנית ולתורה נטו - הקב"ה נותן לו את מבוקשו. את כוחה של ההשתוקקות לתורה נטו, אנו לומדים מדמותו של התנא רבי אליעזר בן הורקנוס.

"בור סוד שאינו מאבד טיפה" - שבח?

מובא במסכת אבות (ב. א), שרבו יוחנן בן זכאי היה הולך ומונה את שבחם של תלמידיו; אחד מהם - חסיד, השני - ירא חטא. ומה היה שבחו של תלמידו רבי אליעזר בן הורקנוס? - "בור סוד שאינו מאבד טיפה".

מקשה ה"חפץ חיים" (על התורה, פרשת שלח): אדם שהתעלה במעלותיו הרוחניות ונעשה חסיד או ירא חטא - אכן ראוי לשבח אותו על כך. אולם איזה שבח יש במי שהוא "בור סוד שאינו מאבד טיפה", הרי מי שניחן ב"זכרון פנומנלי" לא עשה מאומה כדי להשיג זאת, אלא זו מתנת שמים!?

'אליעזר בני אָמֹר'

אומר המדרש (תנחומא חוקת ח): "בְּשִׁעָה שֶׁעָלָה מִשָּׁה לְמָרוֹם, שָׁמַע קוֹלוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּפִרְשַׁת פֶּרֶה אֲדָמָה, הִלְכָה בְּשֵׁם אוֹמְרָה: 'אֲלִיעֶזֶר בְּנֵי אָמֹר: עֲגָלָה בַת שְׁנָתָה וּפְרָה בַת שְׁתֵּימִ'. אָמַר מִשָּׁה לְפָנָיו, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, הֲעֲלִינִים וְתַחְתּוּנִים שֶׁלָּךְ הוּן, וְאַתָּה אוֹמֵר הִלְכָה בְּשֵׁמוֹ שֶׁל בֶּשֶׂר וְדָם?! אָמַר לוֹ [הקב"ה]: צְדִיק אַחַד עֲתִיד לַעֲמֹד בְּעוֹלָמִי, וְעֲתִיד לַפְתֹּחַ בְּפִרְשַׁת פֶּרֶה אֲדָמָה תַּחְלָה, וְיֵבִי אֲלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עֲגָלָה בַת שְׁנָתָה, וּפְרָה בַת שְׁתֵּימִ. אָמַר לְפָנָיו: רְבוּנוּ הַעוֹלָמִים, יְהִי רְצוֹן שְׁיֵאָה מִחֲלָצִי. אָמַר לוֹ: תִּיבֵי, שֶׁהוּא מִחֲלָצִי. הָדָא הוּא דְכָתִיב (שמות י, ד): 'וְשֵׁם הָאֶחָד אֲלִיעֶזֶר, וְשֵׁם אוֹתוֹ הַמִּיָּחֵד, אֲלִיעֶזֶר'.

ויש להתבונן, מה היתה ההתפעלות הגדולה של משה רבנו כששמע את הקב"ה משמיע הלכה בשם רבי אליעזר, עד כדי כך שייחל שרבי אליעזר יהיה מחלציו? מה היה קורה אם הקב"ה היה משמיע הלכה מתנא אחר, למשל - רבי עקיבא, האם אז היה משה רבינו מבקש שרבי עקיבא יהיה מחלציו, או שכל ההתפעלות היתה דוקא כשמדובר ברבי אליעזר?

המדרש ב"פרקי דרבי אליעזר" (א-ב) מספר בהרחבה על הרקע של רבי אליעזר בן הורקנוס ואיך הוא נכנס לעולמה של תורה:

הורקנוס אביו היה אדם עשיר בעל שדות. עד גיל עשרים ושמונה רבי אליעזר לא למד תורה כלל, והיה עוזר לאביו לחרוש בשדותיו. יום אחד ראה אותו אביו כשהוא בוכה, שאל אותו: "בני, מדוע אתה בוכה?". אמר לו: "מפני שעד היום לא למדת תורה, נפשי חשקה בתורה".

רבי אליעזר היה שרוי בתענית במשך שבועיים, עד שנגלה אליו אליהו הנביא. ראה אותו בוכה, אמר לו: "מפני מה אתה בוכה?". אמר לו: "נפשי חשקה בתורה". אמר לו: "אם נפשך חשקה בתורה, עלה לירושלים אל רבן יוחנן בן זכאי".

עלה רבי אליעזר לירושלים ובא אל רבן יוחנן בן זכאי. ראה אותו רבן יוחנן בן זכאי שהוא בוכה ושאל אותו: "מפני מה אתה בוכה?". אמר לו: "מפני שאני מבקש ללמוד תורה".

היה רבן יוחנן בן זכאי לומד אתו שתי הלכות בכל יום. במשך שמונה ימים לא בא אוכל לפיו של רבי אליעזר, עד שעלה ריח רע מפיו. אמר לו רבן יוחנן בן זכאי: "כשם שעלה ריח פיך מלפני - כך יעלה ריח חקי תורה מפיד לשמים".

אמרו בניו של הורקנוס לאביהם: "עלה לך לירושלים ונדה את בנך אליעזר מנכסך". עלה הורקנוס לירושלים לנדונו, ומצא את כל גדולי ירושלים סועדים אצל רבן יוחנן בן זכאי. אמר רבן יוחנן בן זכאי: "עשו לו מקום", להורקנוס אביו של רבי אליעזר, "ועשו לו מקום והושיבו אותו אצלו". פנה רבן יוחנן בן זכאי אל רבי אליעזר ואמר לו: "אמור לנו דבר תורה". בתחילה הוא נמנע מלומר, אמר לו רבן יוחנן בן זכאי: "שמא אתה מתבייש ממני... יצא רבן יוחנן בן זכאי החוצה, והיה אליעזר יושב ודורש ופניו מאירות כאור החמה וקרנותיו יוצאות כקרנותיו של משה, ואין אדם יודע אם יום ואם לילה".

בא רבן יוחנן מאחוריו, נשקו על ראשו ואמר: "אשריכם אברהם ציחק ויעקב, שיצא זה מחלצים". שמע הורקנוס את דבריו ושאל: "למי אמר כך?". אמרו לו: "לאליעזר בנך". אמר להם: "לא כך היה לו לומר, אלא: 'אשרי אני שיצא זה מחלצתי'..."

היה רבי אליעזר יושב ודורש ואביו עומד על רגליו. כיון שראה שאביו עומד על רגליו, נבהל. אמר לו: "אבא, שב, שאיני יכול לומר דברי תורה ואתה עומד על רגליך".

אמר לו: "בני, לא על כך באתי אלא לנדודת מנכסי, ועתה שראיתי כל השבח הזה, הרי אחיך מנודים מהם וכל נכסיי נתונים לך במתנה".

אמר לו רבי אליעזר: אילו הייתי מבקש מהקב"ה קרקעות - היה נותן לי, שהרי 'לה' הארץ ומלואה', ואילו ביקשתי ממנו כסף וזהב היה נותן לי, שהרי 'לי הכסף ולי הזהב נאום ה' צבאות'. אבל אני לא ביקשתי מהקב"ה אלא תורה בלבד!

לא שכח משום יקרת התורה בעיניו

לפי זה יבואר השבח ששיבח רבן יוחנן בן זכאי את תלמידו רבי אליעזר בן הורקנוס - "בור סוד

שאֵינוֹ מְאַבֵּד טִיפָּה". האמנם זהו רק 'זכרון פנומנלי' שאינו מעיד מאומה על מעלת בעליו?

סיפר ה"חפץ חיים": בראדן היה יהודי ישיש שזכר היטב את ביקורו של הצאר הרוסי באזור שהיה שבעים שנה קודם לכן. היהודי הישיש ידע לתאר במדויק כל פרט ופרט של הביקור המלכותי, ובכלל זה גם את הפרטים הקטנים והשוליים ביותר, כגון: כמה סוסים היו רתומים לכרכרה המלכותית, מה לבשו אנשי המשמר של הצאר, ואפילו ידע לומר את צבע הכובעים שלהם...

לעומת זאת, כששאל אותו ה"חפץ חיים" שאלות על עניינים שונים בחיי היומיום שלו, האיש לא ידע לענות או שלא זכר את הפרטים.

ואם תתמה, איך ייתכן שאדם זוכר במדויק אירוע שאירע לפני שבעים שנה ויודע לתאר אותו בתיאורים חיים כאילו זה קרה אתמול, ואילו פרטים שונים מחייו בשנים האחרונות הוא איננו זוכר כלל?!

אלא - אמר ה"חפץ חיים" - התשובה פשוטה: דבר שחשוב לאדם, הוא שם לב לפרטיו, הם נחקקים בזיכרונו והוא זוכר אותם היטב גם אחרי שבעים שנה. ומנגד, דבר שאינו חשוב לו - הוא אינו שם לב אליו, וגם אם מקדיש לו רגע קטן של תשומת לב, עד מהרה הוא נשכח מזכרונו כלא היה. אומר ה"חפץ חיים": אם רבי אליעזר בן הורקנוס נולד עם 'זכרון פנומנלי' - רבו לא היה משבח אותו על כך, כי אין בכך שום שבח, זהו כשרון מולד שאינו מעיד מאומה על האדם. אולם רבו הכיר מקרוב את גודל השתוקקותו לתורה, מאותו יום שהופיע בבית מדרשו בירושלים ולאורך כל שנות צמיחתו וגדילתו בתורה. הוא ידע עד כמה התורה חשובה ויקרה בעיניו, עד שמרוב יקרת התורה לא שכח מאומה מתלמודו - "בור סוד שאינו מאבד טיפה", ועל כך שיבח אותו!

המבקש תורה 'בלבד' - ישיגנה

רבי אליעזר אמר לאביו: "לא ביקשתי מהקב"ה אלא תורה בלבד". ויש לדקדק בדבריו, מדוע הדגיש 'בלבד', הלא די שהיה אומר "לא ביקשתי מהקב"ה אלא תורה"?

כעין זה יש לדקדק בדברי גמרא (ברכות ח ע"א): "מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד", הלא די לומר שאין לקב"ה "אלא ארבע אמות של הלכה", ומדוע צריך להוסיף 'בלבד'?

אומר רבי שלום שבדרון זצ"ל: כשאדם ממלא את הסכום בצ'ק, אחרי הסכום הוא מוסיף את המילה "בלבד". מדוע? כדי שלא יוסיפו על הסכום! אומר רבי אליעזר להורקנוס לאביו: "אבא, אתה יודע בזכות מה זכיתי להיות 'רבי אליעזר'? כי לא ביקשתי מהקב"ה אלא דברי תורה "בלבד"!

יהודי מתפלל כל בוקר ומבקש מהקב"ה: 'וְתֵן בְּלִבִּי בִּינָה לְהִבִּין, לְהַשְׁפִּיל, לְשִׁמְעַ, לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד, לְשִׁמֹר וּלְעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דְּבָרֵי תְּלִמּוּד תּוֹרַתְךָ

בְּאֵהָבָה. אבל יש כאלה שמוסיפים בלבם עוד איזו בקשה נלווית: 'ריבוננו של עולם, תן לי גם פרנסה טובה, שיהיה לי קל בחיים, שאוכל לשבת וללמוד בנחת... תן לי קצת כבוד, שארגיש בנוח עם הבריות!'

רבי אליעזר בן הורקנוס לא ביקש מהקב"ה שום דבר בעולם, "אלא תורה בלבד", ולכן הוא צמח ויצא ממנו התנא הגדול רבי אליעזר בן הורקנוס,

אשר רבו מעיד עליו שלא שחש שום דבר מתלמודו! אומרת הגמרא (תמורה טו ע"א), שעתניאל בן קנז התפלל לקב"ה: "אם ברך תברכני" - בתורה, 'והרבית את גבולי' - בתלמידים, 'והיתת ידך עמדי' - שלא ישתכח תלמודי מלבי... אם אתה עושה כן - מוטב, ואם לאו - הריני הולך לנסיסי לשאל" - בלי תורה אני אמות מרוב צער! למה לי חיים!?

מי שהתורה יקרה לו כל כך והיא כל ההשתוקקות שלו - זוכה להיות "בור סוד שאינו מאבד טיפה", ומובטח לו שלא ישתכח תלמודו מלבו.

עם ישראל "נתאוו לדגלים", ההשתוקקות שלהם היתה רוחנית בלבד. על כן "וְדַגְלוּ עָלַי אֲהָבָה" (שיר השירים ב, ד) - מובטח להם שישגו את שאיפתם ויקבלו את משאלות לבם.

(הגאון רבי ברוך רוזנבלום שליט"א - נעימות יאמרו במדבר)

הגאון רבי שלמה מילר שליט"א: אמר להם: "כתוב 'ונתנו ידידים זמירות ושבתות', וראיתי בשם מרן רבי חיים קניבסקי שביאר, מיהם ה'ידידים' מי שנותר זמירות, שירות ותשבחות לקב"ה הוא נחשב לידיד ה'. החלטתי אפוא שאני ארבה בשירות ותשבחות להקב"ה. ואם יש לי 'פספורט' של ידיד ה', אני כבר לא צריך להביא את המכתב מהחזון איש"...

זו מעלתם של "הדגלים", שאדם יודע מה תפקידו, ומה הייחודיות שלו. הוא לא מסתובב ממורמר, לא מקנא, ולא מנסה לתפוס את מקומו של אדם אחר. הוא לא מנסה "להקטין" את האחרים, הוא מנצל את הכוחות והעוצמות שהקב"ה נתן לו, ומתרום ומתעלה, ועושה נחת רוח לבורא יתברך שמו.

סיפור מעניין מסופר על רבי יעקב גלינסקי זצ"ל:

מכתב אחד היה שמור בהקפדה יתירה בביתו, וביקש שבבוא עיתו יקברו אותו עם המכתב הזה. אחרי תקופה ראו אותו, פתאום, זורק את המכתב החשוב הזה.

שאלוהו בני הבית בתמיהה עצומה: "מה קורה פה?"

אמר להם: "זה היה מכתב שכתב לי מרן החזון איש, והוא כותב במכתב 'לכבוד ידידי'. אמרתי לעצמי, שכזה מכתב אני צריך איתי אחרי המאה ועשרים. כשאעלה למעלה, אני אראה שם את המכתב, בתקווה שייפתחו לפני הדלתות מחמת היותי ידיד החזון איש".

עכשיו גברה תמיהתם של בני הבית. "אם כן, מדוע זרקת פתאום את המכתב?"

אמר להם: "כתוב 'ונתנו ידידים זמירות שירות ותשבחות', וראיתי בשם מרן רבי חיים קניבסקי שביאר, מיהם ה'ידידים' מי שנותר זמירות, שירות ותשבחות לקב"ה הוא נחשב לידיד ה'. החלטתי אפוא שאני ארבה בשירות ותשבחות להקב"ה. ואם יש לי 'פספורט' של ידיד ה', אני כבר לא צריך להביא את המכתב מהחזון איש"...

(הגאון רבי שלמה מילר שליט"א - נאה דורש)

אותי? מה, נראה לכם שהוא יותר חשוב ממני? המשרה הזו מגיעה לי ולא לו... אני לא אשתוק ולא אוותר!...

אדם שמקבל את רצון ה' ומוותר, ואינו מנסה להתחכם - זוכה להיות "ידיד ה'".

אביו של רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל היה ממורי ההוראה בעיר גרודנא. לאחר שנפטר האב, רצו רבים מבני הקהילה למנות את רבי שמואל לרב העיר, כי כבר יצא שמעו כגדול ומופלג בתורה. חלק מיהודי העיר רצו למנות את האח הגדול יותר.

הנידון הגיע לרבי חיים עוזר גרודז'ינסקי זצ"ל, והוכרע שהאח הגדול יכהן במקום אביו.

חלק מבני הקהילה לא השלימו עם הפסק, ובכל מיני אופנים ניסו לפעול כדי שימנו את רבי שמואל לרב. הדבר נודע לרבי שמואל והוא עזב את המקום, כדי שלא תהיה שום מחלוקת ח"ו.

והעזיבה הזאת הביאה ברכה לכל עם ישראל! כיצד?

רבי שמואל עלה לארץ ישראל והתמנה לרב בישיבת לומז'ה. עם הקמתה של ישיבת פוניבז' על ידי הרב כהנמן זצ"ל הוא נקרא על ידו לעמוד בראשות הישיבה, וגם היה מוסר שיעורים בישיבת גרודנא באשדוד.

השפעת דרך הלימוד של רבי שמואל הייתה ייחודית. השפעתו הגדולה ניכרה, וניכרת גם עכשיו, בכל עולם התורה. רבי שמואל הוא 'ראש הישיבה' מאז ולדורות, ושיעוריו נלמדים בכל הישיבות. הוא זכה להעמיד תלמידים גדולים ורבים, שרבה השפעתם על הישיבות בזמנו ובזמננו.

כאשר אדם מקבל את רצון ה' באהבה ומוותר, ולא מתחכם - נעשה "בן רעואל" - ידיד ה'.

"רעואל" - ידיד ה'

וְנִשְׂאֵי לְבָנֵי גֵד אֱלִיסָף בֶּן רְעוּאֵל (ב, יד).

שמו של נשיא שבט גד מוזכר בתורה מספר פעמים.

בתחילת פרשת במדבר, במניין בני ישראל, נכתב שמו (א, יד): "לְגֵד אֱלִיסָף בֶּן רְעוּאֵל, וכן בפרשת בהעלותך (כ, כ) מוזכר שמו: "וְעַל צִבְא מִטָּה בְנֵי גֵד אֱלִיסָף בֶּן רְעוּאֵל".

רק בפסוק זה, כאשר מפרטת התורה את אופן החניה של השבטים על דגליהם, נאמר: "ונשיא לבני גד אליסף בן רעואל", עם ר' ולא עם ד'.

מדוע נכתב שמו כאן באופן שונה?

בספר "אמרי נועם" כתב, שמחלוקת גדולה עלולה היתה לפרוץ לגבי אופן חניית השבטים על דגליהם. דן, בכור בלהה, היה ראש הדגל של אשר ונפתלי, בני השפחות. גד, שהיה בכור זלפה, לא היה ראש דגל, אלא חלק ממחנה ראובן, ועלול היה להתמרמר על כך - הרי בכור הוא כמו דן, ולמה יגרע חלקו?

אך נשיא שבט גד לא הררה ולא ערער. הוא ידע, שאת אשר הורה להם משה רבנו - על פי ה' הורה. וקיבל נשיא גד את דבריו באמונת חכמים, בשמחה ובאהבה.

וכיון שכך, כותבת כאן התורה את שמו 'אליסף בן רעואל' - שהיה רע לל- [ובדומה לזה מצאנו אצל יתרו, שאחד משמותיו היה רעואל, ופירושוהו "רע אל"].

כמה נזק ויגון וצער באו לעולם בגלל הקנאה ותאוות הכבוד. כמה מחלוקות היו בעולם, כמה קהילות חרבו וכמה משפחות נהרסו! ולמה? בגלל חישובים קטנוניים: 'למה בחרו אותו ולא

הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א: ניכר היה שבנפשו הדבר, אמר לו הרב: 'איני מבין, מה בוער לך כל כך להיות כהן?!' ענה לו הכפרי: 'הרי מנהג זה נהוג במשפחתנו מאז ומעולם! אבי היה כהן, סבי היה כהן, וכן למעלה בקודש, ואיך אעזוב אני את מנהג אבותי!'

ארכיון 'עוז והדר'

היה שבנפשו הדבר, אמר לו הרב: 'איני מבין, מה בוער לך כל כך להיות כהן?!' ענה לו הכפרי: 'הרי מנהג זה נהוג במשפחתנו מאז ומעולם! אבי היה כהן, סבי היה כהן, וכן למעלה בקודש, ואיך אעזוב אני את מנהג אבותי!'

ובזה יש ליתן טעם לקריאת השם 'יום המיוחס', כי הנה איתא בסנהדרין (ט). שהקדוש ברוך הוא כהן הוא, ואז באותו יום, ב' בסיון, הודיע להם לישראל ואמר להם (שמות יט ו) 'אתם תהיו לי

יום המיוחס שנתייחסו ישראל אחר אביהם שבשמים

מסופר בדרך הלצה על אודות כפרי אחד שבא לפני הרב וביקש ממנו שברצונו להיות כהן, אין הוא מבקש טובות חנם והוא מוכן לשלם על זה ככל שידרש, הרב תמה על הבקשה התמיה וניסה להסביר לכפרי בדרך כבוד שהכוונה אינה דבר שניתן לקנות בכסף, אך הלה לא הבין או לא רצה להבין, והפציר ברב שיענה לבקשתו בכל זאת, ניכר

(הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א - גלי המאיר)

השבוע במדור:

אמירת פרשת התמיד בנגינות טעמיה מתוך סידור | דין קדימה ללוי בזמן הזה | מצות פדיון הבן בלילה

פוסק הדור הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א מו"ס תשובות והנהגות

ולמעשה דעת הפמ"ג והא"ר דיש להקדים הלוי לישראל לברכת הזימון, וכן כתב המ"ב "טוב להקדים הלוי לישראל בברכת המזון ובהמוציא, דהא מקדימין אותו בקריאה לפני הישראל", וכ"כ בכפה"ח וכ"כ בשו"ע הגר"ז, (וסיים שם "והעושה כן מאריך ימים אבל אין חיוב בדבר"). אבל אנו לא שמענו בזמנינו שנוהגים במסיבות וכינוסים, או בחורים האוכלים יחד בישיבה, שאם אין כהן מכבדים הלוי לזמן.

ארכיון 'עוז והדר'

[וזכרני מזמן לימודי בישיבה, שאירע שהיה קריה"ת ולא היה שם כהן, ונסתפקו אם צריך להקדים הלוי לעלותו ראשון לתורה, והיה נוכח שם הרב דובוב זצ"ל (מחשובי חסידי חב"ד) שאמר ששמע מאביו שמקובל בידו שהאדמו"ר הצמח צדק אמר שאם כולם שווים בחכמה יקראו הלוי להעלותו ראשון לתורה, שבשו"ע הגר"ז מפורש דהמכבד לוי מאריך ימים, וסיים הרב דובוב זצ"ל ומי לא ירצה לזכות לברכה כזו].

אמנם נראה דהא דיש דין קדימה ללוי, אי"ז דללוי עצמו יש זכות דצריך להקדימו (דומיא דכהן או חכם), אלא זהו רק דלישראל איכא מצוה בעלמא לכבד הלוי מפני מעלתו (דומיא דמצות כיבוד זקן), ולכן כשהישראל אינו רוצה לקיים המצוה בעלמא לכבד הלוי, יכול לעשות כן בלא הסכמת הלוי, דכיון דהלוי עצמו אין לו שום זכות דיקדימוהו לא שייך שיצטרכו לבקש רשותו. (ולכן מעיקר הדין אי"ז לומר בדימון ברשות הלוי, ומה שבפיוט נודה לשמן שאומרים בבר"מ קודם הזימון, הנוסח הוא, ברשות הכהנים "הלוויים", אי"ז מעיקר הדין א"צ להוסיף כן).

והנה אצל כהן הדין הוא דאף שיש כאן ישראל שגדול בחכמה ממנו, מ"מ טוב להקדים הכהן (וכמב' ברמ"א סי' קס"ז ס"ד), אבל לענין להקדים הלוי פשיטא דכיון שזהו רק מצוה בעלמא, א"צ להקדים הלוי אלא כשכולם שווין בחכמה, אבל אם יש ישראל יותר חכם מהלוי, מקדימין הישראל שגדול בחכמה ללוי אף שהלוי ג"כ ת"ח. (מיהו בב"ח סי' ר"א לא משמע כן רצ"ע).

ולענ"ד נראה דבר חדש, דאף אם נפרש הא דאיתא בירושלמי דקאמר ריב"ל מימי לא בירך ישראל לפני, כפי שסבר הטור (וכן ס"ל להב"ח והפרישה) דהוא משום דיש ללוי דין קדימה לפני ישראל, מ"מ י"ל דזהו דוקא בגוונא דומיא דריב"ל, דהיינו לוי שמצוין מדינא לכבדו מצד ת"ח, דבכה"ל גם בזה"ז מקדים הלוי לשאר ת"ח ישראל, דהוא חיוב יותר לכבד ת"ח שהוא ג"כ לוי משאר ת"ח ישראל, אבל לוי סתם אין צריך בזה"ז להקדימו לישראל, ורק בזמן הבית שהלויים שימשו בביהמ"ק, יש

דין קדימה ללוי בזמן הזה

שאלה: האם יש דין קדימה ללוי בזמן הזה?

תשובה: הטור בהל' ברכת המזון (סי' ר"א) כתב "גרסינן בירושלמי אמר רבי יהושע בן לוי מימי לא בירכתי לפני כהן ולא בירך ישראל לפני, וריב"ל לוי היה, ויראה לכאורה

שיש ללוי דין קדימה לברך לפני ישראל במקום שאין כהן. והמהר"ם מרוטנבורק כתב שאין ללוי דין קדימה, והא דקאמר שלא בירך ישראל לפני, מצד גדלותו קאמר ולא מצד לוייה". וע"ש בב"ח ובפרישה שהקשו על המהר"ם מרוטנבורק דפשט הירושלמי לא משמע כדבריו.

ובמג"א (סו) הביא דבמתני' סוף הוריות מבואר דיש דין קדימה ללוי, דאיתא שם דאם היו לפניו הרבה עניים ואין בידו לפרנס כולן, מקדימין הלוי לישראל, ואמנם הירושלמי שם כתב דזהו רק בזמן הבית ולא בזה"ז, וכן בספרי דריש קרא (דברים יב) "השמר לך פן תעזב את הלוי כל ימך על אדמתך", דדוקא "על אדמתך" אנו מוזהרים להקדים הלוי, אבל בגולה אינך מוזהר עליו יותר מעניי ישראל, (ורש"י בפירושו לחומש מביא הספרי), אבל הרמב"ם והטור וש"ע (י"ד סי' רנ"א) פסקו שגם בזמנינו יש דין קדימה ללוי ומפרנסין עניי לוי קודם לעניי ישראל. והמג"א נשאר שם בצ"ע למה פסקו כן, והא בספרי איתא שזהו רק בזמן הבית.

ולענ"ד יש ליישב דבדאי גם בגולה יש דין קדימה ללוי, דהא דמעטין מ"אדמתך" שבגולה אין מוזהר על הלוי, היינו רק לענין הלאו דלא תעזוב, דבזמן הבית שפרנסתו תלויה בעם ישראל שמקבל מהם מעשר ראשון איכא ללאו דלא תעזוב, אך בזה"ז ליכא הלאו, אבל אף דאינו מוזהר עליו בלאו, מ"מ עדיין איכא מצוה להקדים הלוי. [ולענ"ד אולי י"ל דהא דדרשינן בספרי דדוקא על אדמתך אתה מוזהר עליו, לא אתי למעוטי אלא לחו"ל (וכדמשמע לישנא דספרי "אבל בגולה" אי אתה מוזהר עליו), אבל בא"י אפי' בזה"ז איכא דין קדימה ללוי. דכיון דבא"י נוהגים דינים מיוחדים אצל לוי גם בזה"ז, דהא מעיקר הדין איכא חיוב אפי' בזה"ז ליתן מעשר ראשון ללוי (ורק שבפועל אינו נוהגים לעשות כן כיון דלא ידעינן בודאי מיהו לוי), לכן אית מעלה ללוי ואנו מוזהרים לא לעזוב הלוי בא"י אפי' בזה"ז. (אמנם מריהטא לישנא דמג"א משמע דס"ל דדעת הספרי כהירושלמי בהוריות דכתב דרק בזמן הבית לוי קודם לישראל)].

אמירת פרשת התמיד בנגינות טעמיה מתוך סידור

שאלה: האם יש ענין לומר 'פרשת התמיד' בנגינות טעמיה מתוך סידור?

תשובה: איתא בטש"ע או"ח (סי' נ) לומר פרשת התמיד כל יום קודם התפילה, ועיין תוס' קידושין דף ל' שכתבו שאין זה רק משום "ונשלמה פרים שפתינו" שאמירה כהקרבן הקרבן, אלא משום הא דאמר רב ספרא לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד כל יום, ובאמירת התמיד מקיים לימוד המקרא. ואכן בסידורים ישנים מופיע פרשת התמיד מיד אחר ברכת התורה במקום ברכת כהנים (וכן הוא בטור ס"ס מ"ו), והיינו כיון דצריך ללמוד מיד אחר ברכת התורה, ע"כ קורא מיד פרשת התמיד (ובמק"א הערתי לבני תורה אף שאינם קורין כל הקרבנות מ"מ יקראו לכה"פ פרשת התמיד).

וכיון דפרשת התמיד עניינו גם משום לימוד המקרא, ע"כ נראה שיש הידור לאמרו בנגינות טעמיה, אמנם מדינא אי"צ לקרותו בטעמיה דזהו דין דוקא כשקורא מתוך הכתב שנכתב כהלכתו, והיינו קלף וכתב אשורית שיש קדושה בכתב (עיין היטב מש"כ בתשובות והנהגות ח"ב סי' ר"ד ששמו"ת אינו אלא הידור לקרוא בטעמיה, דמדינא אי"צ לקרות בטעמיה אלא כשקורא מתוך הס"ת, והבאנו שם עוד שאלו הנוהגים לומר פרשת הקטורת מתוך קלף, שכידוע הוא סגולה נפלאה לפרנסה, נראה דאכן צריכים לדקדק לקרוא פרשת קטורת בנגינות וטעמיה, ובלא זה חסר בסגולה זו כיון שאינו קורא כהלכתה.

ועיין בשו"ע (סי' ס"א ס"ב) שיש לקרוא ק"ש בטעמיה כקורא בתורה, אולם הרמ"א הביא שלא נהגו כן, ונראה הטעם, כיון דמדינא אי"צ לקרות בטעמיה דהא אינו קורא בס"ת כמ"ש לעיל, ואף לא נהגו להדר בזה כיון שמבלבל הכוונה (עיין מ"ב ס"ט).

והנה כתב השו"ע (או"ח סי' מ"ט) שאף שדברים שבכתב אי אתה רשאי לומר בע"פ, מ"מ מותר לומר פרשת התמיד בע"פ כיון שהוא שגור בפי כל, אמנם לענ"ד נראה כיון שענינו לצאת ידי חובת לימוד המקרא, ע"כ יש לאומרה מתוך הכתב, שמעלת לימוד תורה שבכתב (יותר משאר ת"ח) הוא דוקא כשקורא מתוך הכתב.

וכ"ז דוקא באמירת פרשת התמיד בשחרית שענינו גם משום לימוד מקרא, אבל באמירת פרשת התמיד של מנחה שענינו רק משום "ונשלמה פרים שפתינו" שאמירה כהקרבן הקרבן, אין הידור בזה לקרוא מתוך הכתב ובטעמים.

נמשך לנהוג כן בזמנינו כעין המקדש. (ובזה א"ש מה שלא נהגו הלויים לטול ידיהם קודם שיטלו ידי הכהנים, אף שבזה"ק שם מפר' דקודם צריך הלוי לטול ידיו, והרמ"א דחק שסומכים הלויים על נט"י שחרית, ולדברינו א"ש דהוה"ק לא מיירי כלל על נש"כ שבגבולין, ומה שאנו עושים כן בזמנינו אינו אלא מנהג שנהגו לעשות כעין המקדש, ולא החמירו לנהוג לגמרי כנש"כ דמקדש שהלוי יטול ידיו קודם). אבל בב"י משמע דלזוה"ק מעיקר הדין צריך הלוי לטול ידי הכהן גם בזה"ז, וצ"ב.

האם צריך לכבד כהן קטן בגלילה

ואגב, ראית מובא בהנהגות הגה"צ הגר"ד בהר"ן זצ"ל שדקדק לכבד בגלילה לכהן קטן, שחש לדעת הגרעק"א (ס"ו רפ"ב) שמצווין ב"וקדשתו" גם על כהן קטן אף שאינו ראוי לעבודה (ודלא כמ"א שם). ולענ"ד נראה דאף לדעת הגרעק"א שגם על כהן קטן מצווין בוקדשתו, היינו דוקא לענין להקדימו לשאר קטן ישראל, אבל לא לענין לכבדו יותר מישראל גדול, דישראל גדול שחייב בכל המצוות עדיף מכהן קטן שעדיין אינו מחוייב כלל במצוות.

הכהנים קודם נשיאות כפים כדי שיתקדש הכהן מהלויים שהם קדושים, (וח"ל "תנא כהן דבעי לפרסא ידיו, בעי דיתוסף קדושה על קדושה דיליה, דבעי לקדשא ידיו על ידא דקדישא, מאן ידא דקדישא, דא לויאה דכתבי וקדשת את הלויים הוא אינון קדושים וכי ועל דא לא יטיל קדושה דמיא מברנש אחרא דלא הוה קדישא"). ובכ"י כתב דמשום דברי זוה"ק האלו נוהגים שהלויים נוטלים ידי הכהנים, וכן פסק בשו"ע דהלוי יוצק על ידי הכהנים, ומבואר דס"ל דהוה"ק נתכוון גם בנש"כ בזמנינו, א"כ נמצא דמבואר בזה"ק דגם בזה"ז יש קדושה מיוחדת בלוי.

ואילולי דברי הב"י הוא אמינא דהוה"ק מיירי רק מנש"כ שבמקדש, שבמקדש שביכרו בשם המפורש, היא עבודה חשובה, וצריך לזה נטילה חשובה והיינו שהכהן יקדש ידיו מלוי, (והיינו בכה"ג שאחר קידוש ידים ורגלים בבוקר הסיח דעתו משמירת ידיו, ואז קודם נש"כ צריך הכהן לחזור ולטול ידיו, ואז נוטל מלוי דייקא), אבל בנש"כ בגבולין שאינה חשובה כנש"כ שבמקדש, שאין מברכין בשם המפורש, מעולם לא מיירי הוה"ק, ורק שממה שעשו כן במקדש

ללויים יותר קדושה מישראל, והיה צריך להקדים הלויים מצד קדושתם, אבל בזה"ז אין ללויים קדושה יותר מישראל וא"צ להקדימם לישראל, וכדאיתא בירושלמי הוריות ובספרי (הובא לעיל). (ומה שבטו"ע הל' צדקה ס' רנ"א סע' ט' כתב דמקדימין ליתן צדקה ללוי עני, כבר נתקשה בזה המג"א (הובא לעיל) דזה נסתר ממה דאיתא בספרי דרק בזמן הבית יש דין קדימה ללוי. (ואולי הטו"ע נתכוון דיקדימו עני לוי ת"ח לשאר ת"ח עניים ישראל, אבל סתמית לשונם משמע דמיירי בכל לוי). וע"ע מש"כ בח"ב ס' תע"ג).

ומעתה נמצא שבחורי ישיבה האוכלים יחד, א"צ לכבד הלוי שביניהם לזמן, דכשהלוי אינו ת"ח שחייבין לכבדו, מדינא א"צ להקדימו לשאר ישראל. אבל במסיבות וכינוסים שמצוי שם ת"ח, אז כשאין כהן יש להקדים הלוי ת"ח לשאר ת"ח ישראל.

ובעיקר הדבר שכתבנו שבזמנינו אין קדושה בלויים יותר מישראלים, הנה לכא' בזה"ק מבואר לא כן, דהוה"ק בפר' נשא כתב דהלויים יטלו ידי

הגאון רבי אשר אנשיל שווארץ שליט"א ראש כולל צאנז בבית שמש ומוח"ס מעדין אשר

ראיה ללילה ממש שאפשר לפדות, כך כתב בספר הדרש והעיון.

ובשו"ת מהרש"ם (חלק ב' סימן מ"ג) כתב טעם אחר מדוע אין עושין פדיון בלילה: עפ"מ"ש בירושלמי (מסכת שקלים פרק ה' הלכה ד'): "רבי חנינא בר חמא הוה מפליג מצוה בליליא חד זמן פגע ביה רבהון דרוחייא אמר ליה לא כן אלפן רבי (לא תשיג גבול רעך) אמר ליה ולא כן כתיב 'מתן בסתר יכפה אף' והוה מסתפיה מיניה וערק מן קומוי וכו'". ובקרבן העדה (שם) פירוש שהוא לפי שיצא בלילה, והעיקר חסר מן הספר דהול"ל "אזל בליליא", ועוד דא"כ כל שיוצא בלילה יעבור בלאו וחז"ל הזהירו רק לת"ח בדרך עצה טובה. לכן נראה דהכונה דכיון שהצדקה מצלת מן המיתה כמ"ש "וצדקה תציל ממות", לכן אין לעשות בלילה זולת ע"י מתן בסתר, ולכן יש לומר דגם מצות פדיון הבן שמצלת לחיים כמ"ש בספר חסידים (סימן של"ד) בעובדא שאמר "תפדוני", אין לעשותו בלילה כיון שעושים בפרהסיא עובר משום "לא תשיג גבול".

ארכיון עזר והדר'

אף בלילה: מהא דאיתא בגמ' בקידושין (דף ל"ד ע"א): "והרי תלמוד תורה ופדיון הבן דלאו מצות עשה שהזמן גרמא הוא ונשים פטורות, אמר רבי יוחנן אין למדין מן הכללות", חזינן שזמן פדיון הבן אף בלילה, כך מביא ראיה בספר פדיון נפש (דף י" ע"א), וכן בספר מנהגי מצרים (דף ט' ע"א).

והנה היעב"ץ בספרו מגדל עוז (ברכת הרי פלג ג' אות ה') כתב טעם נפלא דפדיון הבן אפשר לקיים בלילה: שהרי מבואר בפרשתן (במדבר ג', י"ג): "כִּי לִי כָּל

בְּכוֹר בְּיוֹם הַפְּתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הַקְּדָשְׁתִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל וגו'", נמצא שעיקר הפדיון מפני שפדה ה' את בנו בכורו, עם ישראל, בעת שהכה כל בכור במצרים, ומכיון שמכת בכורות היתה בחצי הלילה, אף הפדיון יכול להיות בלילה.

ובספר הדרש והעיון (פרשת קורח מאמר קצ"ה) להגאון רבי אהרן לעווין זצ"ל אב"ד ריישא כתב דהשיטות שסוברים שאי אפשר לפדות בלילה ידחו סברא זו: ע"פ דברי הוזהר (בפרשת בא דף ל"ה ע"א) שכתב דבאותו הלילה שיצאו ישראל ממצרים אשר אז גם נעשה הנס של הבכורים שניצולו היה "לילה כיומא דתקופת תמוז", והדא הוא דכתוב בתהילים (קלט, יב) "וְלַיְלָה בְּיוֹם יְאִיר פְּתִיחָהּ כְּאוֹרָה", א"כ הצלת הבכורים אף שהיה בלילה, מ"מ היה "ביום" דלילה כיום יאיר, לכן נוהרים שלא לפדות בלילה, ולפי זה אתי שפיר באופן נפלא הפסוק בפרשתן (במדבר ג', י"ג): "כִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיוֹם הַפְּתִי כָּל בְּכוֹר וגו'", דיש להקשות הרי מכת בכורים היה בלילה ולא ביום ומה זה שאמר הכתוב "ביום הכיתי", ולפי הנ"ל אתי שפיר דכיון דהיה לילה כיום יאיר לכן כתוב "ביום", אבל אין

מצות פדיון הבן בלילה

שאלה:

האם מותר לקיים מצות פדיון הבן בלילה?

תשובה:

בפרשתן (במדבר ג', י"ג): "כִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיוֹם הַפְּתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הַקְּדָשְׁתִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל וגו'".

יש לחקור האם מצות פדיון הבן אפשר לקיים בלילה או דילמא אי אפשר לקיים מצות פדיון הבן בלילה.

קימ"ל בורה דעה (שו"ע י"ד סימן ש"ה סעיף י"א): "אין הבכור ראוי לפדיון עד שיעברו עליו שלשים יום, ואחר שלשים יום יפדנו מיד שלא ישהה המצוה, ואם חל יום ל"א להיות בשבת אין פודין אותו בשבת אלא ימתין עד יום א'".

וכתב בבאור הגר"א (שם ס"ק כ'): "אלא ימתין עד יום א', כמו במילה", חזינן שסבירא ליה שמצות פדיון הבן צריך להיות ביום דווקא כמו במילה.

ובשו"ת מהר"א (סימן רס"ב) הקשה על דברי הגר"א וז"ל: "כוונתו עד יום א', דדווקא ביום ולא בליל מוצאי שבת קודש וכמו במילה, אבל קשה הא ודאי התם במילה קרא כתיב ביום ממעטנין לילה (בבמות ע"ב ע"ב ובמילה כ' ע"א ותוס' סוכה ל' ע"א ובשו"ע י"ד סימן רע"ב) אבל בפדיון 'חדש' כתיב".

והנה דבר זה קדים בש"ך (סימן ש"ה ס"ק י"ב) שהוכיח שפודין אף בלילה: מהגמ' בקידושין (דף כ"ט ע"א) שהקשה מנלן שאשה לא מצווה לפדות את בנה, ופרש"י (שם): "דמצות עשה שלא הזמן גרמא היא, ומשום הכי בעי קרא למעוטה", חזינן להדיא שפדיון הבן לא מקרי מצות שהזמן גרמא משום דאפשר לפדות נמי אף בלילה, ומסיק הש"ך מיהו נוהגין לפדות ביום.

ויש אחרונים שהביאו ראיה שאפשר לפדות

חמדות גנוזות ופנינים יקרים מענטי הצדיקים ופעולתם הליכותיהם בקודש ורום מעלתם של מרנן תלמידי הבעש"ט זי"ע וממטיבי דרכם אוצר בלום וכלי מלא ברכה מסודר וערוך מתוך שיחות הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

אורה

לעצמית

הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע
יומא דהילולא - כ"ט אייר תר"י

מעשה דומה התרחש גם אצל הרבי הקדוש רבי לוי יצחק מברדיטשוב הידוע בכינויו 'סנגורם של ישראל'.

יום כיפור עת תפילת נעילה, מתח בבית המדרש בברדיטשוב, תלמידיו של הרבי הבחינו שמהו לא כשורה, הרבי הקדוש שרוי במתח רב, מבינים שגזרה רעה נגזרה על עם ישראל והרבי עושה מאמצים רבים לבטלה.

בצאת יום הכיפורים יצא הרבי הקדוש מברדיטשוב מבית המדרש כשנהרה על פניו, ניכר שבטלה הגזרה, הומתקו הדינים. לאחר יום הכיפורים גילו לרבי מן השמים שהגזרה נתבטלה בזכות מניין חיילים יהודים ששחררו מצבא הצאר הרוסי שהתאספו יחד בכפר נידח לתפילות יום הכיפורים, ושליח הציבור שעבר לפני התיבה האיר את העולם בתפילתו ובזכותו נקרעה הגזרה.

שנה עברה, ערב יום הקדוש - יום הכיפורים. הרבי הקדוש מברדיטשוב מתכונן לנסיעה, הרבי ביקש לעשות את היום הנשגב במחיצת אותם יהודים פשוטים אשר תפילתם בוקעת רקיעים ומאירה את כל העולמות העליונים. החיילים הפשוטים תושבי הכפר הקטן חרדו למראהו של הרבי הקדוש מברדיטשוב ובקשו ממנו שיעבור לפני התיבה ביום הקדוש ונורא יום הכיפורים, אולם הרבי סירב, "ברצוני שאחד מכם יעבור לפני התיבה".

קודם תפילת נעילה נעמד שליח הציבור לפני ארון הקודש ואמר "שמעו נא ידידי היקרים, בכל העולם כולו עומדים יהודים ומתפללים לקב"ה, כל אחד עומד ומבקש על מה שחסר לו, האחד חסר לו פרנסה, השני חסר לו ילדים, והשלישי זקוק לשידוך הגון".

"אנחנו" התנשא קולו של שליח הציבור, "אנחנו איננו מבקשים על פרנסה, אנו חיילים, מזוננו מסופק לנו מצבא הצאר עד סוף ימינו. משפחה אין לנו, ילדים גם לא. על מה נותר לנו להתפלל?"

"לנו נותר להתפלל רק על דבר אחד" שאג החזן, "שיתגדל ויתקדש שמייה רבא!"
 במוצאי יום הכיפורים אמר רבי לוי יצחק מברדיטשוב לתלמידיו "זהו האור הגדול שראיתי בשנה שעברה, אור שאיר את כל העולמות,

הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע המכונה רבי מאיר'ל, נולד בשנת תק"מ לאביו הרבי הקדוש רבי אהרון לייב מפרמישלאן ולאמו הרבנית ינטע. הרבי הינו נכדו של רבי מאיר הגדול מפרמישלאן גדול תלמידיו של אור שבעת הימים הבעש"ט.

בצעירותו דבק הרבי ברבו הקדוש רבי מרדכי מקרמניץ, בנו של רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב אשר היה אף הוא מגדולי תלמידי הבעש"ט.

הרבי הקדוש רבי מאיר'ל מפרמישלאן היה ידוע בפשטותו ובענוותנותו הגדולה, ורבות עסק בצדקה וגמילות חסדים ודאג למחסורם של עניי ישראל. בשנת תקע"ג לאחר פטירת אביו מונה הרבי למלאות את מקום אביו הגדול. עד מהרה התפרסם הרבי בגדלותו ובכוחו להושיע את ישראל, ורבים רבים החלו נוהרים לעיר פרמישלאן לעצה ולברכה.

בכ"ט באייר בשנת תר"י נסתלק הרבי לבית עולמו ונקבר בעירו פרמישלאן. הרבי השאיר אחריו את בנו ממשך דרכו רבי צבי מפרמישלאן, ואת בנותיו רוחמה רחל, פרימט רכיל, אסתר צינה, חנה, מרים-חיה.

שיזכה בזכות עצמו לקרבת אלוקים ולמעלות נשגבות.

סנגורם של ישראל

הרבי הקדוש רבי מאיר'ל מפרמישלאן היה ידוע באהבתו לכל יהודי ובדאגה לכל מחסורו, ואף היה מרבה ללמד זכות על בני ישראל העובדים את בוראם באהבה ובדבקות על אף עול הגלות הקשה והמרה.

מעשה נפלא סיפר המנחת אלעזר ממונקאטש בשם הרבי הקדוש משינאווא:

היה זה לילה שקט וחשוך, תושבי פרמישלאן נמו את שנתם זה זמן רב, רק בביתו של הרבי הקדוש רבי מאיר'ל מפרמישלאן דלק לו האור, הרבי ישוב על התורה ועל העבודה שעות ארוכות לתוך הלילה. לפתע נשמעו דפיקות על הדלת, "מי דופק בשעת לילה מאוחרת שכזו?" אמר הגבאי ספק לעצמו ספק לרבי הקדוש ויצא החוצה לראות מה בקשתו של האיש.

בחוץ עמד חייל יהודי שעבר בסמוך יחד עם פלוגתו ובא לבקש ברכה מהרבי. הרבי הקדוש מפרמישלאן שמח לקראתו ובירך אותו בחום ובמאור פנים. לאחר שיצא פנה הרבי לתלמידו הרבי משינאווא ואמר לו: "אתה חושב שמישיח יבוא בזכות השטר"ימל והספודיק שלנו, לא! רק בזכות האמונה של חיילים כאלו משיח יגיע! בזכות אמונתם הפשוטה של אותם יהודים נצא מהגלות המרה".

הוסיף המנחת אלעזר ממונקאטש וסיפר:

'וארא אל האבות'

'וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל-ש-ד-י ושמיי ה' לא נודעתי להם' (שמות ו א).

'וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל-ש-ד-י' אומר הפסוק בספר שמות, והנה רש"י על המקום מבאר (ד"ה וארא) את דברי הפסוק וכותב כך: 'וארא - אל האבות'.

וכעת כולם שואלים מה רש"י בא לומר לנו, מה רש"י לימד אותנו בכך שכתב שהקב"ה נגלה אל האבות?

את התשובה מלמד אותנו הרבי הקדוש רבי מאיר'ל מפרמישלאן: אדם שזכה להיות בנו של צדיק כאשר הוא בא להתפלל הוא נסמך על זכות אבותיו 'הן אבי היה צדיק גדול'. שלא לדבר על אדם שגם שטבו היה צדיק גדול בודאי שסומך על זכות אבותיו.

ממשיך הרבי מפרמישלאן: לרש"י הוקשה מדוע לא כתב הפסוק 'וארא אל אברהם יצחק ויעקב', מדוע כתוב 'וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב'? זהו הדבר אשר בא רש"י לבאר וכתב 'וארא אל האבות', הפסוק בא לומר לנו שאין לכלול את כל האבות יחד, כדי לומר לנו שכל היה בפני עצמו, כל אחד מהאבות עבד את בוראו כפי כוחו ולא הסתמך על זכות אבותיו, ביקש להיות ראוי בזכות עצמו.

'וארא אל האבות', אדם צריך לדעת שעליו לעבוד את הקב"ה לפי כוחו ולפי כוונתו, לא לסמוך לא על זכות אבותיו או על ברכת רבותיו, לעבוד את אלוקיו להתפלל להתדבק בקב"ה עד

בקע רגיעים וביטל גזרות, יהודים פשוטים שמבקשים בכל לבם רק על כבוד שמים רק "שיתגדל ויתקדש שמייה רבא!"

זו כוונתו של הרבי הקדוש רבי מאיר'ל מפרמישלאן, "סיים הרבי ממוקאטש את דבריו, "מלך המשיח יבוא בזכות אותם חיילים יהודים, בזכות אותם יהודים פשוטים המבקשים על דבר אחד, יתגדל ויתקדש שמייה רבא. מבקשים רק על הגאולה, רק לשם שמים".

'ארץ ישראל אינה קרדום לחפור בה'

אברך יקר תלמיד חכם ובנן של קדושים נכנס לרבי הקדוש רבי אברהם יעקב מסדיגורא, "בביתו אין לחם לאכול, אין ביכולתי לספק לבני משפחתי את צורכי חייהם הבסיסיים! האם יוכל הרבי לכתוב עבורי מכתב המלצה בו יפרט הרבי עבור נדיבי עם את ייחוסיהם, ויבקש מהם לתמוך בי בעבור אבותיי הקדושים".

אמר לו הרבי הקדוש מסדיגורא: "זכות אבות אינה קרדום לחפור בו, לא מתאים שתבקש כסף מיהודים בזכות אבותיך הקדושים. במקום זאת אכתוב לך המלצה למחותני היקר שהינו בעל נכסים רבים, שימצא לך משרה מכניסה, פרנסה המכבדת את בעליה".

"שמע נא סיפור נאה שהתרחש עם אבי הקדוש רבי ישראל מרוז'ין, המשיך הרבי מסדיגורא, "מעשה שיבאר לך אל נכון את עומק כוונתי".

יהודי ירא שמים, שקדן, ומתמיד גדול, חי בכפר קטן בארץ ישראל, ור' אשר שמו. ימים ולילות היה ישוב ר' אשר בבית המדרש הקטן על התורה ועל העבודה, תורתו אומנותו, במוחו אין מקום לדבר חוץ מהתורה הקדושה מושו חייו. זוגתו הצדקנית דאגה להסיר ממנו כל עול, לקחה על עצמה את עול פרנסת הבית. כסף רב לא היה מצוי בביתם, אולם בני ביתו של ר' אשר הסתפקו במועט, מאושרים בתורה ובאור אשר היא מביאה אל ביתם.

שנים חלפו להם במהירות, גדיים נעשו תיישים, בנותיו של ר' אשר בגרו, ועליו למצוא להם שידוך, שידוך הגון כיאה לבנות תלמיד חכם. אלא שלרש אין כל, זוגתו הצדקנית הצליחה אך בקושי לדאוג לפרנסה השוטפת, אולם מאין תוכל להשיג כסף כה רב עבור נדונייה גדולה ומכובדת.

ערב אחד פנתה האשה לבעלה הגדול ואמרה לו: "שמע נא בעלי היקר, מצוקה זו אינה רק נחלתנו, יהודים רבים בארץ ישראל מתקשים להשיא את בנותיהם. יודעת אני שרבים נוטלים את מקל הנדודים, נוסעים לרוסיה ופולין אל נדיבי עם אשר שמחים לעזור ליהודי ארץ ישראל".

בתחילה ר' אשר לא היה מוכן לשמוע על כך, "איני עוזב את הארץ הקדושה", אמר בתוקף, אולם הזמן עשה את שלו, שלוש בנות מתבגרות בבית אינו דבר של מה בכך. חז"ל הקדושים אומרים 'בתך בגרה שחרר עבדך ותן לה! וודאי שמותר לצאת לחו"ל עבור דבר גדול זה.

אולם דבר אחד היה ברור לו "אומנם נוסע אני לחו"ל לחזור על פתחי נדיבים אבל לא אספר

מאין באתי, לא אעשה את ארץ ישראל קרדום לחפור בה!"

ר' אשר ידע שהחלטתו, שלא לספר מאין בא, תגבה ממנו מחיר יקר, ידע שמלאכתו תהיה קשה יותר, אולם לא שיער בנפשו עד כמה. במזרח אירופה לא חסרו יהודים שחזרו על הפתחים, ור' אשר היה נראה אחד מהם, עוד קבצן נודד, והיחס היה בהתאם...

חודשים רבים הסתובב ר' אשר מעיירה לעיירה אולם ברשותו התקבצו דמים מועטים, בקושי היה בזה כדי לכסות את דמי נסיעתו! אולם על אף הקושי ר' אשר נשאר איתן בהחלטתו, אינו מספר מאין בא, אינו מוכן לעשות את ארץ ישראל קרדום לחפור בה.

זמן רב היטלטל ר' אשר בדרכים נשרך כמו עני ומסכן, באחד הימים נקלע לעיר סדיגורא, מקום מושבו של הרבי הקדוש רבי ישראל מרוז'ין. קשה הייתה הדרך, ר' אשר הרגיש שאינו יכול עוד, לכך החליט להיכנס אל הרבי הקדוש מרוז'ין לעצה ולברכה. "מאין אתם?" שאל אותו הרבי, מול עיניו החודרות של הרבי הקדוש מרוז'ין לא היה יכול ר' אשר להסתיר את מקום מוצאו, ובלית ברירה ענה "בן הארץ הקדושה אנוכי".

"זוכים אתם לדור בארץ הקודש! ארץ האבות! זכות עצומה היא זו, מדוע אם כן נפלו פניך?" שאל הרבי. "שלוש בנות שהגיעו לפרקן וישובות בבית, ובידי אין מאומה כדי לשדכן". "נדיבי עם אינם ששים לסייע ליהודי ארץ הקודש!?" תמה הרבי.

"חס וחלילה, להיפך שמחים ביותר לסייע, אולם אני קבלתי על עצמי שלא לעשות את ארץ ישראל קרדום לחפור בה, אינני מספר שכן ארץ ישראל אני. אולם כעת..." נשבר קולו של ר' אשר, "מתחיל הספק לכרסם את ליבי, אינני מצליח לאסוף מאומה, אולי הייתה זו טעות, אולי הייתה זו החלטה של שטות והבל" אמר ר' אשר בעיניים מושפלות.

הרבי הקדוש מרוז'ין שקע בהרהורים, ולאחר כמה דקות אמר "הא לך שישה רובלי כסף עבור נשואי בנותיך, ובנוסף אתן לך עצה, סע למחותני היקר רבי דוד'ל מזאבלטוב הידוע בחכמתו הגדולה, מחותני יעניק לך נדבה הגונה ובוודאי יתן לך עצה וברכה".

ר' אשר נטל את רגליו ונסע לעיר זאבלטוב כפי שהורה לו הרבי הקדוש מרוז'ין. עם הגיעו אל העיר נכנס ר' אשר לרבי דוד מזאבלטוב וסיפר את סיפורו. רבי דוד'ל הקשיב לסיפור בקשב ורב ולאחר שנתן לו נדבה הגונה אמר לו "מציע אני שתיסע לפרמישלאן לרבי הקדוש רבי מאיר'ל מפרמישלאן אשר ידוע כפועל ישועות גדול, בוודאי יעמוד לך למגן ולעזרה, ויתן לך ברכה ועצה טובה".

ארוכה הייתה הדרך לפרמישלאן, ימים רבים שירך ר' אשר את רגליו העייפות בדרכים עד שהגיע למחוז חפצו. באותה התקופה קשה היה להיכנס אל הרבי, רבים צבאו על דלתות ביתו, והיה צורך להמתין ימים רבים עד אשר יגיע תורם להיכנס אל הרבי הקדוש.

לר' אשר לא הייתה סבלנות, הוא החליט

לגשת לגבאו של הרבי ולבקש ממנו שיכניס אותו במהירות לפניו משרת הדין, אולם הגבאי שראה לפניו אדם עני ופשוט לא שש להקדימו לפני אנשים אחרים, "תמתין כמו כולם עד אשר יגיע תורך" גער בו המשמש.

ברירה לא הייתה לו, מה יכול היה לעשות? הלך לבית המדרש והתיישב לעסוק בתורה, 'לולי תורתך שעשועי'. בין מנחה לערבית התיישב לצידו יהודי יקר, זונדל החייט, יהודי זה שבעל מעלה היה הבחין במהרה שלצידו לא יושב יהודי רגיל. "ר' ייד" פנה אליו, "היכן אתה מתאכסן? האם יש לך מקום לאכול?"

מבין ריסי עיניו הבין החייט שמקומו של יהודי זה בבית המדרש. אין לו כל מכר בעיר, ואף הפרוטה אינה מצויה בכיסו, ולכך החליט להזמין לביתו. עד מהרה הבין זונדל החייט שלא טעה בהבחנתו, זכה לארח בביתו יהודי תלמיד חכם ובעל מעלה.

עברו ימים מספר, שבת הקדושה חלפה על ר' אשר בעיר פרמישלאן, ביום ראשון בבוקר קרא הרבי הקדוש רבי מאיר'ל מפרמישלאן למשמש בקודש ואמר לו "מרגיש שבעירנו פרמישלאן יש אווירא דארץ ישראל, מצא לי נא מיהו האורח מארץ ישראל השוהה בעיר". המשמש החל להסתובב בין האכסניות שבעיר שואל ומברר האם ראו או שמעו על אורח מארץ הקודש, אולם מאמציו לא נשאו פרי, אף אחד לא ידע לומר דבר. המשמש למד לבית המדרש, לבית התמחוי, אולם גם שם לא ידעו לומר לו אודות האורח עליו דיבר הרבי.

חזר המשמש אל הרבי וסיפר לו שמאמציו לא נשאו פרי, "לא הצלחתי למצוא את האורח החשוב". "לא יתכן" ענה הרבי, "מריח אני ריח של ארץ ישראל, בטוח אני שבעירנו שוהה בן הארץ הקדושה, אנא מצא אותו והביאו לפני".

משמשו המסור של הרבי המשיך בחיפושו, ביקר בבית המדרש, בחנויות, בשוק. ברר אצל הסבלים והעגלונים, שאל האם משהו ראה או שמע על יהודי מארץ ישראל, אולם כל מאמציו היו לשווא, אף אחד לא ידע לומר על האורח השוהה בעיר.

בין מנחה לערבית הבחין זונדל החייט במצוקתו של המשמש ופנה אליו ושאל "מה מחפש אתה? אולי אוכל לעזור". המשמש נאנח "מחפש אני יהודי מארץ ישראל, הרבי הקדוש רבי מאיר'ל מפרמישלאן אמר שהוא מריח ריח של ארץ ישראל. אולי אתה יודע על אורח כזה?" "שמע נא" אמר לו החייט, "אינני יודע על אורח מארץ ישראל, אולם בבית יושב כמה ימים אורח בעל מעשה, יהודי מופלג ומתלמיד חכם, אולי זהו האיש אשר אתה מבקש".

במהירות צעדו השנים לביתו של זונדל החייט, אולי כאן טמונה התעלומה. "שלוש עליכם ר' ייד" אמר המשמש, "מאין אתם? אולי הנכם מארץ ישראל?" ר' אשר הופתע מהשאלה ובחר לשתוק, דבק בהחלטתו שלא לספר מאין בא והיכן הוא דר. אולם המשמש לא וויתר "מאין אתם? חייב אני לדעת, הרבי הקדוש צווה עלי לחפש את האורח מארץ ישראל".

ר' אשר הבין שאין לו ברירה, הן הרבי הקדוש

רבי מאיר'ל מפרמישלאן מעוניין לפגוש בו, אינו יכול להסתיר זאת עוד, "אכן, בן ארץ ישראל אני" ענה בקול שקט. "אתה הוא האורח מארץ ישראל!" צהל המשמש, "כה רבות חיפשתי אחרך, הרבי הקדוש מבקש לראות אותך!"

"יהודי מארץ ישראל, אברך תלמיד חכם בן הארץ הקדושה", שמח הרבי הקדוש מפרמישלאן לקראתו, "אני מחכה לך שנים רבות!" ר' אשר לא הבין, האם שמע נכון, האם הרבי הקדוש אמר שהוא מחכה לבואו שנים ארוכות!?

"דע לך", אמר לו הרבי, "לפני שנים רבות צוו עלי מן השמים לשמור כסף עבורך! בשמים מאוד מעריכים את לימוד התורה ועבודת השם שלך מתוך הדחק. בשמים לא רצו להפריע את לימודך, כל דקה של לימוד תורה ותפילה יקרה מאוד בשמים. לכן לפני שנים רבות בעת שנולדו בנותיך צוו עלי מן השמים לחסוך עבורך כסף עבור נשואי בנותיך!"

הרבי התכופף למגירת שולחנו והוציא תיבה גדולה וכבדה, "הא לך", אמר לו הרבי. ר' אשר פותח את התיבה ומגלה בתוכה מטבעות זהב רבות, מטבעות המכוסות באבק רב, ניכר עליהן שהן ממתנינות שנים רבות, כה רב היה האבק אשר עליהן עד אשר לא היה ניכר שמדובר במטבעות יקרות, מטבעות של זהב.

"חזור לביתך, מטבעות אלו מספיקות לנשואי בנותיך, ואף לכלכלת בני ביתך בריווח".

בדרכו חזרה עבר ר' אשר מידועינו בסדיגורא, נכנס שוב של הרבי הקדוש מרוז'ין, ביקש לספר לו כיצד נפל דבר. הרבי הקדוש מרוז'ין התרגש לשמוע את הסיפור הנפלא ובקש לראות את המעות אשר שמר הרבי הקדוש רבי מאיר'ל מפרמישלאן שנים כה רבות. הרבי הקדוש מרוז'ין ביקש להראות את חיתתו למעשה זה, לכן הוציא הרבי את המטבעות הרבות מהתיבה, גיער ממנה את האבק שעליה, והחל לנקות את המטבעות הרבות עד אשר הבהיקו שוב כמטבעות זהב.

"ראה נא כמה גדולה זכותו של יהודי זה" סיים הרבי הקדוש רבי אברהם יעקב מסדיגורא את סיפורו, "ראה למה זכה יהודי אשר החליט שלא להשתמש בכתרה של ארץ ישראל, שלא לעשות את ארץ ישראל קרדום לחפור בה. יהודי זה זכה ששנים רבות קודם לכן גילו מן השמים לרבי מאיר'ל מפרמישלאן שעליו לדאוג לנשואי בנותיו של יהודי קדוש ויקר זה".

כפיפות והכנעה לצדיק

מחסידיו הנאמנים של הרבי הקדוש רבי מאיר'ל מפרמישלאן היה ר' יחיאל, דבוק היה ברבו הקדוש ולא היה עושה קטנה או גדולה בלא להיוועץ ברבו הגדול. ר' יחיאל זה יהודי אמיד היה, ברשותו היה בית חרושת גדול לעצים אשר ממנו הייתה פרנסתו. עושר רב לא היה לו מכך, אולם הדבר הספיק לכלכלת בני ביתו בריווח, ואף לתמוך בעניי עירו ביד רחבה.

באחד הימים נכנס למשרדו אחד העובדים "גבאיו של הרבי הקדוש רבי מאיר'ל מפרמישלאן מחפשים אותך". "הכניסם הנה מיד" אמר ר'

יחיאל "הן כבוד רב הוא לארח במשרדי את משמשיו של הרבי הקדוש".

"שליחות לנו אליך" פתחו משמשיו של הרבי, "הרבי בקש שתכנס אליו, ברצונו להטיל עליך שליחות חשובה". ר' יחיאל התפלא הן לא היה מגדולי החסידים אשר בפרמישלאן, עוד חסיד בין החסידים הרבים, הרבי לא היה רגיל להטיל עליו שליחויות מיוחדות. אולם ר' יחיאל חסיד נאמן לא שואל שאלות, הרבי מזמן אותו והוא אומר "הנני".

"בקשה לי אליך", אמר לו הרבי מיד שנכנס לחדרו, "האריז"ל הקדוש כותב שכל הנזהר ממשוהו חמץ ניצול מכל חטא בכל השנה כולה, לכן מחמיר אני להחליף את כל הכפות בביתי בכל שנה ושנה, מקפיד אני שכלי האכילה של חג הפסח יהיו חדשים, ושלא נעשה בהם כל שימוש".

"בכל שנה", המשיך הרבי, "מנהגי היה לנסוע לבית החרושת בעצמי, בודק ומסתכל שאין בהם כל חשש חמץ. השנה אין בכוחי לנסוע, ברצוני למנות אותך לשליח, אתה תעשה זאת במקומי".

"כל אשר יבקש הרבי אעשה", אמר ר' יחיאל בהתרגשות. "אין זה דבר קל" אמר הרבי, "יש להשגיח על ייצור הכפות מתחילתו, עליך להשגיח מרגע כריתת העצים עד סיום הכנת הכפות, ממש כמו מצות! האם יכול אתה להבטיח לי שכן יהיה?" "בוודאי!" ענה ר' יחיאל, "מבטיח אני לרבי שכן אעשה".

בדחילו ורחימו החל ר' יחיאל בייצור הכפות. חיפש בעל מלאכה מומחה ואמין שיעשה כפות עבור הרבי, תחילה דאג לנקות בעצמו את בית המלאכה שלא יהיה שם חשש חמץ, הלך עמו ליער לכרות עצים ושמר כל הזמן שלא יהיה חשש חמץ בכפות. לאחר מאמצים מרובים היו בידו של ר' יחיאל מאה כפות, כפות אשר נעשו בתכלית ההידור והשמירה מחמץ.

בשמחה רבה נכנס ר' יחיאל אל הרבי, "הנה, זכיתי לעשות ככל אשר ביקש הרבי", אמר ר' יחיאל בצהלה והניח על השולחן ארגז עץ גדול מלא בכפיות חדשות ומהודרות. הרבי פתח את הארגז והביט בכפות בשמחה, אולם לפתע נאנח "אוי ויי, מאיר'ל לא יכול להשתמש בכפות הללו! כשם שחמץ אסור במשהו, כך עבודה זרה אסור במשהו. נודף מכפות אלו ריח של עבודה זרה!"

ר' יחיאל נדהם, עבודה זרה! הן הכין את הכפות בתכלית ההידור והשמירה, יכול הוא להעיד שבכפות אלו אין סרך של עבודה זרה וחמץ. אולם הרבי הקדוש רבי מאיר'ל מפרמישלאן יודע את אשר לפניו, ר' יחיאל החליט לברר את הדבר לעומק.

בירור קצר העלה שאותו עגלון אשר לקח אותו מבית המלאכה לביתו של הרבי סחב בעגלתו דברים נוספים, תשמישי עבודה זרה! חפצים שונים עבור חגאות הגויים. ר' יחיאל נדהם, זכה לראות בחוש את כוחו הגדול של הרבי הקדוש, בלבו גמלה ההחלטה 'אעשה הכל מחדש, אמלא את שליחותי על הצד הטוב ביותר".

שוב ניגש ר' יחיאל למלאכה, ניקה והשגיח מכל חשש חמץ, מכל חשש של עבודה זרה.

לאחר ימים של מאמצים שוב היו בידו מאה כפות חדשות עבור הרבי. כעת לא סמך ר' יחיאל על איש, החליט לשאת את הכפות על כתפיו, לא מסיר את עיניו לרגע.

סמוך לחג הגיע ר' יחיאל לפרמישלאן, ביתו של הרבי היה נקי לפסח, הן החג ממשמש ובא. הרבי קיבל את פניו בשמחה פתח את הארגז ונהרה נשפכה על פניו, "אלו כפות מהודרות, נקיות מכל חשש חמץ, אין בהם שמץ וסרך של עבודה זרה!"

"עליך להזדרז לנסוע לביתך", אמר לו הרבי, "הן החג ממשמש ובא". "רבעצן! יש להכין לר' יחיאל צידה לדרך, הן דרך ארוכה לפניו". "רבי" לחש ר' יחיאל, יש עימדי צידה מרובה, אין צורך לטרוח, ברוך ה' יש לי הכל, אני לא צריך מאומה". אולם הרבי כאילו לא שמע את דבריו וקרא שוב "רבעצן! יש להכין לר' יחיאל צידה לדרך, הן דרך ארוכה לפניו". ושוב ר' יחיאל לוחש לרבי "לא, שהרבי לא יטרח, אינני צריך מאומה". "אם כן" אמר הרבי, "אם אינך צריך צידה לא יכינו עבורך, לך לשלום לדרךך".

תם לו חג הפסח ור' יחיאל חוזר לשגרת חייו, חוזר לנהל את מפעלו המשגשג. ימים חלפו ור' יחיאל מבין שמשוהו לא כשורה, רווחי המפעל יורדים, עסקיו נכשלים, והוא החל לרדת מדחי אל דחי. מאמציו המרובים לעצור את ההתדרדרות כשלו, ובתוך תקופה קצרה הפסיד ר' יחיאל את כל רכשו!

"הכפות של הרבי, הכפות של הרבי הקדוש רבי מאיר'ל מפרמישלאן!" חלפה המחשבה במוחו, "אולי קשור הדבר?"

בלב שבור נכנס ר' יחיאל אל רבו הקדוש ובקול בוכים אמר "וכי זו תורה וזו שכרה, מדוע זה מגיע לך? כה התאמצתי לעשות את רצונו של הרבי איך יתכן שבזמן כה מועט אשאר נקי מנכסי?"

נאנח הרבי הקדוש ואמר "וכי מאיר'ל צריך כפות, וכי חסר אנשים אשר ישושו לעשות זאת! מאיר'ל ביקש להשפיע עשירות לדורי דורות! אלא שעשירות לא מקבלים סתם כך, כדי לזכות בעשירות יש לעשות מעשה גדול, לטרוח רבות בהכנת הכפות בהידור רב".

"אבל מה מאיר'ל יכול לעשות" המשיך הרבי, "אמרתני תנו לו צידה לדרך, כוונתי להשפיע שפע וברכה, אולם אתה חכם בעינך, אמרת שאתה לא צריך... אם אתה לא צריך איך מאיר'ל יוכל להשפיע שפע...". סיים הרבי בצער. "מה אעשה לך. כעת אין בידי להושיע".

מה עלינו ללמוד מכך?

הכנעה לצדיק!

אדם מגיע לפני רבו מבקש עצה וברכה, ואכן הרבי מברך ומשפיע, אולם לעיתים האדם מתחכם מבקש שוב, חושב שהרבי לא הבין, חושב שהצדיק זקוק להסבר נוסף. התחכמות זו וחוסר הכנעה לצדיק מפריעה לאדם לקבל את השפע המוכן לו!

רק על ידי כפיפות והכנעה ניתן לזכות לכל השפע והקדושה אשר מוכן לרדת אלינו משמים!

משיא הרבנות

מדוע ויתר החפץ חיים על כס הרבנות בראדין?

הצער שמאחורי המטרה הנחשקת

מעשה היה בחתנו של מרן החפץ חיים ע"ה הגאון רבי אהרן ע"ה שהציג את מועמדותו למשרת רבנות באחת העיירות. לאחר שהדבר לא עלה בידו הוא חש צער רב ועגמת נפש גדולה. חותנו הגדול ניסה לנחמו ולדבר על ליבו בדרכים רבות אך ללא הועיל.

כשראה החפץ חיים כי חתנו עדיין שרוי בצער עמוק אמר לו כי יגלה לו מעשה אישי שהיה עימו אך התנה זאת בכך שהדבר יישמר בסוד מוחלט ולא יסופר לאיש עד לאחר פטירתו. בסיפור זה יגלה החפץ חיים את הסיבה האמיתית שבשלה החליט לעזוב את תפקידו כרב העיירה ראדין.

הכרעת הדין של הקצב

באחת השנים התגלה בעיירה ראדין מקרה מצער שבו נתפס אחד הקצבים במכירת בשר טריפה לקהל. בעקבות המעשה החמור הוסרה מהקצב באופן מיידי. אולם הקצב הגיע אל ביתו של החפץ חיים בבכי תמרורים ובתחנונים והבטיח בכל ליבו שלעולם לא יחזור על טעותו.

מרן החפץ חיים שראה כי בדרי החרטה של הקצב כנים הם וכי הוא שב בתשובה שלמה ובעיקר מחמת הרחמים על ילדיו הקטנים של הקצב שנתרו ללא מקור פרנסה החליט לשתף את מידת הרחמים בדין. הוא השיב את הקצב לתפקידו והסתפק בהטלת קנס של ארבעים ליטראות שמן לבית הכנסת - דבר שהיה חיוני באותם ימים כדי לאפשר ללומדים לעסוק בתורה בשעות הלילה קודם בוא החשמל לעולם.

הביקור מעולם האמת

לאחר זמן קצר נפטר אותו קצב. באחד הימים נפל מרן החפץ חיים לתרדמה וראה בחלומו שלושה אנשים רמי מעלה מבית דין של מעלה. הם ביקשו לברר עימו מה הייתה כוונתו המדויקת באותו קנס שהטיל על הקצב - האם הקנס נועד לכפר על החטא עצמו או שמא היה זה רק אמצעי זמני להורות למען "ישמענו ויראו" בעתיד. החפץ חיים השיב כי הקנס נועד למטרת זיכרון והרתעה בלבד.

למחרת שב הקצב והופיע בחלומו של הרב כשהוא בוכה ומיילל בבכי קורע לב. הוא סיפר כי כאשר דנו אותו בבית דין של מעלה עלתה עבירת האבלת הטריפות בראש עוונותיו והוא טען להגנתו כי כבר התכפר לו החטא על ידי הקנס שהטיל עליו הרב. עתה לאחר תשובתו של החפץ חיים נותרה הטענה שלו ללא מענה והוא נגזר לשוב לגיהנום.

החפץ חיים פנה אל חתנו ואמר לו שראה עד כמה כבדות ומפחידות הן המטלות המונחות על כתפיו של רב העיר המקבל הכרעות המשפיעות על גורל נשמות בעולם האמת. לאחר אותו מעשה החליט החפץ חיים להתפטר מתפקידו. משום כך סיים החפץ חיים ואמר לחתנו שעליו לשמוח על כך שנדחה מאותו תפקיד וכי לכך כיוונו חז"ל באמרם שְׂנֵא אֶת הַרְבֵּנוֹת.

הנקודה לחיים:

בחיים או לעיתים חושקים בתפקידים ניהוליים או משרות של כבוד והשפעה, ומרגישים אכזבה כשדלתות נסגרות בפנינו. הסיפור הזה מלמד אותנו שכל עמדת כוח מביאה עימה אחריות עצומה שלעיתים אין לנו מושג מה השלכותיה. במקום להצטער על מה שלא קיבלנו, עלינו לשמוח בחלקנו ולהבין שלעיתים ה"דחייה" היא בעצם הצלה משממים שחוסכת מאיתנו משא כבד שאינו צריכים לשאת.

בְּצֵל הָאֲמוּנָה

המשך מעמוד קודם

הגדר שמגלה את רצון הלב

בכדי לבאר זאת, משתמש הגר"א ע"ה ביסוד משפטי עמוק מדיני "מקוף את חברו משלוש רוחותיו" במסכת בבא בתרא (ה. ב.). אמרו שאם אדם גידר את שדהו משלושה כיוונים ובכך הקיף גם את שדה חברו, אין בעל השדה האמצעי חייב לשלם לו, שכן הוא יכול לטעון שלא ביקש את הגדר הזו ואין לו בה תועלת כל עוד הצד הרביעי פתוח לרווחה. אולם, ברגע שבעל השדה האמצעי קם ובונה בעצמו גדר בצד הרביעי, הוא מגלה בדעתו שהוא הפך בשמירה על שדהו, ומכיוון שכך - עליו להשתתף בתשלום על כל ארבע הגדרות. זהו היתרון המתוק שנתן הגאון מוילנא. הקדוש ברוך הוא גידר את האדם בשלוש גדרות "על כרחך" - ביצירה, בלידה ובחיים. לכאורה האדם פטור מדין וחשבון כי הוא נולד בעל כורחו. אך ברגע שהאדם חולה או נמצא בסכנה, הוא עושה כל מאמץ שבעולם כדי להישאר בחיים. הוא פונה לרופאים, מוציא כספים ומחפש מזון, ובמעשיו אלו הוא "בונה את הגדר הרביעית". בהשתדלותו לחיות הוא מגלה דעתו שנוהג בחיים והוא נוהג מהם, וממילא הוא הופך

לשותף ומחויב בדין וחשבון על כל מציאות בעולם.

זוהי כוונת התנא במשנה על פְּרָחָה אֶתָּה נֹצֵר, וְעַל פְּרָחָה אֶתָּה נוֹלֵד, וְעַל פְּרָחָה אֶתָּה חַי. ואם תרצה לטעון שאינך מעוניין בחיים הללו, משיב התנא וְעַל פְּרָחָה אֶתָּה מֵת - כלומר שאינך חפץ במיתתה ואתה משתדל בכל כוחך למנוע אותה. כיוון שגילית דעתך שחביבים עליך החיים, הרי שעל פְּרָחָה אֶתָּה תַעֲתִיד לִפְנֵי דִין וְחֶשְׁבוֹן.

לפעמים אנו מרגישים ש"זרקו" אותנו לתוך מציאות חיים שלא תמיד בחרנו בה, עם קשיים והתמודדויות שמרגישים כעול כבד. המאמר הזה מלמד אותנו שברגע שאנו בוחרים להילחם על החיים שלנו, לשפר אותם ולהתקדם, אנו בעצם חותמים על "חוזה שותפות" עם הבורא. החיים הם מתנה גדולה שאנו נוהגים ממנה בכל רגע, וההכרה הזו צריכה להוביל אותנו לקחת אחריות על המעשים שלנו. אם אנו בוחרים לחיות, בואו נבחר לחיות נכון, מתוך הבנה שכל רגע של עמל והתמודדות הוא חלק מהחיות האמתית שלנו כאן בעולם.

הדרכה מעשית בפרשת השבוע

שמירת העיניים והפרנסה - כיצד משיעה הצעידה ברחוב על דמותנו הרוחנית?

ההבדל בין הבית לרחוב הסואן

כולנו מכירים את התחושה של היציאה מהבית בבוקר אל יום עבודה חדש. בתוך הבית פנימה אנו נמצאים במקום המונן והטהור שלנו שבו קל לשמור על שלוה ועל מיקוד פנימי. אך ברגע שאנו דורכים ברחוב הסואן ויוצאים לדרכים מתחילים רעשי הרקע. המראות השונים בחוץ קצב החיים והפיתויים הרבים משפיעים עליו ועלולים לשנות את המצב הרוחני שלנו ללא היכר.

בדיוק על ההבדל התהומי הזה שבין השהות בבית לבין היציאה לדרך עומדים צדיקי הדורות. בספר התהלים אנו מוצאים פעמיים את המילה 'אשרי' כפתיחה למזמור המסודר על פי אותיות האלף בית. הפעם הראשונה היא במזמור (פס. ה.) אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ שְׁתִּיקוּ חַכְמִים לְאִמְרוֹ בַתְּפִילָה יָחַד עִם פֶּרֶק תְּהִלָּה לְדָוִד (פסוק קמ"ח). הפעם השנייה היא בתחילת מזמור (קט. א.) אֲשֶׁרִי תְּמִימֵי דָרְךָ. הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ ע"ה יוש המביאים זאת בשם הרה"ק המחזיק מלובלין ע"ה עמדו על הבדל מהותי בין שני הפרקים הללו.

בעוד שאשרי יושבי ביתך מסודר באלף בית של אות אחת לכל פסוק, הרי שאשרי תמימי דרך מורכב משמונה פסוקים לכל אות. הסיבה לכך עמוקה ונוגעת לחינוך. אשרי יושבי ביתך משבח את האדם שיושב בביתו ולכן פניו נשארות זכות וטהורות כפי שהיו מבלי להשתנות. אך תמימי דרך מדבר על האדם הנוקק לצאת לדרכו החוצה וכשהוא יוצא אל השוק צורתו ותוארו משתנים לשמונה פנים. הוא כבר אינו יכול להישאר בתומו ובצדקו כפי שהיה עד עתה כי הרחוב טובע בו את חותמו אם אינו נוהר בשמירת עיניו.

כך גם פירשו משמו של החוזה מלובלין ע"ה את הפסוק (במדבר ט. י) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא שְׁהוּר וּבְדַרְךָ לֹא יִהְיֶה. התורה מסבירה מדוע האיש הזה טהור וזה רק משום ש'ובדרך לא היה'. כיוון שישב בביתו הוא לא הפסיד את קניינו הרוחניים שאדם עלול להילח לאבד כאשר הוא יוצא לדרכו ואינו שומר את עיניו כראוי מראיות אסורות. מסיבה זו אנו אומרים בסוף פרק אשרי יושבי ביתך תהלת ה' יְדַבֵּר פִּי אֵךְ בְּסוֹפוֹ שֶׁל פֶּרֶק תְּמִימֵי דָרְךָ הָאֲרוּךְ וְהַמּוֹרֵכָב אֲנִי אֹמְרִים תְּעִיתִי כִּשֶׁה אֲבָד. המסר הוא שהרצה לשמור על נכסיו הרוחניים ימנע את עצמו עד כמה שאפשר מלהסתובב ברחובות כדי שלא ימצא את עצמו חלילה בבחינת תעיתי כשה אובד. ואם בכל זאת חייב לצאת אשרי חלקו אם הוא מצליח לשמור על עיניו ומוחו טהורים על פי ציווי התורה (להלן טו. טז) וְלֹא תִתְּרוּ אֲחֵרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֵרֵי עֵינֵיכֶם וְעַל כֵּךְ נֹאמַר אֲשֶׁרִי תְּמִימֵי דָרְךָ הַהֲלֹכִים בְּתוֹרַת ה'.

נסיעה שהיא ירידה

רעיון זה מאיר באור מופלא את הפסוק הפותח את תיאור מסעות בני ישראל (במדבר א. טז) וּבְנִסְעֵי הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וּבְחֻנַּת הַמִּשְׁכָּן יִקְיֹמוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם. הפסוק מרמז לאדם שאפילו אם הוא הגיע למדרגת משכן וזכה לעשות את גופו מעון לשכינה הקדושה הרי שבנסוע המשכן אם הוא יוצא מארבע אמות של הלכה ומתחיל לנסוע ולשוטט ללא צורך, יורידו אותו והוא עלול לבוא לידי ירידה רוחנית מסוכנת. לעומת זאת ובחנות המשכן כאשר האדם עוצר את מרוצתו נמנע מלשוטט בחוצות ושומר על עיניו הרי שיקימו אותו והוא יזכה לתקומה ועלייה.

ההשתדלות היא רק רסן למנועת קטרוג

כאן יכול אדם לשאול מדוע נגזר עליו להתגלגל בדרכים לצורך פרנסתו. על כך משיב החוזה מלובלין ע"ה במשל נפלא על סוס שמובילים לשוק עם רסן בפיו כדי שיקפצו עליו קונים אך בביתו מסירים את הרסן ונותנים לו אוכל בשפע. כך גם ישראל נראים כלפי חוץ כעמלים כדי למנוע קטרוג מאומות העולם אך בביתם פנימה מעניק להם בורא עולם כל טוב. ההשתדלות בדרכים היא רק מצנע כלפי חוץ. לכן כאשר אדם שומר את עיניו משוק ומשים עצמו כעני שאינו נהנה ממראות אסורים הוא משיג את תכלית העניות ומנוע את הקטרוג. בזכות קדושה זו הוא יזכה לשפע רב בביתו מבלי להיפגע ברחוב.

כך גם פירש המהר"ל מפראג ע"ה בספרו גור אריה (בראשית מא. טז) שיוסף הצדיק זכה להיות משיב הארץ רק בזכות ששמר על קדושת עיניו כי השמירה על הקדושה היא המפתח האמיתי לשערי הפרנסה.

ההוראה למעשה:

כולנו רצים אחרי הפרנסה ולעיתים אנו משכנעים את עצמנו שכדי להביא פרנסה הביתה אנחנו מוכרחים 'להסתדר' עם מה שהרחוב מציע גם אם הדבר מזמן לנו ניסיונות במראה העיניים או התפשרות רוחנית בשם ההשתדלות. המאמר הזה הופך לנו את אופן המדידה ומגלה לנו שההשתדלות בחוץ היא רק רסן וכיסוי עיניים שמיועד למנוע קטרוג בשמיים. אם נדע להוריד את העיניים ברחוב להתעלם מהפיתויים ולהתנהג כ'עניים' שאינם ניזונים ממראות אסורים נחסוך מעצמנו את הירידה הרוחנית הקשה. בורא עולם יראה שאנחנו כבר מוותרים על תענוגות העולם החיצוני למענו ויפתח לנו את שערי השפע בבית פנימה מבלי שנצטרך להכתיים את הנשמה שלנו בדרך.

ובהרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק חמישי: במסילה העולה עמל תורה אינסופי

גם בעיסוקו בדבר ה' זו הלכה נהג רבינו כן אלא שכאן, אחרי שהגיע למסקנותיו הוא, שקד היטב על דברי הראשונים כדי ללמוד את דעתם בפסיקת ההלכה:

"...ודרך הלכתי בו בכל מה שכתבתי הוא, שהייתי מקדים לשתות מים חיים הם דברי הש"ס בבלי וירושלמי, ולעמוד על עמקן של דברים בכל אשר הש"ס יכול לסבול בשבילי העיון, ולהכריח דרך המתחייב באמיתות דבריו. ואח"כ הייתי פונה לראות דברי רש"י והתוספות והרא"ש אשר שמו איש כסאו סביב ים התלמוד. ומשם עולה אל אלדים להביט לדברי הגאונים והר"ף והרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והר"ן והבאים אחריהם הללו בעלי לוגין ומחבק את אשר יתידותיו בארשות החיים ולהקשות להמנגדו בהכרחות עצמן שבהם הכרחתי אורחותי כשעמדתי על עומקן של דברים בלא ידיעת סברת שום פוסק ודרך זו מוציאה מידי נדנדו קינטור כי אם אדם יעמוד על דברי הראשונים ויבקש להקשות על אחד מהם הן האדם לו יהיה דעתו תהומות ורחב מני ים לא יוכל הצטדק לו יחשוב חפוז בצדק אמרי פיו ולב חכם ישכיל דברי אלה..."

על כולנה נוסף היסוד הרביעי: הכוונה הטהורה בלימוד התורה ובחידושיה, בלתי לה' לבדו! כל זאת, יחד עם תפילה בלתי פוסקת לבל יכשל חלילה בהבנה או בחידוש שאינם לאמיתיה של תורה.

"...הנו נכבד, יראת ה' היא אוצרו. ודעתי גליתי לפני גולה עמוקות: הנני עבד לך ה' נוטע גן עדן להקריב ביכוריו לפני אדוני אולי תתעשת אליו יהיה כל פריי קודש הלולים לרצותך אל חי חפצתי וקוה קויתי ליחד אשת דודים חפצתי וחשקתי והריני משעבד דעתי וידיעתי בכללות ד' וד' מוצקות בבניני בנין עולם קטן בהכנת נפשי מול שמך שפע ומשפיע ונשפע דבקתי נשמתי והתחלתי ובארתי בתורה ופני מול פני שמו מודעת לבל יכשילנו הכושל והמכשיל..."

"...והייתי דוחק עצמי וממית עצמי על התורה לעבוד קוני ומול יחודו שמתי פני בכל מה שהייתי מחדש ולחקור האמת דבקתי אור נשמתי להמשיך דין אמת..."

ענוותן כהלל

למרות יגיעתו העצומה והתאמצותו לכוון לאמיתיה של תורה, התנזרותו ממנעמי העולם וכוונתו הטהורה, הרי שבהעלאתו את חידושי תורתו על הכתב היתה נפשו שפלה עליו ביותר והוא היה מלא חשש. מי הוא זה ואיזהו שיבוא לחדש בתורה! רק הידיעה הברורה שלו כי כל כוונתו לשם שמים, נתנה לו את האומץ לכך.

"...אשר יודע אני בעצמי מיעוט השגתי, יתוש קטן בחכמת התורה. ולאשר ידמו האנשים אשר בספר הזה יביטו, ויאמרו מה זה היה לבן קיש, איסתירא בלגינא קיש קיש קריא, ומי אתה הנער המנוער מן החכמה לבא לחצר בית המלך פנימה להכניס עצמך בגדר העליון לפרש דברי הש"ס... ותאמר בן מי זה העלם לבא בקהל ה' המה הרבנים הקדמונים ולחלוק עליהם?! לזה אני אומר אחר ההשתחויה לפני כל חושדני בדבר זה, לבל יכשל בחושד בכשרים לאותו דבר, דח"ו נתכונתי לשום דבר זולת לעשות רצון יוצרי. כי למה אהיה כעבד המתעצל במלאכת אדונו ולמה באתי מעולם העליונה הלהיות ח"ו הנהגה מנכסי שמים!?!..."

המשך בשבוע הבא

פניני אור החיים

תפילה למשה

וְאֵלָה תוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דְּבַר ה' אֵת מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי (במדבר ג א)
לאחר מניין בני ישראל, אומרת התורה 'ואלה תולדות אהרן ומשה'.
אלא שבהמשך הפסוקים כתובים רק בני אהרן, ומה פירוש הפסוק תולדות אהרן ומשה.
מסביר האור החיים הקדוש כך:
מתחילה הייתה הגזירה על ארבעת בני אהרן, אלא שמשה רבינו התפלל עליהם, והועילה תפלתו של משה רבינו להציל את אלעזר ואיתמר שלא ימותו.
זו הסיבה שבני אהרן נחשבים כתולדות משה.
לפי שהוא התפלל בעדם, וחיו. הוא הציל אותם.

בית הלוי ברכו את ה'

קַח אֶת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּבִינֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֵמָתָם וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם אֲנִי ה' (במדבר ג מה)
"והיו לי הלוויים, אני ה'".
תוספת המילים 'אני ה' אחרי 'והיו לי הלוויים', מניעה ללמדנו על מעלתם של שבט לוי.
שהרי לעתיד לבוא, תשוב העבודה ותהיה על ידי הבכורים, כך מובא בחז"ל.
ומה יהיה אז עם הלוויים?
אומר האור החיים הקדוש: אף על פי כן, לא ירדו הלוויים מלהיות לה'.
זה הכוונה בתוספת המילים "אני ה'".
כשם ששמי לעולם ועד, כמו כן יהיו לי הלוויים.

כאשר ציוויתנו

וְהַלְוִיִּם לְמִשְׁחַת אֲבֹתָם לֹא תִּתְּקְדוּ בְּתוֹכָם (במדבר א מז)
המניין שציווה כאן הקב"ה לספור את בני ישראל - מורה על חשיבות רוממות, ועל חיבתם של בני ישראל.
יתירה על כך, המדרש מביא שמניין זה מורה על הכבוד והמעלה של בני ישראל, שעשו

המשך בעמוד ג'

דורות ישרים ומבורכים

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי בְּאֵהָל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (במדבר א א)
בתחילת פרשת במדבר מצוה הקב"ה לבני ישראל, למנות את מספר בני ישראל, והתורה מפרטת את זמן הציווי - באחד לחודש השני בשנה השנית. כלומר, בא' באייר.
בפסוק י"ח אנו קוראים "ואת כל העדה הקהילו באחד לחודש השני, ויתילדו על משפחות וגו'".
שוב מפרטת התורה את התאריך, א' באייר.
האם זה מלמד אותנו משה?
אומר האור החיים הקדוש, דבר גדול כתוב כאן:
באותו היום נצטוו, ובו ביום הביאו את ספרי יחוסיהם.
לא חודש, לא שבוע, באותו היום.
וללמדנו בא. עד כמה היו בני ישראל שומרים על יחוסיהם. מגדול ועד קטן אין בהם מתום.
אכן, "שאו" את ראש וגו', לשון נשיאות ורוממות. אשרי העם שככה לו.

גיבורי כח

וַיְהִיו בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפָּר שְׁמוֹת לְגִלְגָּלְתָּם כָּל יָכָר מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יֹצֵא צְבָא (במדבר א כ)
מטבע הדברים, כל ציבור יש בו עניים ועשירים, חלשים וחזקים, מוצלחים ושאינם כאלו.
מכך שהתורה שבה ומפרטת במניין כל שבט ושבת "כל יוצא צבא", מדייק האור החיים הקדוש, שלא היה אחד מכל הבאים במניין זה, שלא היה ראוי לצאת צבא.
זה נס שאין כמוהו באומות העולם!
הרי לא יתכן בדרך הטבע שמכל כך הרבה אנשים לא יהיה אחד שאינו ראוי לצאת בצבא.
וכאן אצל בני ישראל זה קרה! כל יוצא צבא! לך ה' הגדולה והגבורה!

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

מעלת הענוה

וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר (א כ).

אמרו חז"ל במדרש (במדב"ר א י): כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר, אינו יכול לקנות את החכמה והתורה, לכך נאמר 'במדבר סיני'. וביאר **במתנות כהונה**, שיהא שפל ועניו ללמוד מכל וללמד לכל.

רבינו **האור החיים הקדוש** זיע"א הרחיב בפרשת קבלת התורה (שמות יט ב) אודות 'עיקרי ההכנה לקבלת התורה שבאמצעותם נתרצה ה' להנחילם נחלת שדי היא תורתנו הנעימה', ובהם הביא את מידת הענוה: **"ועניו ב' הוא השפלות והענוה, כי אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשפיל עצמו ומשים עצמו כמדבר, וכנגד זה אמר 'ויחננו כמדבר', פירוש, לשון שפלות וענוה כמדבר שהכל דורכים עליו"**.

וכה כתב הרה"ק **התפארת שלמה** זיע"א (פרשת יתרו): "להורות לכל איש מבני ישראל הכנת הלימוד בכל יום בברכת התורה, שיהיה בעצמו כאלו הוא כלי ריקן מכל ורצונו עתה לקבל התורה מחדש... ובוה פירשנו מה שאמרו בגמרא (שבת פו:) 'ומא קמא לא אמר להו ולא מידי'. פירוש, שהורה להם הדרך שיהיו שפלים בעיניהם **כלא ולא מידי, שאין בהם שום מעלה, וזו עיקר הכנה לקבלת התורה**".

מידת הענוה בכלל, היא יסוד ואבן פינה למהותו של יהודי. ואמנם דרכי תורת החסידות מאז ומקדם, מיסודו של אור שבעת הימים רבינו **הבעל שם טוב הקדוש** זיע"א היה להורות ולהחזיר את מידת הענוה ועד כמה צריך לברוח מן הגאווה כבורח מן האש. ודבר זה שמענו מדברותיו של הרה"ק **ה'חידושי הרי"ם** זיע"א (ספר ליקוטי הרי"ם ח"ב עמוד קפח): "שמעתי שאתם משבחים את עצמכם בלימוד שאתם יכולים ללמוד בטוב, וביותר שמרגילים את עצמם בלשון אשר בפשיסחא ובקאצק היו משבחים מי שיכול ללמוד, ופועלים להרגיש בזה כל אחד ממעלתו בלימוד, ויש להם מזה גיאות, ושוכחים שאין להם שייכות לגמרא. הא בימי הבעל שם טוב זיע"א היו גדולי הדור שהיו לומדים יום ולילה בהתמדה והבעל שם טוב דחה אותם מחמת זה שהיה להם גיאות בלימוד, והיה אומר שהוא הבל. ובאמת כן הוא".

וכך היה דרכם של חסידים הראשונים מימים מימיה, שהיו מחזיקים את עצמם בענוה ובשפלות, כאשר הביא הרה"ק **הדגל מחנה אפרים** זיע"א (פרשת ויקרא): "עוד ירמוז א' זעירא, על דרך ששמעתי אומרים בשם ר' יוסף מגיד מישרים דק"ק **פולנאה** זללה"ה, שאמר על מה שאומרים העולם: שהלומדים

לערנן יא והחסידים לערנן ניט, שהאמת שהלומדים כל מה שלומדים יותר הם גדולים בעיניהם ויחשב בעיניהם שכבר למדו הרבה כל הצורך, והחסידים כל מה שלומדים יותר הם יותר קטנים בעצמם, וזהו כל מגמתם שלומדים את עצמם להיות קטנים ושפלים בעצמם. והוא שרימז: א' זעירא, א' לשון לימוד, זעירא להקטין עצמם. והבין".

וענין זה מרומז בפסוק הפותח את פרשת השבוע, וכפי שהאיר את עינינו הרה"ק **ה'נועם אלימלך מליז'ענסק** זיע"א: "נראה מהתורה מלמדת לאדם שיתנהג עצמו, כי להיות שהתורה ניתנה בסניי למען ילמדו אדם להיות תמיד מוכנע גדול ונבוזה בעיניו כדרך שעשה השם יתברך ברוך הוא שמאס בהרים הגבוהים ובחר בהר סיני הנמוך מכולם: וזהו **'במדבר סיני'**".

רק לזה צריך האדם שלא יתעצב מחמת גודל הכנעה יפול בעצבות, וזה הוא מניעה גדולה מעבודת הבורא יתברך, לכן הזהירה תורה עליו שיראה להיות תמיד בשמחה, כי אין השכינה שורה מתוך עצבות, וזהו **'באהל מועד'**, פירוש, שיכניס עצמו לאהלו של מועד הוא לשון שמחה, כי מועד הוא לשון יום טוב.

'באחד לחדש השני', פירוש, ואם יאמר האדם, ואיך אוכל לשמוח כיון שהרבותי לפשוט, ולזה אמרה תורה אף על פי כן יראה לעשות תשובה בשמחה ויתחזק עצמו לאמר הרי אני כאילו נולדתי היום הזה ולא אשוב עוד לכסלה, וזה נקרא חידוש שנתחדש כבירה חדשה, וזהו **'באחד לחדש השני'**, כי האדם הזה הוא נתחדש שני פעמים: האחד ביום שנולד, והשני ביום שעושה התשובה ונתכפר לו.

'בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים', גם כן על הדרך זה, כי השם יתברך ברוך הוא הוציאנו ממצרים הם הקליפות גדולות מ"ט שערי טומאה, ותמיד כשאדם עושה תשובה על חטאיו הוא יוצא מהקליפה אל הקדושה, ונקרא גם כן יציאת מצרים, וזה נקרא 'בשנה השנית', כי העולם נקרא שנה כנזכר בספר יצירה, לומר שגם בשנה השנית, פירוש, בעולם עכשיו גם כן יש יציאת מצרים שנית, והיינו בשעה שעושה אדם תשובה כנ"ל, והבין".

גם הרה"ק **ה'נועם מגדים** זיע"א לימד הוראה זו היוצאת מן הפסוק ללמדנו מידת ענוה: "בדרך אגדה וחכמה ומוסר יש לפרש הכתוב, שבא ללמד גודל מעלת האדם האוחז ביד מדת הענוה, ואיך שזוכה לדברים הרבה על ידה. בהקדם אמרם ז"ל, בשלהי הוריות, וזה לשונו: אמר רבי יוחנן, פליגי בה רבן שמעון בן גמליאל ורבנן, חד אמר סיני עדיף וחד אמר עוקר הרים עדיף, ופירש רש"י ז"ל, סיני עדיף מי שמשנה וברייתות סדורות לו כנתינתן מהר סיני, ורב יוסף הווי קרו ליה סיני כו', ורבה עוקר הרים, שהיה חריף

ומפולפל ומתרץ קושיות שהיו דומין כהרים כו', עיין שם. ועוד שם, רב יוסף סיני ורבה עוקר הרים, שלחו לתמן כו', עיין שם.

הרי כי שתי בחינות נמצאו בתלמידי חכמים, האחד הבקי בחדרי התורה, וזה שמו אשר יקראו לו חז"ל: 'סיני'. והשני, מחודד ולב חריף ונקרא בשם: 'עוקר הרים'. והנה ברצות האדם לזכות לבחינות הללו, אזי בחינת 'עוקר הרים' תלוי בבחירתו, בלהג הרבה ויגיעת בשר בתורה. ולא כן בחינת 'סיני', בידי שמים היא, כאמרם ז"ל בפרק קמא דמגילה (י): אמר רבי יצחק, אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמין, יגעתי ומצאתי תאמין, אמר רבי יצחק והני מילי לחדודי אבל לאוקמא גירסא סייעתא דשמיא.

אמנם הנראה דגם זה בידי האדם ובבחירתו הוא, כי בוודאי הסיוע בידי שמים לא תבוא על מגן, רק יען כי נמצא באדם טוב יותר מבאחרים, והוא באחוזו במידת הענוה זה גורם לאדם אוקמי גירסא ושיתקיים תלמודו בידו, ועל ידה משמיא מיהב היבו ליה זכרון טוב, שלא יאבד טיפה...

ובזה נבוא לפרש הכתוב וזה החלי: **'וידבר ה' אל משה במדבר'**, במי שמישים עצמו כמדבר שהכל דשין בו, אזי בו תמצא מדת 'סיני', כי לא ישכח דבר אחד ממשנתו כאמור... אמנם זהו בתנאי כפול ומשולש שיהיה הלימוד בגודל ענוה והכנעה".

בספר **'אמרי פנחס'** (שער הענוה אות נז) מביא, שקודם פטירת **הבעל שם טוב** זיע"א, היה מרחש בשפתיו. והטה אחד מתלמידיו את אזנו ושמע שהיה מתפלל: **רבנו של עולם, הצילני מגיאות**.

ומביא הגאון רבי ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל בספרו 'ברכת שמעון' (פרשת מצורע): ומהגאון הצדיק רבי שמעון מז'עליכוזב זצ"ל הי"ד, המשגיח דישיבת חכמי לובלין, שמעתי בהקדם סיפור ששמע מהרה"צ **מזלאטאפלא** זצ"ל, שהרב הקודם בעירם היה איש צדיק ענוותן ושפל ברך. ופעם נזדמן עם הרה"ק **בעל הקדושת לוי** זיע"א, ובעל הקדושת לוי הכיר בו את מדת ענוותנותו האמתית והתרשם ממנו מאד. ושאלו: מהיכן זכה לזה. וענה לו, שאיננו יודע אם יש לו מה שהוא שיהיה אפשר לומר שזכה לזה, אבל עובדא אחת זכורה לו, והיא, כי בהיותו **אברך צעיר לימים, פעם אחת נזדמן לו שהלך רגלי מעיר שכנה לעירו, וההליכה היתה קשה ומלאה פחד מערלים שבסביבה, והגיע באין אונים לעירו, ונכנס לבית הכנסת ושמע שמגיד אחד משמיע דרשה ומגודל עייפותו לא קלט דבריו רק זאת שמע, איך שהזכיר את המשנה באבות **'רבי לויטס איש יבנה אומר מאד מאד הוי שפל רוח שתקות איש יבנה אומר רמה, ומאז נשבר לבו בקרבו. אחרי כן נודע לו שהמגיד הזה היה הרה"ק מטשערנוביל המאור עיניים זיע"א**. ואמר הרה"ק הקדושת לוי: 'אם כן**

המשך מעמוד א'

כסדר המלאכים שירדו עם השכינה בהר סיני. עד כדי כך. דווקא משום כך עולה התמיהה, מדוע הלויים, השבט הנבחר, לא נמנו בתוך בני ישראל. אומר האור החיים הקדוש, התשובה כתובה בפירוש בפסוק: 'והלויים לא התפקדו בתוך בני ישראל - כאשר ציוה ה' את משה'. יכולות להיות לגנד ענינו סיבות הכי צודקות לדעתנו, אך אם מצוות ה' היא לא תפקוד ולא תישא, אז לא סופרים. והלויים לא התפקדו. מדוע? כאשר ציוה ה' את משה.

תורת חיים

וזאת עשו להם וחיו ולא ימתו בגשתם את קדש הקדשים אהרן ובניו יבאו ושמו אותם איש איש על עבדתו ואל משאו (במדבר ד יט)

על נושא הארון ואמרת התורה שיטאוהו כראוי, יזהרו מנגיעה וראיה, ולא ימותו. אך בפסוק יש כפל לשון - וחיו ולא ימותו. אומר האור החיים הקדוש: התורה היא מקור החיים. כאשר מתעסקים בארון שבו התורה, שהוא מקור החיים, זו סיבה לאריכות ימים. זה מה שאומר הכתוב - וחיו! גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושה.

האיש פעמיים 'טאק טאק', וכי לא די בפעם אחת?

וסיפר חסיד ישיש מתקופת הרה"ק ה'שפת אמת' זיע"א: נכנסתי פעם אצל ה'שפת אמת' בחוליי להזכיר את עצמי לרפואה שלמה. ויאמר אלי: 'כשתזקין ייטב לך'. אחרי הסתלקותו נכנסתי אל בנו ה'אמרי אמת' בענין אותו חולי, ופטר אותי בברכתו בקצרה: 'כשתזקין'. כל כך קיצר בדבריו ורמז בתשובתו.

בחנוג בני המשפחה ידעו לספר, כיצד יעץ פעם לדודו, ר' ברוך קמינר ז"ל שיאחו בפלך של שתיקה. לאחר שהשיח בפניו פעם אודות ענייני דיבורים, אמר לו ה'אמרי אמת' שראוי לקבל על עצמו שיחדל מלדבר. מאותו רגע התחולל שינוי עצום בר' ברוך, שקבל את העצה, פשוטו כמשמעו, ועד סוף ימיו ידוע היה כשתקן מופלג. פעם כאשר עורר ה'אמרי אמת' את נכדיו מענין שמירת הלשון, הזכיר לדוגמא את שתקנותו של הדוד, שילמדו ממנו. ר' ברוך שהה אז בגור כשבוע ימים, והרבי הבטיח לנכדיו, שמי שיצליח להוציא מפיו עשר מלים יקבל פרס גדול מידי. אולם למרות כל התחבולות שעשו, לא עלה הדבר בידם ('ראש גולת אריאל' עמוד תמה).

וכשחזר ה'אמרי אמת' מנסיעתו הראשונה לארץ ישראל, פנה אליו הרב מקאליש רבי יחזקאל ליפשיץ זיע"א, ושאלו איך הרבי מרגיש עצמו אחרי הביקור בארץ ישראל הרי חז"ל אומרים אורה דארץ ישראל מחכים, אמנם נכון, השיב לו הרבי מגור בחיך אבל חז"ל אומרים גם סייג לחכמה שתיקה (אוצר הפתגמים והשיחות עמ' 85).

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

אין תימה בדבר.

והיה הרה"ק ה'אמרי חיים מויזניץ זיע"א מפרש את הפסוק בתחילת הפרשה (במדבר א א): 'וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד', על חומרת האיסור לדבר דברים בטלים. וכך פירש, שבני ישראל נתבעו שכל דבריהם יהיו בבחינת 'סיני', דהיינו, דברי תורה, וזולת דיבורים אלו ראוי שלא ידברו כלל. וזהו 'במדבר סיני' - שכל הדיבורים יהיו רק בתורה.

גם בפרשת פנחס (במדבר כו כג) כתב רבינו ה'אור החיים' הקדוש זיע"א על הפסוק: 'לפנה משפחת הפוני': יש להעיר למה הוסיף אות שאינה נמנית מאותיות השם שהיה לו לומר 'משפחת הפוי', אלא רמז לשאר מעלות המנויים שם במ"ח שהם מיעוט שיחה מיעוט שחוק, ושאר הענפים הדומים לאלו, והוא אומרו 'לפנה משפחת הפוני', פירוש, פנה הוא לשון פה... ואומרו 'משפחת הפוני', פירוש, שצריך לפנותו במותרות המורגשות גם מהשחוק ומדברים בטלים כי הם מונעים קיום התורה באדם. ומצאתי לחסידי ישראל שכתבו, כי פה של לומדי תורה דינו ככלי שרת אשר ישרתו במ קודש, כי אין קדושה כקדושת התורה ולזה אסור לדבר בו אפילו דברי חול הגם שאין בהם דברים האסורים. והוא מה שרמזו במאמר 'לפנה' שהוא פה העמל בתורה שבו שוכן חצי שמו יתברך, 'משפחת הפוני', פירוש, צריך לפנות מפיו כל חוץ מהגות בתורה ובזה נכללים חלק אחד מהמ"ח מעלות שהם במיעוט שיחה במיעוט שחוק במיעוט תענוג וכדומה להם שבענף המותרות.

הרה"ק ה'אמרי אמת' מגור זיע"א קימץ בדיבוריו עד קצה הגבול כמנהגם של 'קיי הדעת'... מחוץ לדברים שבקדושה כמעט לא הוציא מפיו שום דיבור, כי אם החיוני ביותר, ולרוב השלים את כוונתו בתנועה או ברמיזא. 'על כל מלה שהוציא מפיו יש להוסיף עשר מלים מלפניה ועוד עשר מלים לאחריה, כך יכולים היו להבין כראוי את דבריו הקצרים', אמר פעם בנו הרה"ק ה'לב שמחה' זיע"א.

זמן קצר אחר נישואיו בזיווג שני, אמר ה'אמרי אמת' לרבנית פייגא מינטשא ע"ה כי עליה לדעת שהוא מדבר מעט מאד. כל מלה שמוציא מפיו מחושבת מאד. 'יש אנשים' הסביר לה 'העשויים ללכת לקול מלה שלי אף לתוך האש, לכן צריך אני להיזהר בכל הגה'. היתה לו קורת רוח מיוחדת כשאדם הבא אליו מבין את הרמז. בני ביתו והמשמשים כבר היו רגילים בכך, שכאשר הוא נזקק למשהו ורוצה שיביאו לו, לעולם איננו אומר בפה מלא, כי אם מראה להם באצבעו גרידא, והבינו כוונתו.

סיפר נכדו שנזדמן לו פעם לנסוע ביחד עם זקנו ה'אמרי אמת' בעגלה. באמצע הדרך, כאשר העגלון שאל דבר מה, החזיר לו אחד הנוסעים בפולנית: 'טאק טאק' [כן, כן]. התעניין הרבי, מה משמעות המלה 'טאק'. וכשתרגמו לו התפלא: אם כן, למה כפל

ידוע שכאשר הרה"ק הרבי רבי שמעלקא מניקלשבורג זיע"א נתקבל לרב בניקלשבורג ובא להתיישב שם, וכנהוג אנשי הקהילה וראשיה הכינו לו קבלת פנים, סגר את עצמו הרה"ק בהתבודדות בחדר דקות אחדות ושהה שם, אחד מראשי הקהילה התייצב מאחורי הדלת ושמע שהרה"ק הולך סובב בחדר ואומר: ברוך הבא ר' שמעלקא, ברוך הבא הגאון מניקלשבורג. וחזור על זה כמה פעמים, ואחר כך יצא. שאלו אחר כך הנ"ל את הרה"ק: מה פשר הדברים, וענה לו: ידעתי שמחכה לי קבלת פנים נהדרת, וכל אחד יכבדני ויפריז עלי בתואר, פחדתי שחס ושלום יכניסו בלבי קצת גיאות, לשם זה אמרתי לי דברים אלו לעצמי, והאם יש בזה ערך וכבוד כשאדם מפאר ומהלל את עצמו בינו לבין עצמו (ספר 'שארית מנחם' להרה"ק מוישווא, קהלת).

וסיפר הגאון רבי שאול בראך זצ"ל (ספר 'שאלו בחיר ה', עמוד כד): הרה"ק הייטב לב' זיע"א נכנס לבית מדרשו בשעה שתיים עשרה בלילה, ליל שלוש עשרה מדות, וירד לפני התיבה ואמר את כל ספר תהלים. לאחר שסיימו אמירת תהלים התחיל הייטב לב' לומר סליחות. ולפני תפילת 'שמע קולנו' אמר דרשה שנמשכה קרוב לארבע שעות. על אותה דרשה היה רבי שאול אומר פעמים רבות, כי ממנה למד לדרוש כל ימי חיי לפני בני א-ל חי. וכך אמר: אז שמעתי בעצם הדרשה הראשונה בחיי בנוסח דרשות תלמידי הבעש"ט...

לבסוף לא נחה דעתו הקדושה עד שחירף וביזה את עצמו כאלו היה הוא שפל הנבראים ר"ל של כל ישראל והחזיק בזקנו הקדוש והראה קבל עם ועדה ראו נא פה עומד לפניכם זקן עם שערות לבנות ארוכות שלא עשה עוד מעולם שום מצוה ולא למד תורה והוא מחולל ומלא עונות ופשעים ר"ל. אח"כ המשיך כמתנצל, שלא יתפלאו עליו שאחרי כל מה שהוא עשה, האיך הוא עומד ודורש ומוכיח לאחרים, כי אדרבה לפי שהוא בעצמו חטא בכל מה שהוא מוכיח לאחרים יקבלו דבריו וישובו כולם בתשובה, כי מי שלא חטא ואינו יודע טעם מתיקות העבירה אם הוא יוכיח יגידו לו: הלא אתה לא טעמת טעם העבירה אין אתה יכול להוכיח אותנו, אבל הוא יכול להוכיח על הכל.

ולא בדברים בטלים

רבינו ה'אור החיים' הקדוש זיע"א כותב בפרשת דברים (א א) לפרש מה שנאמר 'אלה הדברים', על פי מה שאמרו חז"ל (ימא יט): אמר רבא 'ודברת במ', ולא בדברים בטלים, מכאן שאסור לדבר זולת בדברי תורה ויראה, והודיע הכתוב כי משה רבינו ע"ה אלה הם הדברים אשר דבר כל ימיו מעצמו לבד הדברים אשר צוה מ'ה' לדברים, הא למדת שקיים 'ודברת במ', ודבריו אלה כל רואה יעיד כי כולן דברי תורה וחכמה ומוסר.

מתיבתא אור החיים

הכתוב והכהנים הלויים בני צדוק, שלעתיד לבוא יכופר עוון העגל ותחזור העבודה לבכורות. אלא שכתב שם דלא יהיה ללויים עי"ש, ואילו רבינו כתב להדיא דגם הבכורות יעבדו, והלויים ישרו כפי שהיו. וראה עוד בספר הליקוטין להצמח צדק (ערך בכור) שהזכיר הדבר שלעתיד לבוא תהיה העבודה בבכורות.

ובספיקא יק ישמח משה על הפסוק כאן כתב ח"ל: והנה דקדקו מה דכתיב 'אני ה' בסוף, וכתבו שפירושו אני ה' נאמן לשלם שכר, שזה הוא שכר ללויים על שלא חטאו בעגל. והוא תמוה, ד'אני ה' נאמן תמיד על שכר העתיד, ושייך לומר נאמן לשלם, מה שאין כן מה שכבר שלם. והנראה לי בזה, דהנה נ"ל לבאר הפסוק בקהלת (ג יט) 'מה שהיה כבר הוא ואשר להיות כבר היה והאלהים יבקש את הנדרף', דנ"ל דהכי פירושו, דכל מי שנדחה משום איזה עבירה, אם כן לעתיד כשיתהפך הכל לזכות יחזור לשירותו, כמו הבכורים שנדחו מפני חטאם כמבואר במדרש, וכן מבואר במדרשות דלעתיד לבוא יהיה העבודה בבכורות. והיינו 'מה שהיה כבר הוא', ר"ל הוא גם עכשיו, כי לפניו יתב"ש מה שאינו נצחי אין בו ממש, והדחוי אינו נצחי, לכך הרי הוא גם עכשיו, משום 'ואשר להיות כבר היה', ר"ל שהיה בעתיד מה שהיה כבר בעבר, ולכך הדחוי אינו נצחי, וביאר הכתוב יותר ואמר 'והאלהים יבקש את הנדרף', דר"ל מי שהוא נדרף מן העבודה, יהיה זמן שהאלהים יבקש אותו וירצה בו, כי לכל קציפה אית סבר (איכ"ר א כג), ודו"ק. והנה שם הו"ה מורה על עבר והוא ועתיד בסוג אחד, והנה זה 'אשר להיות כבר היה', היא בבחינת הויה. והנה אף שהבכורות יחזרו לעתיד, מכל מקום אם עלה לא ירד, והלויים גם כן לא ירדו. והיינו 'והיו לי הלויים', אין 'לי' אלא עולמות כמבואר במדרש, 'אני ה', ר"ל אף שאתנהג בבחינת שמי ויחזרו הבכורים לשירותן ולעבודתן, מכל מקום הלויים לא ירדו, ודו"ק. עכ"ל.

ובאור יק (פרשת ויחי) הביא מה שכתב בספר הגלגולים (פכ"ג) ח"ל: כבר ידעת כי החסדים הם כהנים בעולם הזה והגבורות הם לויים, ולעתיד לבוא יהיה להיפך, כי לכן בתחילה היתה העבודה בבכורים שהם מבחינת הגבורות, וכן דוד שהוא מצד המלכות נאמר בו (תהלים פט כח) 'אף אני בכור אתנהו', בסוד ה' על ו', ואי"כ ניטלה העבודה מהם וניתנה אל הכהנים שהם מצד החסדים, ולעתיד כשיתוקנו הגבורות תחזור העבודה אל הבכורות שהם הלויים, וזהו הסוד שניבא יחזקאל (מד טו) 'והכהנים הלויים בני צדוק, ר"ל שהכהנים שלעתיד לבוא יהיו מן הלויים.

'עבודת הלויים', פירוש, עבודה זו אינה אלא ללויים, וכאן כלל כל שבת לוי בין הכהנים בין הלויים, כי גם הכהנים יקראו לויים, דכתיב (דברים כו ט) 'והכהנים הלויים'. ואמרו 'ביד איתמר' וגו', פירוש, לא מיבעיא עבודות המעולות של הכהנים, ולא מיבעיא עבודות הלויים המעולות של בני קהת ובני גרשון, אלא אפילו עבודה הקלה של הלויים 'ביד איתמר', שהם הקרשים והזאנים, הדבר במקומו עומד, ומזה אתה למד כי לא נמחק עון העגל מחק שאין רישומו ניכר, והעד הנאמן 'וביום פקדי' וגו' (שמות לב לד). עכ"ל. ומדייק הברכת שמעון דלפי זה 'לפי המבואר בברכות (לב): אמר רבי אלעזר אמר רב אושעיא מאי דכתיב (ישעיה מט טו) 'גם אלה תשכחנה' זה מעשה העגל, וביאר המהרש"א שם דהא דקאמר 'וביום פקדי ופקדתי' וגו', ואין לך פקידה שאין בה ממעשה עגל (סנהדרין קב), היינו כל זמן שישראל בגלות, אבל לעתיד קאמר הכא 'גם אלה' דהיינו שגם מעשה עגל 'תשכחנה'. וא"כ מאחר שעון העגל נמחק לגמרי ואין רישומו ניכר, שוב יכולה העבודה לחזור לבכורות.

ובספר סמוכים לעד לרבי אליהו הכהן (פרשת תולדות) כתב לפרש הא דאיתא בבראשית רבה (סג יד) 'ויב עשו את הבכורה', ומה ביה עמה, א"ר לוי תחית המתים ביה עמה, דלכאורה מהיכן למדו רז"ל שבעבור שביזה את הבכורה ביה גם תחית המתים עמה. וכתב שם: אמנם נראה בהיות שעד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות, ומשהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים, ע"כ במדרש פרק הנזכר (ב"ר שם א). והנה ידוע שניטלה העבודה מהבכורות בעון העגל, ולעתיד בתחיית המתים שעתידי מלך המשיח לבוא עם אדם הראשון והאבות, כמאמר רבותינו שיחיה אותם ויבוא עמהם, תחזור העבודה גם בבכורות, משום שאז יתוקן עוון העגל, ובוה נבא לענין, וכך הוא, הן אמת שיש מקום לדון שמכר עשו את הבכורה בעבור שידע שממעשה העגל לא תהיה עבודה בבכורות כי אם לכהנים, וכיון שעתידיה שתנטל העבודה מהבכורות עמד ומכרה מעכשיו וביזה אותה, אבל כיון שבתחית המתים עתידיה העבודה לחזור גם בבכורות, לא היה ראוי לבזותה ולמוכרה, אלא מוכרה שכפר עשו בתחית המתים ולכך ביה אותה, דאין סברא שהיה מודה בתחית המתים שעתידיה לחזור העבודה גם בבכורות וביזה אותה, לכן אמרו רז"ל 'ויב עשו את הבכורה', שביזה עמה תחית המתים.

וכן באהבת יהונתן לרבי יהונתן אייבשיץ (הפטרות אומר) כתב לפרש

כתב רבינו (במדבר ג מה): והיו לי הלויים אני ה', הכונה במאמר 'אני ה', לומר שהגם שאמרו ז"ל (ספרי פסקא צב) עתידה עבודה שתחזור לבכורות, לא ירדו הלויים מהיות לה', והוא אומר 'והיו לי אני ה', כשם ששמי לעולם ועד, כמו כן יהיו לי הלויים.

וכ"כ רבינו בפרשת ויחי (בראשית מט כח): ומה שאמר לראובן דברי קנטור, שם צייה את הברכה, על דרך אומרם ז"ל עתידה עבודה שתחזור לבכורות, וכפי זה כיון שקבע לו שם הבכורה עתיד הוא לעמוד לשרת לעתיד לבא, ותמצא שהצדיקים צופים ומביטים על העתיד, ולטעם זה השתדל יעקב לקנות הבכורה מעשו, לכל יהיה לו חלק בעבודה לעתיד לבא. והגם שניתנה העבודה ללויים, שקולים הם, ויבואו שניהם לעבוד עבודת הקודש, כי מעלין בקודש ולא מורדין.

ומקור הדברים ציינו רבים מן המפרשים לספרי, דאיתא שם: 'אספה לי', שתהא סנהדרין לשמי, שבכל מקום שנאמר 'לי' הרי זה קיים לעולם ולעולמי ועולמים, ככהנים הוא אומר (שמות כח מא) 'וכהנו לי', בלויים הוא אומר 'והיו לי הלויים', בישראל הוא אומר (ויקרא כה נה) 'כי לי בני ישראל עבדים', בבכורות הוא אומר (במדבר ח יז) 'כי לי כל בכור בבני ישראל וכו'. וכן הוא בילקוט פרשת תרומה (רמז ססד).

וראה רבינו בחיי בפרשת תשא (שמות לד ט) שכתב שיש לבכורות מעלה יתירה גם לאחר שניטלה העבודה מהם, ומדבריו משמע שלא פירש כוונת חז"ל במה שאמרו דבמקום שנאמר 'לי' הרי זה קיים לעולם ועד, שיהיה כוונתם על לעתיד לבא, וז"ל: 'כל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם', מי שזוכה שהוא בכור מעלה גדולה היא, והוא רמז להקב"ה שהוא בכורו של עולם, ועבודת הקרבנות מימות עולם בבכורות היתה, ולכך קנאה יעקב אבינו ומכרה עשו הרשע שביזה עבודת ה' יתברך, ואחרי כן נפסלו הבכורות במעשה העגל והופרשו הלויים במקומם שתהיה העבודה בהם ולא בבכורות, ואף על פי שאין העבודה בהם שלם מעלה ויתרון על שאר בני אדם מצד שהם בכורות. ואי"כ מביא דברי חז"ל בויקרא רבה (ב ב): בכל מקום שנאמר 'לי' אינו זו לעולם, לא בעולם הזה ולא לעולם הבא וכו', בבכורות כתיב 'כי לי כל בכור', ומפרש שמעלה גדולה יש לבכור, יעו"ש.

ובברכת שמעון (פרשת ויחי שם) הביא מה שכתב רבינו בפרשת פקודי (שמות לח כא): ואמרו 'עבודת הלויים', בא לשמור את הברך, לכל תאמר כיון שנתכפר עון העגל אשר הוא יסובב הסרת עבודה מהבכורות כמאמרם ז"ל (במדבר ג ה), אי"כ תחזור העטרה ליושנה, ויעבדו הבכורות עבודת המשכן, לזה אמר סמוך לדבר

גם אתם זכותם לישועה
זכות רבנו האור החיים הקדוש?
כתבו לנו
m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או בנדרים פלוס - באר ישראל

אור הישועות
מכתבי הלומדים

סיפור ניסי בזכות לימוד האור החיים

מאז נישואי זכיתי רק לבנות, ורציתי מאוד בן זכר, אך השנים עברו, ובמשך עשור לא זכיתי לבן זכר. לאחר ששמעתי רבות על סגולת לימוד אור החיים הקדוש, קיבלתי על עצמי ללמוד כל שבוע בפירוש אור החיים הקדוש המבואר של עוז והדר, יחד עם חברותא. לא רציתי שזה יהיה לימוד מקופיא, אלא לימוד רציני ועמוק. בנוסף, הבטחתי בלב שלם, כי כאשר אשמח וילד לי בן זכר, אתן לו את השם משה (על שם אבי ז"ל) ושם חיים על שם רבינו האור החיים הקדוש. וב"ה, כעבור שנה של לימוד והתמדה, זכיתי לבן זכר. שמחתי מאוד לקרוא לו משה חיים, לזכותו של רבינו האור החיים. אני ממליץ לכל אחד להתמיד בלימוד תורת האור החיים, ולזכור שהזכות הגדולה הזו יכולה להביא ישועות רבות.

ברכה מרובה
מ. אלפסי אשדוד

מחוברים לחיים
לשמיעת שיעורים ודרשות
חיגו: 03-617-1077

מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו".
זהו לענין משה רבינו.

תנוכת הבית – לדוד

מאידך, לענין דוד המלך מצינו לכאורה הנהגה אחרת בדבר.

כי כך דרשו חז"ל (ילקוט שמעוני יהושע רמז ב): "דבר אחר, 'נוצר תאנה' (משלי כו יח) זה דוד, שנתן נפשו לבנות הבית, דכתיב (תהלים קלב א) 'זכור ה' לדוד את כל ענותו וגו', 'יאכל פריה' - שנקרא על שמו, דכתיב (שם ל א) 'מזמור שיר תנוכת הבית לדוד', וכי דוד בנאו, והלא שלמה בנאו, דכתיב (מלכים א' ו יד) 'ויבן שלמה את הבית ויכלהו', אלא לפי שנתן נפשו לבנות הבית נקרא על שמו, ואומר (שם יב טז) 'ראה ביתך דוד'".
והנה, הרי את בית המקדש בנה שלמה, אלא שדוד המלך הכין את כל האוצרות הנצרכים לבנינו, ועל כן נתייחס על שמו.

ותמוה, מה בין משה רבינו לדוד המלך, מפני מה המצוה שהתחיל בה משה בהעלאת עצמות יוסף לא נקראה על שמו כיון שלא גמרה, ואילו בנין בית המקדש אשר דוד רק הכין את הנצרך עברו ואפילו לא התחיל בו בפועל - נקרא על שמו, אף ששלמה בנו עשה את עיקר המלאכה.

מתחיל – רק בשנצמר מכווח

אלא, מכאן לומד השב יעקב את חילוקו האמור. כי לענין עצמות יוסף, הרי השבע השביעי את בני ישראל לקחתם עמו, אם כן משה רבינו שעמד ולקחן לא היה אלא הראשון שנטל על עצמו מצוה זו, אולם גם אם לא היה עושה כן הרי היו שאר

כי תכלית כל הקולות והברקים אשר מהם נתייראו ישראל במתן תורה, היה על מנת שיזכו לאוצר של יראת שמים שיעמוד להם לדורות, ולמען יבינו כי כל הטא טומן בחובו סכנה נוראה. אך את עצם קבלת התורה קיבלו ישראל על ידי משה רבינו

ישראל מוכרחים לקחתן עימם. נמצא, כי כאשר לא גמר משה את מלאכתו, אף שודאי דבר גדול עשה, וכבוד גדול היה לו לארוננו של יוסף שהתעסק עמו משה רבינו גדול הדור, מכל מקום היה נעשה גם בלעדיו, ומשום כך נקראה המלאכה על שם גומרה. ולענייננו - ענין התיווך - נחשב הדבר שלא הוצרך המתווך הראשון.

אולם דוד המלך שנתעורר לבנות את בית המקדש, וכבר הכין את כל הנדרש בעבור זה, היה סבור לבנות בעצמו את הבית, אלא שבאה אליו נבואה מפי נתן הנביא כי לא הוא יהיה הבונה אלא שלמה בנו, כי איש מלחמות היה. אולם אלמלא היה דוד מתחיל במצוה, שמה לא היה שלמה עושה כן מעצמו, וכפי שראינו שקודם דוד - מלך שאול המלך, ולא בנה את בית המקדש. ומכיון שרק על ידי מה שהתחיל דוד בא בנין הבית לידי גמר - לכן נקרא על שמו.

ומכאן למדנו כי כן הדבר לענין שידוך ושאר ענייני התיווך, שאם נגמר המעשה מכח הראשון שהתחיל, יש לו שם 'מתחיל' ויש ליתן לו שכר על פעולתו.

עומק החילוק בין משה לדוד

אך הנה, חילוק זה שכתב השב יעקב, חילוק נאה הוא לענין הלכה. אולם אם מבקשים אנו להתבונן בפנימיות הדברים, עדיין הדבר צריך תבלין.

הרי את מעשהו זה של משה רבינו הפליאו חז"ל ביותר, ודרשו עליו (סוטה יג.) את הפסוק (משלי י ח) "חכם לב יקח מִצֹּת", ואמרו שם: "בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו, שכל ישראל כולן

"נוהגין שהגבאי או הקונה המצות עומד אצל ספר תורה, וזה נקרא סגן, כדי שיהיה שלושה, היינו שהסגן הוא כביכול במקום ה' יתברך שהוא מצוה לקרות לכל מי שירצה, והקורא הוא הסרסור במקום משה, והעולה הוא המקבל במקום כל ישראל ובשליחותם [לבוש]".

הרי כאן דבר נורא, כי הסגן המחלק את העליות עומד הוא במקום הקדוש ברוך הוא כביכול. ומשום כך הוסיף המשנה ברורה שם והביא מספר **שערי אפרים**, שיש למנות ברורה נכבדה זו אדם משכמו ומעלה ובעל מעשים הנכבד בעיני הציבור.

על כל פנים למדנו מכאן כי גם בימינו מתקיים ענין הסרסור בקריאת התורה, כפי שהיה משה רבינו במתן תורה, וזהו אות על הענין הגדול שיש בדבר זה.

דין סרסור שלא השלים את מלאכתו

ועתה נציגה נא בזה עוד הלכה אחת בהלכות הסרסורים והמתווכים, אשר למדו הפוסקים ממה שרבינו, בהקדים כמה פרטים הנוגעים לענין.

הלכה זו היא **בפתחי תשובה** (חושן משפט סימן קפ"ה ס"ק א) בשם **שו"ת שב יעקב**, ודבריו נסובים על מה שכתב הרמ"א שם, ומקורו **מתשובת הרא"ש** (כלל ק"ה סימן א).

דברי הפוסקים שם נאמרו על אופן שבו הצייע מתווך אחד לערוך עיסקא, אך לא נגמר הדבר על פיו. ולאחר זמן נגמר הדבר על ידי מתווך אחר. ודנו שם האם יחלקו את השכר, או שמא רק אחד מהם יקבל. והאריכו בכמה חילוקי דינים בזה.

על מדוכה זו עומד ה**נודע ביהודה** (שו"ת נודע ביהודה תניינא, חושן משפט סימן ל"ו), וגם ה**גאון רבי ידידיה טיאה ווייל**, בנו של ה**הקרבן נתנאל**, עסק בענין זה (פורסם במורה"ה, שנה ה' גליון א-ג, עמ' כד).

אולם לענייננו נוגע מה שכתב **שו"ת שב יעקב** (חושן משפט סימן י"א), המחלק בין שני אופנים, וכאן אנו באים אל המכוון בדברים אלו, השייכים אל מה שתיווך משה רבינו.

וכתב שם כי הדבר תלוי; שאם בא הראשון והצייע רעיון חדש, בין במקח וממכר ובין בשידוך וכדומה, ולאחר זמן בא אחר והמשיך את הדבר עד שנגמר, ודאי נקרא הראשון 'מתחיל', ויש ליתן לו שליש השכר, כי יתכן שבלעדיו לא היה הדבר עולה על דעת הגומרים כלל. אולם אם על ידי הראשון לא בא הדבר לידי גמר מאיזה טעם, ולאחר מכן באו אחרים והצייעו גם הם את הדבר, באופן שלא הוצרכו כלל להצעת הראשון, וכגון שהיו במדינה אחרת ולא ידעו כלל על הצעתו, אלא באו והצייעו מעצמם, וגמרו את הענין על צד הטוב - אז אין מגיע לראשון כלום, ואין משמעות למה שהצייע בפעם הראשונה.

מצוה נקראת על שם גומרה

וכאן מביא השב יעקב ראייה לחילוקו, אשר היא הנוגעת אלינו כאן.

כי הנה, לכאורה מצינו סתירה בדברי חז"ל על שנים משבעת הרוגעים. הראשון הוא משה רבינו ע"ה, אשר העלה את עצמות יוסף עמו ממצרים, כמו שנאמר (שמות יג ט): "ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביעי את בני ישראל לאמר פקד יפקד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם".

אמנם **בספר יהושע** (כד לב) נאמר: "וְאֵת עֲצֻמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הִעֲלֶה בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בְשֵׂכֶם". ולא נזכר שמו של משה רבינו על הדבר, אף שמסר עצמו על דבר זה, ובזמן שהיו כל ישראל עוסקים בבית מצרים, הלך אל היאור לבקש אחר יוסף, ולא מצאו מחמת כישופי המצרים, עד שכתב טס ועליו נחזק 'עלה שור', והוציאו משם (ראה **מדרש תנחומא** בשלח ב).

על כך אמרו חז"ל (סוטה יג): "אמר ר' חמא בר' חנינא, כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו,

נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצות". אם כן, גם אם מצד הלכה נוכל לומר שאין המתחיל מקבל שכר כשלא נצרכו לו, הרי ודאי מעשה גדול ועצום עשה משה רבינו, ואין נוכל לבוא ולהקטין את המעשה ולא ניחסו אחריו.

וכן לענין בית המקדש, ודאי קשה הדבר להבין, ששלמה המלך עסק לבדו בכל מלאכת הבנין ודוד אפילו לא התחיל בה אלא רק הכינה, ולבסוף נקרא הכל על שם דוד. הן אף אם יש לו שם מתחיל, מדוע נקרא הכל על שמו, 'תנוכת הבית לדוד'.

תלמוד פרד"ס התורה – נועד לכל ישראל

תשובת הדבר נפלאה מאוד, ונלמד ממנה יסוד גדול ועצום הנוגע ביותר לכל אחד מישראל. אולם קודם שנביאנה נקדים בזה מעשה, וכן נקדים יסוד מוסד מדברי **רבינו האריז"ל** אשר עסקנו בו במאמרנו לפרשיות בהר-בחוקות.

כך כתב רבינו **בשער הגלגולים** (הקדמה י"א), כי המצוה לעסוק בתורה שייכת לכל אחד ואחד מישראל, כי 'תלמוד תורה כנגד כולם' (פאה פרק א משנה א), ושני משמעויות בדבר, הן המשמעות הפשוטה כי מצות תלמוד תורה שקולה כנגד כל המצוות, אך גם בא הדבר לומר כי הכל שייכים בתלמוד תורה.

והנה נודע כי פירושי התורה חלוקים לארבעה, וסימנם 'פרד"ס' - פשט רמז דרש וסוד. וצריך כל אדם לעסוק בכלם ככל אשר תשיג ידו, ולבקש לו רב שילמדנו את כל חלקי התורה. ואם יחסר לו לאדם אחד החלקים, יצטרך לשוב אל העולם בגלגול כדי להשלימו.

שתי פקידות – זכירה אחת

אחר היסוד שנתבאר כאן, כי כל איש ישראל יש לו חלק בארבעת חלקי התורה, ויש לו לעסוק בהם בעצמו, נוכל לבוא וליישב את קושייתנו בדבר החילוק שבין משה רבינו ודוד המלך במלאכה הקרויה על שם גומרה.

לשם כך נקדים פירוש נפלא שכתב **החתם סופר זיע"א** (בחתם סופר על התורה) בפרשתנו - פרשת במדבר.

הנה בראשית הפרשה (**במדבר** פרק ב) עוסקת התורה במנין בני ישראל, ושם מצינו שינוי לשון בין שבטי יששכר וזבולון וראובן לשאר השבטים. כי על כולם נאמר 'וצבאו ופקודיהם', ואילו ביששכר וזבולון וכן בראובן נאמר 'וצבאו ופקודיו'.

על כך מביא את דברי **הרמב"ן** (שם א ג), כי לשון 'פקידה' מורה על השגחה מיוחדת. כל אדם צריך להשגחת ה' יתברך עליו ולסייעתא דשמיא, ובעיקר נחלק הדבר לשני חלקים - ענייני העולם הזה וענייני העולם הבא. משום כך נאמר בכל השבטים 'ופקודיהם', כי על שתי פקידות והשגחות דובר בהם. אולם נתייחדו יששכר וזבולון בשותפותם, שהיה יששכר עוסק בתורה ומזכה מחלקו גם לזבולון אחיו, שכר על שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא ונותן לתוך פיו של יששכר. ועל כן די היה לכל אחד מהם בהשגחה אחת - 'ופקודיו', כי ההשגחה על חלק אחיו היתה גם בעבורו.

בדומה לזה, היה ראובן בעל תשובה, והיה עוסק כל ימיו בשקו ובתעניתו, וכיוצא בו היו זרעו בני שבט ראובן. ודרכו של בעל תשובה שמזניח את ענייני העולם הזה, ואינו עוסק אלא בחיי העולם הבא, וכפי שכתב ב'**חובות הלבבות**' (שער חשבון הנפש פרק ג בחשבון ה"ז) שצריך האדם להתבודד ולהתרחק מחברת בני אדם כדי שלא יחטא. ומשום כך נאמר גם בו 'ופקודיו' ולא 'ופקודיהם'.

אמנם, בהמשך דבריו כתב החובות הלבבות כי הבדידות הגמורה והיחידות השלימה היא בחברת חכמים יודעים את האלקים ואת תורתו. אם כן, העוסקים בתורה או חונים סביב לה, אינם צריכים להתרחק, אלא התורה היא השומרת עליהם

תורה. ומשום כך נקבע להלכה עד ימינו אנו בהלכות קריאת התורה, וכפי שנתבאר בארוכה למעלה. כי גם בלימוד התורה ובשאר ענייני הרוחניות, צריכים ישראל לסרסור שיסייע בעדם.

השלמת התורה לכל ישראל

יתירה מכך, מכאן נלמד שגם מי שאינו יכול לבדו להצליח בלימוד התורה ובקיום מצוותיה, אין אנו מזניחים אותו, אלא מקרבים אותו אל התורה.

והנה נחלקו תנאים (בבא בתרא טו.) בדבר שמונה פסוקים אחרונים שבתורה שבהם נאמר (דברים לד ה) "וַיִּקַּח שָׁם מִשֶּׁה וְגו', מי כתבן. ודעת רבי שמעון שם, כי "עד כאן הקדוש ברוך הוא אומר ומשה אומר וכתב, מכאן ואילך הקדוש ברוך הוא אומר ומשה כותב בדמע".

ונראה כי רמז יש כאן, שאת סיום התורה כתב משה רבינו 'בדמע' - אלו הן דמעוניהם של ישראל, אשר בהם נשלמת התורה.

אולם מי הוא המשלים - משה רבינו, אשר הוא הסרסור והמתווך העומד בין ה' ובין ישראל.

משל למה הדבר דומה, לשני בני אדם הרוצים לעשות עסק ביניהם, אולם כל אחד עומד על זכויותיו מצד עצמו ואינם באים אל עמק השווה. ומשום כך צריכים הם למתווך שיגרום לכל אחד מהם לוותר מעט, עד השלמת העסק. וכדרכו של אהרן הכהן, שהיה אוהב שלום ורודף שלום, וכאשר היה רואה שני אנשים עברים נצים, היה פונה אל כל אחד מהם בנפרד ומודיעו כי חבירו מבקש להתפייס עמו, וכשהיו נפגשים מיד היו עושים שלום ביניהם. וזהו שעשה משה רבינו כביכול בין הקדוש ברוך הוא לישראל. כי כאשר חטאו ישראל בעגל והוצרכו למי שיעמוד ויבקש בעדם, מסר משה נפשו על הדבר והתחנן לפני ה'.

ואף שוודאי אין לנו השגה כלל כלפי מעלה, מכל מקום רואים כאן יסוד זה, כי פעמים שיש צורך בעמידת סרסור באמצע, לתווך בין שני הצדדים.

דוד המלך כלול בנשמת משה

על דברים אלו יש להוסיף דבר נפלא, שכתב האור החיים הקדוש בפרשת ויחי.

כי הנה, מצד אחד נודע כי גואל ראשון - הוא גואל אחרון, כמו שדרשו בזהוה הקדוש (ח"ג דף רעו:) כי 'מה שהיה הוא שיהיה' (קהלת א ט) ראשי תיבות 'משה'. וכמו שכתב עצמו בפרשת תצוה (שמות כז כ) כי הגאולה מן הגלות הרביעית תלויה במשה רבינו, וזה טעם אריכות הגלות, "כי כל עוד שאין עוסקים בתורה ובמצוות אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה".

ומאידיך, ידוע כי משיח בן דוד כשמו כן הוא, מצאצאי דוד יהיה, ויש אומרים כי דוד המלך עצמו עתיד להיות המשיח, כמו שנאמר (יחזקאל לו כד) "וְעֵבְדִי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם".

ויש להבין כיצד יתפרנסו יחד שני מדרשים אלו, אשר לכאורה נראים כסותרים זה את זה.

על כך כותב האור החיים בזה הלשון: "יש לך לדעת כי בחינת נשמת משה עליו השלום היא כלולה מ"ב שבטי ישראל, כי כל השישים ריבוא היו ענפיה ע"ה וענף שבטו של דוד במשה הוא, ולזה תמצאנו בארץ מדבר שהיה מלך וכהן ולוי ונביא וחכם וגבור, שהיה כולל כל הענפים שבקדושה, ולעתיד לבא תתגלה בעולם שורש המלכות שבמשה, שהוא עצמו מלך המשיח, והוא דוד והוא ינון ושילה".

הרי לנו כי שורש כל ישראל כלול במשה רבינו, ומשום כך גם כל כח תורת בני ישראל נכלל בו.

כלך אצל יחיד ואצל ציבור

ויש להוסיף בה דברים על פי מה שאמרו בגמרא (עבודה זרה ד:) כי לא עשו ישראל את העגל אלא כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה, כי גבורים ושליטים ביצרים היו, ולא היה ראוי להתגבר יצרם עליהן, אלא

כך גם עשו המלאכים; בוודאי הבינו כי ראוייה התורה להינתן לישראל, אך ביקשו להראות להם כי דבר גדול וחשוב ביותר עתידים הם לקבל, אשר מלאכי רום חפצו בו ונלחמו למענו, ורק אחר שכפה עליהם הקדוש ברוך הוא את הדבר - הניחו את התורה להינתן לישראל. ובה יכירו ישראל את גודל מעלת רוממות התורה, ויעריכו את המתנה הנכבדה אשר נמסרה בידם.

רצון המלאכים - בפנימיות התורה

אכן, כך יש המבארים בדרך פשוט. אולם פנימיות הענין עמוקה היא יותר.

תורתנו הקדושה - אור אלקי עליון היא, ונאצלה משמי השמים העליונים, אשר שם אין בה כלל את כל העניינים הגשמיים כפי שכתוב בתורה שלפנינו, אלא הכל שמות קדושים וסודות עליונים. ובעולמנו זה מכוסה התורה באין ספור כיסויים ולבושים, הסוככים על פנימיותה הקדושה. ובפנימיות עליונה זו - חשקו המלאכים, ולא במצוות השייכות לבני אדם שבעולם הזה.

רצו המלאכים באור התורה ובמעלתה הפנימית. וכפי שמצינו ברבי שמעון בר יוחאי ובנו רבי אלעזר, שבכל אותן י"ג שנים שבהן שהו במערה, לא היו יכולים לקיים את כל המצוות, ומכל מקום לא נחסרו מאיתם, כי היו חיים את האור של פנימיות התורה. וכאשר עוסקים בשורשי התורה ובפנימיות יכולים להגיע את כל מעלותיה גם בלא קיום מצוותיה. וכל מה שנכתבו המצוות בתורה זהו משום הסדר שבו נכתבה בעבורנו, ובאמת יכולות היו האותיות להיכתב בסדרים אחרים, שהרי כל התורה כולה יש בה משמעות פנימית ועמוקה, סודות נעלמים ורזין גניזין.

דבר גדול ונורא יש ללמוד מכאן, שקריאת התורה בבית הכנסת היא בבחינת מעמד מתן תורה. ובכל פעם ופעם שקוראים בתורה, הרי אנו מקבלים את התורה מסיני

יצר הרע יש בינינו

אמנם, גם על טענה זו השיב להם משה רבינו כאשר אחז בכסא כבודו יתברך; וזהו היסוד הגדול אשר אותו באנו לבאר.

לפי פשוטו, נראה שאמר להם משה רבינו את היסוד הידוע, כי המלאכים נקראים 'עומדים', כי עומדים בנקודה אחת בכל עת, ובני אדם נקראים 'מהלכים', כי עולים ויורדים הם לפי נסיונות החיים המתרגשים עליהם. כמו שנאמר (זכריה ג) "וַיִּנְתְּתִי לָךְ מְהַלֵּךְ בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה". ולזה רמז משה רבינו, כי מלאכי השרת אינם שרויים בנסיונות, ואינם צריכים זה לעזרת זה, כי אין יצר הטוב ויצר הרע שולטים בהם.

כשאני לעצמי - מה אני

אך עומק הדברים הוא לפנינו מעומק זה. כי הנה, רק לאחר מאה ועשרים שנותיו של אדם, כשמולכים אותו לבית עולמו וקרוביו ומיודעיו מלווים אותו למונחת עולמים - אז הולך הוא לבדו, ואיש אינו רוצה להצטרף אליו בדרך כל הארץ. אולם בעודו בחיים חיתו, צריך הוא בכל מקום ובכל זמן לסיוע מאחרים.

ויסוד זה נרמז להם לישראל בשעת מתן תורה, כאשר שמעו את הדברות 'אנכי ולא יהיה לך' ופרחה נשמתו. כי אפילו בענייני אמונה אין בני אדם יכולים לעמוד לבדם, וצריכים הם לסיוע מאחרים. ויסוד גדול זה, הוא מה שצריכים אנו ללמוד מעמידת משה רבינו בין ה' ובין בני ישראל במתן

ברוחניות ובגשמיות, משום כך נאמר בשאר השבטים 'ופקודיהם'.

ובאמת, הזוכה לשבת בבית המדרש יוכל לעסוק בחסד בעצם לימודו, כי חסד גדול הוא לסייע לחבירו להבין את תלמודו.

והנה, יש לעמוד כאן על דבר זה, כי דווקא השבטים השייכים יותר אל התורה נאמר בהם 'ופקודיה' בלשון יחיד. כי ראובן העוסק בתשובה צריך יותר לעסק התורה, ושבת יששכר יודעי בינה לעתים, וזבולון הם מחזיקי התורה. הלא דבר הוא.

אלא, זהו ענין הסרסור' שבו אנו עוסקים כאן, ובו מבקשים אנו להעמיק כדי לבוא אל השלימות.

וישר אל מלאך ויזכר

ידועים דברי הגמרא במסכת שבת בסוגיא דמתן תורה (דף פחג), על אודות המשא ומתן שהתקיים בין משה רבינו ומלאכי השרת כשעלה למרום לקבל תורה. בתחילה ביקשו המלאכים למנוע את ירידת התורה לארץ, אולם משה השיבם כי כל מצוות התורה אמורות לבני אדם, ואין המלאכים יכולים לקיימן כלל. ולשמע הדברים הודו לו המלאכים והסכימו למתן התורה לישראל.

והפלא בדברים אלו עצום הוא; מה באמת סברו המלאכים, ומה עלה על דעתם. הלא באמת לא שייכת אצלם קנאה שנאה ותחרות, במצרים לא נשתעבדו והורים אין להם, ולשם מה צריכים הם למצוותיה של תורה.

הנה נא זקנתי ושבתי

והנה, יש המבארים את הדבר על פי משל. מעשה ברב אחד שכיהן ברמה בעיר ואם בישראל, עיי גדולה ואנשים בה הרבה, ומכל כפרי המחוז היו מריצים אליו שאלותיהם.

כאשר הגיע לגבורות, קרא לראשי הקהל ואמר להם: "הנה נא זקנתי ושבתי, וכוחי אינו במתני לשאת את משא העם הגדול הזה. פנו ובקשו לכם תלמיד חכם צעיר לימים אשר יוכל למלא את מקומי, ואני אלך לי באשר אלך".

הצטערו האנשים לשמע דברי רבם, אולם הבינו לליבו, וראו כי אכן כנים הדברים. אולם להשאירו בלא כלום אי אפשר, לכן שלחו וביקשו עיר קטנה הצריכה לרב, שודאי ישמחו להביא אליהם רב גדול ונכבד כזה, ובמיעוט השאלות שם יוכל הרב לעמוד גם בגילו המופלג, והכל יהא לטובת כל הצדדים.

ואכן הצליח ה' דרכם, ומצאו עיירה קטנה בעבור רבם, והכל היו מרוצים.

לך טוב נתתי לכם

הגיע היום המיועד, בני העיר הקטנה שלחו בעגלה כמה מנכבדי עיריתם אל העיר הגדולה, ללוות את הרב החדש ולהביאו אליהם. אכן כאשר רצו לצאת לדרכם, התכנסו ובאו כל בני העיר הגדולה ונעמדו לפניו, ולא הניחו להם בשום אופן להמשיך בדרכם, באומרם כי לא יקום הדבר ולא יהיה, ורבם לא יעזבם.

התפלאו בני העיר הקטנה ותמהו באוזני הרב: "מה זאת, הלא כבר דובר וסוכם הכל, ומה להם כי נתחרטו עתה".

אמר להם הרב: "הניחו לי ואדברה עימם". ירד הרב מן העגלה, ושאל בפליאה את בני עירו לפשר מעשיהם. חייכו האנשים ואמרו: "ודאי, מבינים אנו כי צריך הרב לעזוב את מקומנו, וקיבלנו על עצמנו את הדבר. אולם זאת לא נוכל לסבול, שיחשבו בני העיר הקטנה כי בקלות אנו מוותרים, ושלא תתגנב המחשבה אל ליבם כי שמחים אנו בעזיבת מורינו ורבינו. על כן נעמדנו כאן, כדי להראות להם כי לא בקלות אנו מניחים לרבינו לעזובנו, ורק בציווי פיו המפורש אנו עושים כן".

ואכן, לאחר שגמרו דבריהם, פינו את הדרך ושילחו את רבם אל מקומו החדש בכבוד ויקר.

על כך משיב רבינו כי באמת לעולם מזכירים את הפרטים קודם לכלל, אולם חשיבותו של אוהל מועד היא הגורמת לו להיחשב כלל גם לעומת המדבר הגדול בשטח, כי אינו רוחני כמותו, לכן הוקדם המדבר לאוהל מועד.

ולכשתמצי לומר, הן מעין הדברים האלה אפשר להוסיף יותר, כי אוהל מועד הוא מקומו של משה רבינו, כמו שנאמר (שמות לג ז) "וּמֹשֶׁה יָקַח אֶת הָאֵהָל וְנִטָּה לוֹ מִחוּץ לַמִּחֲנֶה הַרְחֵק מִן הַמִּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֵהָל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל מִבְּקֶשׁ ה' יֵצֵא אֵל אֵהָל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ לַמִּחֲנֶה". ומאחר ומשה רבינו הוא המשלים והמחבר, אין שייך לקרות את מקומו שהוא אוהל מועד בבחינת 'פרט', כי אין לך דבר כולל יותר ממשה רבינו, הכולל בתוכו את כל ישראל, והוא הכוללם יחד ומשלים כאחד.

כלה כלולה

בדומה לזה נוכל למצוא בפרשת נשא, בתחילת פרשת הנשיאים, שם נאמר לפנינו (במדבר ז א) "וַיְהִי בַיּוֹם כָּלוּת מֹשֶׁה לְהַקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן, אוֹלַם חֲזו"ל דְּרָשׁוּ (פסיקתא רבתי פסקא ה - ויהי ביום כלות משה; זוהר הקדוש ח"ב דף ה:) כי 'כלת' כתיב, חסר, מלשון 'כלה'.

אך פלא הדבר, מה ענין שם 'כלה' לחנוכת המשכן וקרבנות הנשיאים, ולשם מה הוצרכה הקדמה זו דווקא.

אך הענין מבואר היטב לפי האמור, כי גם מה שעמדו כל הנשיאים והקריבו קרבן בכל יום ויום - ניתן להם מאת משה רבינו, כי הוא זה אשר על ידו יכולים הקטנים עם הגדולים להשתוות במעלה אחת, ומשום כך היה קרבנם של כל הנשיאים שווה, כאות על כך שכל שבטי ישראל שווים בדבר זה.

ומעתה מבואר, כי זהו ענין 'כלת משה', ככלה הנכנסת לחופה ומתייחדת עם החתן והיו לאחד. וכך היה כח המשלים של משה רבינו.

ואהבת לרעך כמוך

העולה מכל זה, כי הדרך לבוא אל השלימות היא בהשתתפות כל ישראל בלימוד כל חלקי התורה, הן מה ששייגו בכוחות עצמם והן מה שניתן להם מטובת עינו של משה רבינו. וזהו עומק מאמר רבי עקיבא (תלמוד ירושלמי נדרים פרק ט הלכה ד) על הפסוק (ויקרא ט יח) "וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ" שזהו כלל גדול בתורה, כי לקנין התורה צריך האדם להיות מחובר אל האחד, ולשם כך עמד משה רבינו בין ה' ובין בני ישראל.

זהו שאמר משה רבינו אל המלאכים, 'כלום קנאה יש ביניכם', שאינם צריכים זה לסיועו של זה, ומשום כך אינם שייכים אל התורה.

עומדים אנו סמוכים וקרובים ליום מתן תורתנו, אחר כל ימי ההכנה שבספירת העומר. וצריכים אנו לקחת יסוד זה לעבודת ה' בשני אופנים; האחד, להבין כי לא נוכל לבוא אל השלימות בפני עצמנו, וצריכים אנו לאחרים. והשני, שנעסוק גם אנו בטובת חברינו, ונקיים 'ואהבת לרעך כמוך', ובפרט בלימוד התורה, שיהיה הלימוד על מנת ללמד לאחרים.

פעמים שמוכן אדם לראות בטובת חבריו בכל ענייני העולם הזה, ולשמוח בעשירותו ובמשפחתו וכדומה, אולם צרה עינו מראות את חבריו מתגדל בתורה ונעשה תלמיד חכם יותר ממנו. אך זהו כלל גדול בתורה, שישמח אדם גם בהצלחת חבריו בלימוד התורה.

הנה שבת זו שקודם חג השבועות, נקראת בפי רבותינו הקדושים 'שבת דרך ארץ', כי דרך ארץ קדמה לתורה. על כן נקבל על עצמנו להיות אוהבים זה את זה, לסייע זה ביד זה בתורה, כדי שיהיו דברי התורה שגורים בפנינו, ויתקיים בנו מקרא שכתוב (משלי לא כו) "פִּיהָ פִּתְחָה בְּחֻמָּהּ - יֵעַן כִּי וְיִתְרוֹת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָה".

הרי מבואר, כי חלקם של כל ישראל מופקד להם אצל משה רבינו, והרועה הנאמן שומר את החלק הטוב בעבורם.

אם כן, גם למשיח צדקנו ישנם שני חלקים; חלק אחד השמור אצל משה רבינו, ולק שני הוא חלק דוד המלך - נשמת משיח.

משה נותן מחלקו לישראל

מעתה, כשאמרו חז"ל כי 'אין המצוה נקראת אלא על שם גומרה', כוונתם למשה רבינו, אשר פעל כי ייחשב חלקם של ישראל על שמם.

על כן, גם המצוה הגדולה שקיים משה רבינו בהעלאת עצמות יוסף, הותיר בה חלק לישראל, בכדי שקבורתו בשכם על ידיהם תיחשב להם כאילו קיימו את כל המצוה.

ולפי זה, אף שדוד המלך התחיל במצוה ולא גמרה - נקרא בנין בית המקדש על שמו, כי זהו גופא מה שפעל משה רבינו, להעניק לכל אחד מישראל את חלקו. לכן מה שלא נקראה המצוה על שם משה, הוא גופא מה שפעל שתקרא מצות דוד על שמו, והוא בהא תליא.

אם כן, כאשר הוצרכו ישראל לסרסור במתן תורה, ובאו אל משה וביקשו מאיתו 'דבר אתה עימנו ונשמעה', ענינו משום שלא כל אדם זוכה להשגות עליונות כמשה רבינו, ובודאי אין לאחד מישראל זוכה לפרש כל דיבור ודיבור של תורה בארבעת אופני הפרד"ס, על כן הוצרכו לתנא דמסייע בדמותו של משה רבינו, אשר יקים בעבורם את דברי התורה הזאת.

ויסוד גדול זה, הוא מה שצריכים אנו ללמוד מעמידת משה רבינו בין ה' ובין בני ישראל במתן תורה. ומשום כך נקבע להלכה עד ימינו אנו בהלכות קריאת התורה

משה רבינו - אילן המאחד את כל ישראל

והנה קודם חג העצרת עומדים אנו, אשר עליו אמרו (ראש השנה טז) כי בו נידונים על פירות האילן. ובזוהר הקדוש פרשת ויחי (ח"א דף רכו:) הקשו על לשון זו, כי 'פירות האילנות' היה לו לומר בלשון רבים, ומדוע נאמר 'האילן' לשון יחיד. אלא, זהו האילן של מעלה, שהוא אחד ושורשו אחד.

ולפי האמור יש לומר כי זהו משה רבינו, שהוא המאחד את כל ישראל.

אין משה רבינו מבקש שתיקרא המצוה על שמו, אלא עיקר רצונו לצרף אליו את כל ישראל, כלשון הכתוב בפרשת תצוה שבה לא נזכר שמו (שמות כז כ) "וְאֶתְּוֹתָ צִוְּוָה" - לשון 'צוותא' וחבור, ואדרבה, אם אין מצוותו נקראת על שמו, אלא על שם ישראל גומריה - זהו רצונו וכבודו, כי זכה להביא כל אחד מהם למלא את תפקידו.

אוהל מועד - כולל את הכל

כיוצא בדברים האלה נוכל ללמוד מפירושו של האור החיים הקדוש בריש פרשתנו (במדבר א א). בדבריו מדקדק בלשון הכתוב (שם) "וַיִּדְבֶּר ה' אֵל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי אֵהָל מוֹעֵד אֲחָד לַחֹדֶשׁ הַשָּׁנִי בְּשֵׁנֵי הַשָּׁנִית לְצִאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְאֶמֶר". כי כאשר דיבר הכתוב על בחינת המקום, כתב את כללות המקום - 'במדבר סני' - קודם שכתב את המקום הפרטי - 'באוהל מועד'. ואולם לענין הזמן, הקדים הכתוב את הפרטים אל הכלל, ומנה תחילה את הימים - 'באחד לחודש הראשון', ורק לאחר מכן את השנים 'בשנה השנית'.

גזירת מלך היתה לשלוט בהם, כמו שנאמר (דברים הכו) "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְכַבֵּם זֶה לָהֶם לִירְאָה אֲתֵי וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתֵי קַל הַיָּמִים" וגו', משמע שגבורי כח ואמיצי לב ביראתם היו. ועל זה הביאו שם את מאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, כי לא היה דוד ראוי לאותו מעשה - הוא חטא בת שבע, שהרי העיד על עצמו (תהלים קט כב) "וְלִבִּי חָלַל בְּקֶבֶבִי", שהכניע לגמרי את יצרו הרע. ולא ישראל ראויין לאותו מעשה - הוא חטא העגל. אלא למה עשו, לומר לך, שאם חטא יחיד - אומרים לו כלך אצל יחיד וראה שהועילה תשובתו, ואם חטאו צבור - אומרים להם לכו אצל צבור.

הרי מבואר, כי גם על דוד המלך ע"ה מצינו ענין זה, שמסר נפשו עבור כלל ישראל לעמוד כסרסור ביניהם ובין אביהם שבשמים, וכדי ללמד דרכי תשובה לכל יחיד ויחיד מישראל הוצרך הוא עצמו בכיכול לרדת ולחטוא, והדברים מבהילים.

תולדות אדם

וביאור הדברים כך הוא. ידוע כי שלושת האבות הקדושים - אברהם יצחק ויעקב - הם הם המורכבה, ושלוש מרגליה. אולם הרגל הרביעית - הוא דוד המלך ע"ה.

עוד מצינו בו בדוד המלך, כי נסתלק מן העולם בחג השבועות - יום מתן תורה.

והנה, מצד עצמו לא נגזרו עבור דוד שנות חיים כלל כי אם שלוש שעות בלבד (ראה ילקוט שמעוני רמז מ"א), ואת כל שבעים שנות חייו קיבל במתנה מאדם הראשון (ראה שם ובמדבר רבה י"ב). ועל כך אמר בענוה (תהלים כז) "וְאֶנְכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ".

אם כן, לא היו לדוד המלך כלל חיים משל עצמו, כי כל מהותו היתה למען כלל ישראל. ובכח מידת הענוה, זכה דוד לאחוז בכח המשלים - מידתו של משה רבינו, ולהיות רגל רביעי במרכבה.

חלקו וחלקו חבריו

ומעתה נוכל לבוא ולמלא אחר דברינו, לבאר מה שאמרו חז"ל כי אין המצוה נקראת אלא על שם גומרה, ומשום כך לא נקראה מצות העלאת עצמות יוסף על שמו של משה רבינו.

בפשטות הובן עד עתה כי כוונת הדברים שאין המצוה מתייחסת אחר משה רבינו, אלא אחר אלו שגמרו אותה. אך בעומק הדבר, המכון הוא כי פעל משה רבינו כדי שיהיה חלק לכל אחד ואחד מישראל, שיהא חלקו המיוחס לו.

זה עומק מה שאמרו חז"ל (מגינה יט): "ברא צדיקים - ברא רשעים, ברא גן עדן - ברא גיהנם. כל אחד ואחד יש לו שני חלקים, אחד בגן עדן ואחד בגיהנם. זכה צדיק - נטל חלקו וחלק חברו בגן עדן, נתחייב רשע - נטל חלקו וחלק חברו בגיהנם". והרמז בזה, כי משה רבינו פועל בכדי שכל אחד מישראל יזכה גם בבחינת 'חלק חברו', היינו חלקו של משה רבינו עצמו, שזכה בכל הכתרים ונהוג בהן טובת עין להחזירן לישראל.

כתרי ישראל מופקדים ביד משה

כי הנה אמרו חז"ל בענינא דמתן תורה (שבת פח:): "דרש רבי סימאי, בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. וכיון שחטאו ישראל, ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה, ופירקום. שנאמר (שמות לג ז) 'וַיִּתְנַצְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵדִים מֵהָר חוֹרֵב'. אמר רבי חמא ברבי חנינא, בחורב טענו, בחורב פרקו. אמר רבי יוחנן, וכולן זכה משה ונטלן, דסמין ליה (פסוק ז) 'וּמֹשֶׁה יָקַח אֶת הָאֵהָל'. אמר ריש לקיש, עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לנו, שנאמר (ישעיה לה י) 'ופדויה ה' ישבון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם' - שמחה שמעולם על ראשם".

ספרי היהודים

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאוצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
משועוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערנץ שליט"א
פרשת במדבר

על התורה

שלהבות קודש והגיונות חכמה
עפרשת השבוע

שבת קודש

אכסוף נעים שבת
בקדושת השבת וסגולתה

הזמן הזה

סיפר הגאון רבי צבי יחזקאל מיכלזון מפלונסק זצ"ל: שמעתי מפה קדשו של הגאון רבי זאב נחום זצ"ל מביאלא, שסיפר מגודל ההתמדה המפליאה שהצטיין הגאון הקדוש רבינו יעקב עמדין זי"ע בלימוד התורה. הוא הוקיר את העת מאד, ורבע יחשב בעיניו לשנה.

פעם אחת עבר באלטונא סוחר עשיר, ויסר לבית רבי יעקב עמדין להתיעץ עימו בעניינו. כשנכנס הביתה מצא איש אחד יושב, ופתאום, בהביטו על השעון, קרא בקול, ובניגון שקרא השמש בימים מקדם לעמוד לעבודת הבורא לפני אשמורות: רבע שעה לראשונה! ואחר כך שוב קרא: הראשונה! ושוב קרא: רבע שעה אחר הראשונה! וכן הלאה בכל רבע שעה. ובכל עת הביט על השעון התלוי בכותל וקורא. וישאל הסוחר את פי הקורא: קריאה זו מה הוא? ויען האיש ויאמר, כי משמש הוא אצל רבי יעקב עמדין, ועליו מוטל החוב לקרוא מדי רבע שעה ולהודיע כמה השעה. בכדי שרבי יעקב עמדין ידע איך העת עוברת מהר, והתמדת בתורה התרבה תתעם ותתלהב ביתר שאת.

הדבר היה תמוה בעיני הסוחר מאוד, כי מעודו עדיין לא ראה ולא שמע תחבולה כזאת להתמדה. ויבקש את המשמש שיוודיע לאדוניו הרב, כי סוחר ממרחקים חפץ להיכנס אליו ולהתייעץ עמו בדבר נחוץ. אך המשמש השיב את פניו ריקם, בידעו היטב שהרב רבי יעקב עמדין איננו מקבל את פני כל איש באמצע לימודו. הסוחר לא היה יכול לחכות יותר, ומבלי נטילת רשות מקודם נכנס לחדר השני לקודש פנימה ששם ישב רבי יעקב עמדין אצל שלחן עגול מלא ספרים פתוחים, ומדי פעם בפעם קם והתחיל מתהלך מסביב לשולחן ומעיין ומתעמק בספר אחר.

הסוחר ראה שרבי יעקב עמדין איננו מתבונן ואיננו מברכו כלל, התקרב אליו יותר ועמד ישר כנגד פניו בכדי

לחסום את דרכו וסיבובו, ובאופן כזה יהיה מוכרח לעמוד ולדבר אליו. אך רבי יעקב עמדין היה שקוע אז באיזה סוגיא חמורה ולא חפץ להפסיק באמצע, ויגביה את זקנו הלבן בידו ויראה להסוחר, ופנה ממנו ויתעמק עוד יותר. כה עשה איזה פעמים בכל עת שבא בדרך הליכתו נגד האורח שחסם דרכו, הראה לו את זקנו הלבן ולא דיבר אליו מאומה.

האיש יצא מהחדר וישאל את השמש: למה מכוון הדבר הזה שרבי יעקב עמדין מראה לו את הזקן? ויען המשמש ויאמר, כי הוא איננו חפץ גם להפסיק אפילו מילה אחת בשעת הלימוד, לכן מראה הוא שיבת זקנו, לאות כי הוא כבר זקן ובא בימים ולפיכך הרי הוא צריך להרבות בתורה ושלא יפריעוהו בעבודתו, כי הזמן כצול עובר.

מספרים כי בעת שהגאון הקדוש בעל התניא זיע"א היה חבוש בבית האסורים בעיר הבירה פטרבורג, הגיע לבקר באחד הימים אחד משרי המדינה שהיה מלומד גדול בחכמה וגם היה בקי בתורה.

השר פנה אל הרב ואמר, יש לי קושיא על פסוק בתורה. בפרשת בראשית כתוב 'ויקרא ה' אלהים את האדם ויאמר לו איכה', איך יאכל לומר שהקדוש ברוך הוא לא ידע היכן האדם הראשון נמצא בעולם?

הפטיר השר המלומד ואמר: את פירוש רש"י בזה אני יודע, ברצוני לשמוע מהרב פירוש אחר.

נענה הרב בעל התניא ואמר: דע לך, התורה נצחית היא. כוונת התורה לומר לנו שבורא העולם פונה לכל אחד ואחד ואומר לו 'איכה???' בן אדם הבט נא וראה שלכל אחד נקצבו לו בשמים שנות חיים, כמה שנים יחיה עלי אדמות, אנא עשה חשבון נפש עם עצמך מה פעלת במשך שנות חייך.

וכאן פנה אליו הרב ישירות ואמר: הנה, למשל, כך וכך שנים עברו עליך, ונקב במספר שנות השר, מה

לחם מן השמים

מאופן לימודם של גדולי הדורות שלמדו דין לחם משנה מלחם הפנים שהיה במקדש, נלמד את מעלתו של שלחן השבת שהוא כדוגמת השלחן אשר לפני ה' בבית המקדש וההלות אשר עליו כדוגמת לחם הפנים.

כידוע, לדעת רבנו האריז"ל (שער הכוונות, דרושי קבלת שבת דרוש א, ענין קבלת שבת), טוב להניח בכל אחת מסעודות השבת שתיים-עשרה חלות על השלחן, כנגד לחם הפנים שהיה מונח על שלחן הזהב שבהיכל, והיה מסודר בשתי מערכות, שש לכל מערכה.

נוסיף ונתבונן בקשר שבין השבטים למצות לחם משנה, כפי שבאר זאת הרב הקדוש רבי יהודה אריה לייב מגור זי"ע בספרו 'שפת אמת' (ויחי תרל"ד):

הלחם שורש המזון הוא ומסמל את השפע היורד מן השמים, והיסוד לכל אותו שפע הוא שבטי ישראל המקיימים את העולם במעשיהם הטובים וגורמים לכל הנבראים להיות נזונים בזכותם.

יסוד הדבר רמוז כמה שדרשו בזהר הקדוש (ח"א רמז), על הפסוק 'מאשר שמנה לחמו' (בראשית מט כ): 'שמנה' אותיות 'משנה', רמז ללחם משנה שירד מן השמים בנס המן הרומו לשפע עליון.

הסיבה שבגינה נרמז הדבר באחד מן השבטים, משום שהשבטים הקדושים הם יסוד העולם וקיומו, וממילא הם השורש לכל שפע היורד מן השמים.

ובפרט אמורים הדברים שבט אשר שנאמר בו (שופטים ז) 'אשר ישב לחוף ימים ועל מפרציו ישכון', כי היה מושבו בקצה הגבול לחוף ימה של ארץ ישראל במקום שבו נושק הים ליבשה, ורמז יש בזה שהוא המחבר את החיות לכל הנבראים, ככתוב: 'והוא יתן מעדני מלך'. כך משמע גם בזהר הקדוש (ח"א רלה), ששבת אשר יושב על פתח שער הברכות של העולם.

ורמז יש בלחם משנה שהוא לחם כפול, שישנן שתי בחינות בשפע היורד מלמעלה, אשר נקראות בשלשון המקובלים 'לחם מן השמים' ולחם מן הארץ, ובעל השפת אמת' מקשר זאת לבחינת ימי החול ויום השבת.

בששת ימי החול הכל טורחים ויגיעים, בבחינת 'מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת' (ע"א א), והאדם הטורח לריומו ולקדש את נשמתו בימי המעשה זוכה שיאכל מפרי עמלו בשבת קודש ויזכה לרוב שפע מן

השמים כשיעור עמלו במשך כל השבוע, וכגודל יגיעתו כך גודל ברכתו.

זוהי בחינת 'לחם מן הארץ', לה זוכה אדם כפי יגיעתו בעולם הזה.

אמנם יש בחינה שאינה קשורה כלל לעבודת ימי המעשה ושוה היא לכולם, והיא בחינת 'לחם מן השמים', הוא השפע היורד מלמעלה לכל הנבראים מפני קדושתה העצמית של השבת, ואינה תלויה כלל ביגיעת האדם.

על יסוד דברים אלו כתב בעל השפת אמת' שמונה-עשרה שנה לאחר מכן (ויחי תרנ"ב), רמז נוסף בלחם משנה שהוא כנגד תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ורומז הדבר שבשבת ישנה התגלות רוחנית מיוחדת בענין לימוד התורה.

גם בענין זה שונה בחינה אחת מחברתה. התורה שבכתב נותרת תמיד כצורתה המקורית כפי שנתנה מן השמים, ואילו התורה שבעל פה תלויה בכח האדם לחדש בה כאות נפשו.

אמנם על המחודש בתורה לזכור שכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש במשך הדורות כבר נמסר לו למשה מסיני (ירושלמי פאה פ"ב ה"ד), ועם כל זאת חייב אדם לעמוד בכל כחו כדי שיזכה לחדש חדושי תורה כהלכה.

וכעין שאמרנו שלחם משנה הוא כללם הפנים, מצאנו שנחלקו התורה שבכתב והתורה שבעל פה לששה חלקים כל אחת. התורה שבעל פה מחולקת, כידוע, לששה סדרי משנה, ואילו התורה שבכתב ששה תארים מצאנו לה במזמור 'השמים מספרים כבוד א-ל-שבתהלים: 'תורת ה' תמימה, משיבת נפש, עדות ה' נאמנה, מחכימת פתי, פקודי ה' ישרים, משמחי לב' (ט טו-טז).

הרי לנו תכליתו של לחם המשנה: ליחד את שני חלקי התורה המתגלים בירת שאת ביום השבת, ודבר זה נעשה בכח שנים עשר שבטי ישורן, המחברים ארץ ושמים וממשיכים את השפע לכל העולם.

לחמו בלחמו

אותן שתי בחינות שמצאנו בלחם הפנים, וכנגדן בוצעים בני ישראל בשבת על לחם משנה, משמעות נוספת יש בהן בהגדרת מהותו של הלחם והיותו דבר בלתי נפרד ממעשה השלחן עצמו.

לחם הפנים נזכר בתורה תחילה בצווי על עשית השלחן בפרשת תרומה (שמות כה כג-ל): 'ועשית שלחן עצי שטים אמתיים ארכו ואמה רחבו ואמה ורצו קמתו. וצפית אותו

עשית במשך החיים? השר החוקר התפעל מאד מהדברים ואף פעל לשחרורו.

דבריו הנוקבים והחודרים של בעל התניא זיע"א צריכים לעורר את כל אחד ואחד מאתנו. חוב קדוש מוטל עלינו, להתבונן ולערוך חשבון נפש תמיד, ולזעוק לעצמנו מתוך קירות לבנו 'אייכה', היכן אנחנו נמצאים בעולם, מה פעלנו עד עכשיו ומה תהיה התכלית, הלא הימים והשנים חולפים ועוברים כצל עובר וכחלום יעוף.

ומספרים על הרב הקדוש רבי יואל מסאטמר זיע"א, שבחן פעם אחת תלמידים בבית ספרם ושמע איך שילד פירש את הפסוק (במדבר ב טו): 'כל הפקודים למחנה ראובן מאת אלף ואחד וחמשים אלף וארבע מאות וחמשים לצבאותם ושלשים יסעו' - 'ושנים יסעו' - 'השנים נוסעים', כי הילד פירש שניים מלשון שנים. חייך הרבי ואמר: 'הילד אומר נכון, כי אכן השנים נוסעים וחולפים מהר...'

נשיא לבני מנשה

בתיאור מרתק פרי עטו של צעיר שבסער העיתים נטה מדרך הישר והתדרדר מדחי אל דחי עד שבא אל הרב הקדוש רבי משה יחיאל אלימלך מלברטוב הי"ד לשבת, בנסיעה שנסע ביחד עם סבו שהסתופף בצילו של הרב הקדוש למרות שכבר היה רחוק בליבו משמירת תורה ומצוות רח"ל ועל ידי זה זכה לחזור בתשובה, הוא כותב כך:

"נוהג יש לו לרבי הצעיר מלברטוב להזמין אל שולחנו לשלוש סעודות' רק צעירים. בכח הוא מגרש מעליו את חסידיו ואינו נותן להם דריסת רגל לבית מדרשו בשבת אחרי מנחה. בשעה זו של רעוא דרעוין ואתערותא דלעילא מתכנסים אצלו צעירי העיר והסביבה הקרובה מכל החוגים, ועושים איתו בשירה ובשמחה ללא כל חץ.

פגישה זו מיוחדת במינה בחצרות הרביים, הוא מתחיל בדברי תורה קלים ומובנים לכולם, הנאמרים כרגיל לפני ברכת המזון.

עם גמר דבריו מתחיל תור השאלות של הנוכחים הצעירים, כל אחד מותר לו לשאול מכל העולה על לבו, והוא עונה לכולם בסבר פנים יפות ובנועם.

בין שאלה לשאלה פוצחים בניגון חסידי ושירים בהתלהבות. אומרים שנהגו זה של הרבי לקרב את הצעירים כבר החזיר רבים למוטב ביניהם כאלה שכבר חיללו שבת בפרהסיא.

אני עצמי התרשמתי מאוד משעה זו, ובפעם הראשונה התחלתי להרהר הרבה בחיזיון זה שחסידות שמו שנפגשתי עמו לראשונה פנים אל פנים בלברטוב, אך האמת היא

שהתרשמות זאת, עם היותה חזקה למדי, עדיין לא היה בכוחה להביאני שוב לחיי תורה ומצוות, רק מה שאירע עמי אחרי אותה סעודה שלישית, זהו שזעזע אותי עד היסוד ועורר בי מחדש רצון עז לנסות ולהתמודד שוב עם ה'בעל-דבר' שלי.

עם גמר ברכת המזון, בטרם הספיקו כולם לצאת מבית המדרש שכבר היה שרוי באפלה גמורה, ניגש אלי הרבי, לקחני בזרועי והובילני לחדרו הפרטי. הלכתי אחריו מופתע בלי לשאול דבר.

ליד השולחן הגדול שעמד באמצע החדר מכוסה במפה של קטיפה, שקשה היה כבר להבחין בצבעה, ביקשני לשבת, העביר כסא מצד אחר לצדי וישב לידי, ובלי הכנות כלל לקח את שתי ידי לידיו והתחיל קורא לפני בקול את כל מחשבותיי שחשבתי באותו רגע.

חיוך הסתמן בשפתי ובו בזמן ניסיתי להרהר הרהורי סרק מקוטעים, אך הוא קרא גם אותם כמעט בדיוק לתדהמתי הרבה.

החיוך על שפתי גווע ובמקומו פקדתי איזו אי נוחות עם שמץ של פחד, ומה אעשה כשיספר לי על מעשי בבריסק.

הרבי הרגיש במבוכתי אך לא שם לב אליה. מקריאת הרהורי שהרהרתי באותם הרגעים שישבתי לפניו, עבר לקריאת מחשבותי בשלושת ימי שהותי בחצרו, ומתן למחשבות המעסיקות אותי בבריסק.

התרגשותי ומבוכתי גדלו. מבלי לפצות פה ישבתי לפניו מוקסם ומופתע וקטן מאוד בעיני עצמי, מניין הוא יודע כל זאת, הבאתם נביא הוא? והרי כבר אמרו מיום שחרב בית המקדש ניטלה הנבואה מנביאים וניתנה לשוטים, ושוטה בוודאי איננו. אילו סיפר לי רק את קורותי בבריסק גם אז הייתי מתקשה להבין, אלא שהייתי מנסה למצוא הסבר הגיוני, כי סבי הכין אותו לפגישה זו איתי וסיפר לו כל מה שגונב לאוזניו עלי, אך הוא קרא את הרהורי שהרהרתי ביושבי לפניו, וזה כבר היה למעשה מכל השגותיי.

לרגע הפסיק, השתעשע בידי וניסה להציץ לתוך עיני במבטו הרך והמבריק מול אור הכוכבים הקלוש שחדר לחדר האפל, ברם לא ארכה ההפסקה זמן רב, הוא חזר שוב לקרוא את העבר שלי כקורא מעל לוח, אחת לאחת קרא בעבירות שעברתי בימים האחרונים בבריסק, החל בעישון בשבת עד לדברים שחץ לכווכבים ולעטלפים לא שזפתם עין.

זיעה התחילה לבצבץ על מצחי וידי שהיו בידי של הרבי נתלחלו. חרף אפיקורסותי ברביים של חסידים לא יכולתי להשתחרר מן ההרגשה, והיא תפסה את כל כולי, שיושב כאן

לפני צדיק מופלא שמעשי הבהמיים פרושים לפניו כיריעה. פסוק אחד אשר היה שגור בפי נאחו שוב בסבך מוחי המבולבל כל הזמן 'יודע צדיק נפש בהמתו', 'יודע צדיק נפש בהמתו'.

כשפסק הרבי סוף סוף מלספר לי 'מעשים טובים' שלי הניח את ידי ועבר לדברי כיבושין ופיוסין; אל תתייאש, נפתלי אילה שלוחה, אל תתייאש, לא כלו כל הקצין. יש בכוחך לחזור למוטב. ולא רק שיש בידך אלא רואה אני בך שעוד תהיה ירא שמים גדול ויתברכו בך אבות ואמהות. עומד אתה לפני ניסיון גדול אך זוהי העקדה הנדרשת ממך, ובסופו של דבר עוד תזכה לאהבה טהורה וקדושה זו שרקיעא וארעא נשק' בה אהדדי (המאורות הגדולים לבית ביאלא פ"ה עמ' קסב).

בשנת תשמ"א חל חג השבועות ביום ראשון בלילה. אותו יום זכור לרבים שבו החלה התמוטטות במצב בריאותו של הרב הקדוש רבי משה מרדכי מלעלוב זיע"א, שלאחריה לקה בשיתוק בפלג גופו ממנו סבל עד יומו האחרון.

שבת קודם לכן, שהה הרבי בירושלים. לעת סעודה שלישית הגיע אל הטיש יהודי מתל אביב שהיה רחוק מתורה ויהדות. בתוך כדי עריכת השולחן פנה אליו הרבי והחל פותח עמו בשיחה על סוגי הגבינות שהיו נוהגים לעשות בעיר צפת לכבוד חג השבועות.

לאחר מכן נמשכה הסעודה כרגיל, והנה טרם שהגיעה לסיומה, כאשר החלו לשיר את הזמר הקדוש 'י-ה אכסוף נועם שבת' הבחינו לפתע בדמעות גדולות הנושרות מעיניו של אותו יהודי.

ניכר היה כי סערה עזה מתחוללת עתה בליבו והוא ישב ומירר בככי. הרואים השתוממו מאוד ולא הצליחו להבין, הן הרבי לא אמר לו מילה אחת של מוסר, אף לא דיבר עמו כלל על ענייני יהדות, אם כן כיצד זה שיעל חולין גרידא על מאכלי חג השבועות הביאתו להתעררות כה גדולה עד כדי בכי ודמעות.

למחרת ביום ראשון נכנס אחד החסידים אל הרבי והוא ישב ושוחח עמו. בתוך השיחה הביע החסיד בפניו את פליאתו מאתמול, איך אפשר שמדיבוריו של הרבי על מאכלי הגבינות התעורר בלב אותו יהודי הרהורי תשובה שכאלו עד שהתייפח בככי. הרבי הנהן בראשו כאות הסכמה לדבריו, והפטיר: אכן אין זו עבודה פשוטה כלל וכלל.

היה הרבי חוזר ומשנן את ששמע מאביו בשם אחד הצדיקים, על גדולתם ומעלתם של העוסקים במלאכת הקודש להשיב לב בנים

תועים אל צור מחצבתם והיה מפרש את הפסוק (במדבר ב ט): 'ונשיא לבני מנשה גמליאל בן פדהצור', 'נשיא' מי שמנשא ומרומם 'לבני מנשה' לבנים השכוחים מאלקים, 'מנשה' נקרא על שם 'כי נשני אלהים', לשון שכחה, 'גמליאל', ומביאם לידי כך שיאמרו 'גם לי אל', אזי הוא נחשב 'בן פדהצור', בן שפדה את ה' צור ישראל' (משה איש האלוקים' ח"ב פרק כז).

אל הנחל דל

מסופר שפעם באו פרנסי העיר לאניק להתדיין עם רב העיר בפני הרב הקדוש רבי שלום מבעלזא זי"ע.

הרב טען כי אין הוא יכול להתקיים מהקיצבה הזעומה של הקהל, והפרנסים טענו שיש לו די צרכו, ולא עוד אלא שגם אומרים שיש לו חסכונות.

אמר להם הרבי: כעת התיישב לי מאמר תמוה. במדרש תנחומא על הפסוק (במדבר ד יח) 'אל תכריתו את שבט משפחות הקהתי מתוך הלויים', הובא: זהו שאמר הכתוב 'אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער', ולכאורה מה הקשר בין שני הפסוקים?

אלא בדרך כלל צרה עינם של הבריות בלויים המתפרנסים מכספי הציבור ורוצים תמיד לגזול דלותם ולהוכיח שיש להם כסף סמוי ואין צריכים להחזיק בהם. לפיכך הזהירה התורה 'אל תכריתו' אוכל מפי 'שבט הקהתי', ואל תדכאו עני בשער בכל מיני השערות שיש לו ממון בסתר.

כך אמר הגאון רבי מרדכי רוטנברג הי"ד רבה של אנטוורפן בדרך הלצה: מדוע נתמטטה הפרנסה אצל בעלי הבתים? משום שתמיד אפשר לשמוע מפיהם כיצד המצב של 'כלי הקודש' של הקהילה הוא טוב משלהם, שהם מתפרנסים שלא בצער ויושבים לבטח בגבול הרחבה, מה שאין כן בעלי-הבתים חיים בדוחק, והם מאחלים לעצמם, מי יתן שאזכה לפרנסה כשל רב או השו"ב...

בכך גורמים הם רעה לכלי הקודש, שמטעים את הציבור לסבור שמצבם טוב, ואין מחזיק בידם, ולא די בזאת שהם עצמם אלה נותנים, גורמים הם לאחרים לא לתת.

וכפי שהמליץ הגאון הקדוש רבי שמעון סופר זצ"ל מקראקא על הפסוק (משלי כב כב) 'אל תגזול דל כי דל הוא', על אדם צר עין שאינו רוצה ליתן להעני, ונותן טעם לדבריו, שהעני זה אינו דל כי יש לו יותר מאחרים, ובזה גורם ששום אדם לא יתן כי גזול ממנו דלותו, זה שאמר הכתוב 'אל תגזול דל' לא תגזול ממנו דלותו, כי באמת דל הוא.

זה הגורם להתמוטטות פרנסתם של אותם בעלי-בתים, המאחלים לעצמם פרנסה כשל הרב, ואכן, משמים ממלאים את בקשתם...

זהב טהור ועשית לו זר זהב סביב וגו', ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד'.

ונכפל הצווי בפרשת ויקהל בעת שצוה משה לישראל על בנית המשכן (שם לה א'): 'את השלחן ואת בדיו ואת כל כליו ואת לחם הפנים'. מקומו של צווי הלחם בפרשיות אלו תמוה מעט, כיון שבהן עוסקת התורה בתבנית המשכן וכליו, ומדוע הוזכר לחם הפנים שלכאורה אינו אלא חלק מעבודת המשכן, ולא מבניית כלי המשכן עצמו? עוד יש לעמוד על כך, שבשתי הפרשיות הללו נזכר הלחם בשמו 'לחם הפנים' כפי שמו הרגיל בפי עמך בית ישראל, אולם לאחר מכן, בפרשת 'אמור', אין הלחם קרוי בשם זה אלא בשם 'חלות', וכך נצטוו משה מפי הגבורה (ויקרא כד ה-ה) 'ואפית אתה שתיים עשרה חלות וגו' ושמנת אותם וגו' על השלחן הטהור לפני ה' וגו', ביום השבת יערכנו לפני ה' תמיד'.

אף שנאמר כאן כי מקומו של הלחם לעמוד תמיד לפני ה', מכל מקום לא נקרא כאן הלחם בשמו הרגיל 'לחם הפנים'.

ונראה ששתי בחינות ישנן בלחם הפנים: האחת, כחלק מעבודת מעשה המשכן, שהוא משלים את השלחן בצורתו, ודבר זה נוגע לכלל ישראל שהיו מצויים בעשית המשכן. והבחינה השנייה, היא עצם סידור הלחם על השלחן, ועבודה זו נוגעת רק לכהנים העוסקים בכל עבודת הקרבנות.

כך נראה מהאופן שבו סידר רבנו הרמב"ם את הלכות מעשה הלחם. בעוד ב'ספר המצות' (עשה כו) כתב שהמצוה היא לשים לחם הפנים על השלחן, וכמקור לכך ציטט את הפסוק 'ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד' האמור בפרשת תרומה, בספרו 'משנה תורה' (תמידין ומוספין פ"ה ה"א) הביא את חיובם של הכהנים לערוך את הלחם מן הפסוק האמור בפרשת אמור 'ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ה'". ולפי האמור יש לבאר כי שתי בחינות אלו מודגשות בלשון הרמב"ם. בספר המצוות כלל הרמב"ם את שתי הבחינות, מאחר שענינו של ספר זה הוא למנות את המצוות באופן שיבארו כל פרטי המצוה. על כן, כשכתב הרמב"ם 'שצונו להשים לחם הפנים', כלל בזה את כל בני ישראל שהם מצויים על הלחם מצד מעשה המשכן, וגם את הפרטים בהם מצויים הכהנים: הקרבת לחם הפנים.

ואילו בספר 'משנה תורה', שבו עסק בעבודת הקרבנות שבהלכות תמידין ומוספין, הביא רק את חלק הכהנים שבמצוה, ולכן ציטט רק את הפסוק שבפרשת אמור 'ביום השבת ביום השבת יערכנו', הנסוב על מצותם של הכהנים.

שלחן הפנים פרט מענין נוסף ישנו בענין לחם הפנים, שמחמתו מצאנו שאף

השלחן עצמו נקרא פעמים בשם 'שלחן הפנים', ככתוב בסוף פרשת במדבר בענין סדר המסעות.

המשכן היה חונה במקומו בכל אחד ממסעות בני ישראל, וכאשר נעלה הענן מעל המשכן, היה על הכהנים לפרקו והלויים היו נושאים אותו בעגלות אל המקום אשר יבחר ה'. בני קהת היו נושאים את כלי הקודש, ובני גרשון ומררי היו נושאים את חלקי המשכן עצמו.

ובמצות עבודת בני קהת נאמר (במדבר ד ז) 'ועל שלחן הפנים יפרשו בגד תכלת ונתנו עליו את הקערות ואת הכפות ואת המנקיות ואת קשות הנסך ולחם התמיד עליו יהיה'. הרי לנו לשון אשר לא מצאנו כדגמתה עד עתה - 'שלחן הפנים', ומחמת כן נקרא הלחם בפסוק זה בשם 'לחם התמיד', בעוד שעד עתה נקרא הלחם בשם 'לחם הפנים', והשלחן לא זכה לכינוי זה.

צווי זה שנאמר על זמן המסעות, דברו בו חכמינו ז"ל להלכה, ומשם נוכל ללמוד על היחס הנאות ועל המשמעות הפנימית של דין תניית הלחם על השלחן תמיד, עד כדי היות הלחם חלק מן השלחן, ואשר מחמת כך באה פרשת לחם הפנים בתוך פרשת עשית השלחן.

דין יסודי יש בענין הקרבנות, שאם יצא הקרבן מחוץ למקום הקרבתו או אכילתו על פי הדין, נפסל מדין 'וצא'. במסכת מנחות (דף צה.) דנה הגמרא אם לחם הפנים היה נפסל בזמן המסעות בהם היה המשכן מקולל והלחם יצא ממקומו, ומסקנת הדברים היא, כי בשעת היות הלחם על השלחן אינו נפסל אפילו בזמן המסעות.

מבואר מזה, כי הלחם והשלחן - שני חלקים המרכיבים יחידה אחת הם, ואינם נפרדים. השלחן אינו בסיס בלבד להעמדת לחם הפנים, אלא חלק משלים ועיקרי במצות הלחם עצמו.

על פי האמור יעלו יפה דבריו הידועים של רבנו הרמב"ם (שם פסוק כד), כי השלחן רומז לכתר מלכות, ועל כן נתן בו זר זהב סביב המסמל עושר וגדולה, בו תחול הברכה וממנו יבוא השובע לכל ישראל.

הי לנו שמלכד הלחם המסמל את השפע היורד לכל הנבראים, גם השלחן עצמו והזר אשר עליו מוכיחים כי שניהם, הלחם והשלחן, הם מקור הברכה והשפע.

וכן בתרגום יונתן בפרשת 'פקודי' (שמות מ ד) מבאר, כי צוה הקדוש ברוך הוא להניח את השלחן בצד צפון כי העשירות נמשכת משם, כמו שנאמר (איוב לו כב): 'מצפון זהב יאתה'. ובזהר הקדוש (ח"ב קנד.) הרחיבו חכמינו ז"ל בענין השלחן שדרכו יורד השפע לכל באי העולם.

הרי מבואר גם כאן, כי אין השלחן והלחם נחשבים לשני דברים נפרדים, אלא לשניהם יעוד אחד להמשיך ממקור השפע מזון וברכה לכל העולם.

ויש לרמז בזה, כי 'שלחן' גימטריא 'לחם יש' (388), כמו שנאמר (משלי ה כא): 'להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא', כנגד ש"י עולמות השפע הראויים לצדיקים (עוקצין פ"ג מי"ב), והוא השפע הבא מן השלחן, ומשביע לכל חי

אחר שנתבאר כי גם בשעת המסעות נחשב לחם הפנים כחלק מן השלחן, נוכל לגשת להבנת הענין, מפני מה נאמרה מצות לחם הפנים יחד עם מצות מעשה השלחן, ורק שם נקרא בשם 'לחם הפנים', ואילו בשעת הצווי לערוך את הלחם על השלחן נזכר רק 'לחם' ו'תמיד', ולא בשם 'לחם הפנים'. ולא זו בלבד, אלא שבמסעות נקרא השם 'פנים' על השלחן, 'שלחן הפנים'.

לפי פשוטו של מקרא, על הכתוב לתת חובת 'תמיד' בא הלחם אפילו בשעת המסעות, שלא יסורו הלחמים מן השלחן כלל.

וכפי שבאר רבנו הרמב"ם (במדבר ד ז), שכיון שהשלחן עצמו מיועד מעקרו ללחם, כשנתנו את כל כלי המשכן על השלחן לצרך המסע היה בגד תכלת מפריד בין הכלים ללחם המסודר כהלכתו על השלחן.

ואמנם, ודאי אין שינוי השמות בתורה בא בחנם חלילה, והכל מדוקדק ביותר. כי תכלית השלחן היא להשפיע שפע ברכה בעולם, ודבר זה מתקים ביותר כאשר הלחם מונח עליו, וכאשר מונח הלחם על השלחן אפלו בשעת המסעות, ניתנת בזה היכולת לקבל את השפע גם כאשר ישראל נוסעים ולא רק בשעת חנייתם, ואז נעשה השלחן ל'שלחן הפנים'.

וטעם שנקראה ההשפעה בשם 'פנים', יתבאר לפי מה שמצאנו בכמה מקומות, כי בעת שהקדוש ברוך הוא משפיע לישראל זו בחינת 'פנים', כעין שאומרים בתפלה 'כי באור פניך נתת לנו ה' אלקינו, כאדם המאיר פניו לחברו ונותן לו בשמחה, וכאמור בברכת כהנים (במדבר ו כו-ו): 'אר ה' פניו אליך ויחנך', היא הארת פנים מאת הבורא.

אומות העולם לעומת זאת, גם כאשר נוטלות הן פרס כעבד המקבל מרבו, הרי זה בחינת 'אחור', בחינת 'שירים' הנותרים מן הסעודה שחסים עליהם שלא להשליכם ומניחים לאחרים ליטלם. על פי זה מתבאר הקשר בין מצות לחם הפנים ליום השבת בו היו מחליפים את הלחמים בכל שבוע: שתי המערכות אשר בכל אחת מהן שש חלות, והשלחן שהוא השביעי המכוון כנגד מדת ה'מלכות' הכוללת את הכל, מרמזים לבחינה זו של הארת פנים, אשר אינה קיימת אלא ביום השבת.

וכפי שאמרו בזהר הקדוש (ח"ג צד.), (פ"ה פ"ה) מונה בין הנסים שנעשו לאבותינו בבית המקדש: 'עומדים צפופים ומשתחווים רוחים'. והשאלה נשאלת: מדוע לא היה הנס בשלמות, שגם עמידתם תהא מרווחת? "כדי למנוע את אלו שהיו מנצלים רוח זה כדי ללכת בעת התפילה והעבודה..."

תפילה פנינים וערגלויות בעניני עבודה שבלב זו תפילה

הקובע מקום לתפילה אלקי אברהם בעזרו

חשיבות גדולה ביותר נודעת לקביעות המקום לתפילה, כדי שהמתפלל יהיה שרוי בנחת ובישוב הדעת נכון. אדם שאין לו מקום קבוע לתפלתו וכפעם בפעם מחליף הוא מקום, או אדם המהלך אנה ואנה בעת התפלה, חסרה לו מנוחת הנפש וקשה יהיה לו להתרכז כראוי בתפלה.

רמז זאת הגאון הקדוש רבי יעקב אביחצירא ז"ע בספרו 'פתוחי חותם', על הפסוק 'וחנו בני ישראל איש על מחנהו ואיש על דגלו לצבאותם' (במדבר א גב): ה'מחנה', כך הוא מבאר, רומז לבית הכנסת, שבו חונה השכינה, והמלים 'איש על דגלו' רומזות לאדם שיקבע מקום לתפלתו, שהמקום שישב בו היום - בו ישב גם למחר וכל ימיו, ולא ישנה מקומו.

מסופר, כי פעם נכנס הגאון הקדוש רבי מנחם מנדל שניאורסון ז"ע, בעל 'צמח צדק', לחדר בנו הרב הקדוש רבי שמואל מליובאוויטש ז"ע 'המהר"ש', בשעה שהיה מעיין בספר 'עין יעקב', ומצא אותו לומד מאמר חז"ל במסכת ברכות ז"י: "בשעה שהקדוש ברוך הוא בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה, מיד הוא כועס, שנאמר (ישעיה גב) 'מדוע באתי ואין איש'". בסמוך למאמר זה, הובא בגמרא: "כל הקובע מקום לתפלתו, אלהי אברהם בעזרו", ופרש רש"י: "אלהי אברהם" - שקבע מקום לתפלתו, "בעזרו" - כדרך שהיה עוזר לאברהם.

בעת למודו מאמר זה התעכב המהר"ש, שאלו אביו ה'צמח צדק': "מדוע הנה מתעכב כל כך?"

נענה הבן כי מתקשה הוא בשיבות המאמרים זה לזה, ועוד התקשה, במה שרש"י מחלק את הבאור לשנים - דבור המתחיל 'אלהי אברהם' ודבור המתחיל 'בעזרו', והיה לו לאחדם בדבור אחד ולכתוב: "אלהי אברהם בעזרו - כדרך שעזר לאברהם שקבע מקום לתפלתו".

הסביר לו הצמח צדק באור מחודש בדברים, כי כונת רש"י במה שכתב 'אלהי אברהם שקבע מקום לתפלתו', איננה על כך שאברהם קבע מקום לתפלתו, אלא שאלקי אברהם הוא שקבע מקום לתפלתו של אברהם, כביכול אמר הקדוש ברוך הוא: דוקא במקום הזה הנני רוצה לשמוע תפילתו, אבל במקום אחר אינני רוצה לשמוע כלל!

ממילא מובנת הסמיכות, המאמר בא כהמשך למאמר הקודם, שבו מבאר כי בא הקדוש ברוך הוא לבית הכנסת ובודק אם יש שם עשרה, שעל כך אומרת הגמרא שהקדוש ברוך הוא אינו מסתפק בזה, אלא אף קובע מקום לכל מתפלל, שדוקא בו נשמעת תפילתו.

כשסיים הצמח צדק את דבריו הנוקבים, הוסיף ואמר: "רוצה אני שהדברים האלו לא יסארו על הניר, אלא יהיו נחקקים במוחו וליבו של כל אחד ואחד. ולא זו בלבד, אלא מצד אהבת ישראל מוטל על כל אחד ואחד ששמע זאת להודיע את הדברים לחברו שלא היה כאן".

בדרך צחות אמר פעם הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל, לאחד התלמידים שהיה מהלך במרוצה אחוז תזוית בשעת התפילה, כי המשנה במסכת אבות (פ"ה מ"ה) מונה בין הנסים שנעשו לאבותינו בבית המקדש: 'עומדים צפופים ומשתחווים רוחים'. והשאלה נשאלת: מדוע לא היה הנס בשלמות, שגם עמידתם תהא מרווחת?

"כדי למנוע את אלו שהיו מנצלים רוח זה כדי ללכת בעת התפילה והעבודה..."

ככתוב: 'ויברך אליקים את יום השביעי ויקדש שבתו' (בראשית ב, ג), וביום זה אין צורך במלאכה כלל, ומלמד שמוזנזת האדם בא מאת הבורא יתברך בהארת פניו גם בלא שום השתדלות מצד האדם עצמו.

פני שבת

על פי יסוד זה נראה לבאר את המעשה המזוהר במסכת סנהדרין (קכב), על ויכוחו של רב אשי עם מנשה מלך יהודה במקום הבציעה על הפת:

ישב היה רב אשי בבית מדרשו ומוסר שיעור תורני לתלמידיו. בסיומו של יום הגיעו לדבר בלימודם אודות שלשת המלכים עליהם אמרו חכמינו ז"ל במשנה (שם פ"ג מ"ב) שאין להם חלק לעולם הבא: ירבעם, אחאב ומנשה. לפני שיצא רב אשי לביתו, אמר לתלמידיו שלמחרת יפתח בדרשתו אודות 'חבריו' אלו שהיו תלמידי חכמים כמותו ואין להם חלק בעולם הבא.

בלילה נראה לרב אשי בחלום מנשה בן חזקיהו מלך יהודה, עליו אמרו חז"ל שהעמיד צלם בהיכל, ואמר לו: 'וכי סבור אתה כי חבריך וחברי אביך אנהו? הבה ואשאלך שאלה הלכתית: באיזה מקום בפת י לבצוה את פרוסת 'המוציא'?"

לא ידע רב אשי את התשובה. אמר לו מנשה: "אינך יודע מקום הבציעה, ומכנה אתה אותנו 'חברין'?" קיבל רב אשי את דבריו, ובקשו שילמדו הלכה זו ולמחר ידרוש זאת בשמו בשיעור שמוסר בפני תלמידיו.

אמר לו מנשה שיש לבצוה את הפת ממקום שנקרמו פניה תחילה בתנור, דהיינו בחלקה העליון או בשוליה, אבל לא באמצעה.

ולגירסה אחרת, ממקום שבו הלחם אפוי ביותר.

תמה רב אשי: "אם כך, שחכמים גדולים הייתם, מדוע עבדתם עבודה זרה?"

השיב לו מנשה: "אילו היית חי בדור, היית מגביה שפת חלוקך מבין רגליך כדי שתהא קל לרוץ, והיית רץ לעבוד עבודה זרה, מפני כוחו של היצר הרע שהיה שולט".

למחרת פתח רב אשי בשיעורו ואמר: "נתחיל לדרוש ב'רבתינו' - מנשה, אחאב וירבעם מלכי יהודה וישראל".

מעשה זה אומר דרשני. הלא חידש מנשה לרב אשי פרט אחד בלבד בהלכות בציעת הפת, ומדוע כה התפעל מהלכה זו עד שתמה כיצד יתכן שעבדו עבודה זרה אם חכמים כה מופלגים הם?

רב אשי עצמו ראש חכמי בבל היה, מסדר התלמוד הבבלי וראש הישיבה הגדול בדורו שידע את כל התורה כולה, ומדוע התייחס להלכה אחת שנשמעה מפיו של מנשה כחכמה מפלגת כל כך? על פי האמור יש לומר שרמז גדול רמז לו מנשה מלך יהודה בהלכה זו: המקום שבו מקדימה הפת להאפות הלא הוא 'פני הפת', ו'פנים' מסמלים הארה ושפע מאת הבורא על בריותיו.

והתוכן מנשה המלך להסביר לרב אשי את תוקף היצר ששלט בהם לעבוד עבודה זרה, וכראיה לכך הפליג במעלת

התקופה לה זכו באותם הימים שהיה בית המקדש בנוי על תילו ועומד בשיא תפארתו בגילוי שכונה שאין כדוגמתו, והיה אור ה' זורה לישראל ומשפיע בטובו בבחינת 'פנים' עד כדי כך שידעו מהיכן ראוי לברך, כיון שהברכה גילוי כבוד הבורא בעולם היא.

ואם בכל זאת גרם החטא ונכשלו בעבודה זרה, אות הוא כי היה היצר תקיף וחזק עד לשמים, וכמעט שלא היה שייך לעמוד כנגדו.

וזהו ענינו של לחם הפנים, המסמל את הארת פניו של הבורא לעמו ישראל, אשר על ידי לחם זה והשלחן אשר לפניו תמיד משפיע הוא רב טוב ושפע לכל הנבראים כולם בכל מקום שהם.

חיבתן של ישראל

ענין מיוחד יש בלחם הפנים שממנו נלמד שכל סיבת הברכה היורדת לעולם בכחו של לחם הפנים עבור בני ישראל היא, כיון שהם בניו אהוביו של מקום המקיימים את העולם כולו בכה מעשיהם הטובים וראויים הם לאותו שפע.

אמנם, גם אומות העולם אינם רעבים ללחם ולכל הנבראים חלק בשפע היורד מן השמים, אך לבני ישראל יורד השפע תחלה מתוך הארת פנים מיוחדת, ואילו הגויים זוכים רק לבחינת 'שירים' וזנוגים רק ממה שנותר מהשפע המגיע לישראל, כדי קיומם לתכלית שלצרכה נבראו.

רמז לכך נמצא בדברי חכמינו ז"ל שדרשו במסכת יומא (כא), את הפסוק 'לשום לחם חם ביום הלכותו' (שמואל א' כא ז) ואמרו שנס גדול נעשה בלחם הפנים שהיה סלוקו כסדורו, והיה חם אפילו לאחר תשעה ימים כיום אפיתו, ובכך הראה הבורא את חיבתו לעם ישראל.

מדבריהם למד הרב הקדוש רבי יהודה אריה לייב מגור ז"ע בספרו 'שפת אמת' (אמרו תרנ"ג), שמסר מיוחד יש בנס זה.

אחרת, מדוע נתיחד נס זה על פני שאר הנסים שארעו בבית המקדש, כמוזב במסכת אבות (פ"ה מ"ח) שעשרה נסים קבועים היו נעשים בו בכל עת: לא הסריח בשר הקודש מעולם, ולא נראה זבוב בבית המטבחים, לא כיבו גשמים אש שעל גבי המערכה, ועוד נסים רבים שארעו שם.

מהו החדוש המיוחד בנס זה שנשאר הלחם חם, שדוקא בו נודעה חבתן של ישראל יותר מכל הנסים?

פרש בעל 'שפת אמת', שעל אף שהקדוש ברוך הוא זן ומפרנס את כל העולם כולו, אין המקבלים דומים זה לזה. יש הזוכה להכנס אצל המלך ולשבת בשלחנו, והשלחן ערוך בכלים של זהב, המאכלים משובחים ומרובים כיד המלך, והמלך יושב וממתין ומצפה לו, שמח ומתענג בראותו אוכל ונהנה מידו, וזו היא נתינה בהארת פנים אשר בה אין המקבלים מתבישים לקבל אלא רק אוכלים ונהנים. אמנם ישנם, שלכל היותר יוכלו לצפות שלאחר כמה שעות המתנה ישלחם המלך לכל הפחות ליטול שיירי מזונות מן הסעודה ולאכלם בבזיון בין התנור לכירים, וזו היא נתינה מביישת כיון שמי שאוכל את שאינו שלו מתבייש להביט

בפני הנותן (ירושלמי ערלה פ"א ה"ג). וכן הוא לגבי לחם הפנים, המיחד את בני ישראל בכך שהלחם הוגש לפנייהם טרי וחם בכל זמן שהוא, ובכך הראה להם הבורא חיבתם כי ראויים הם לאכול מאתו פנים אל פנים, ולא כשאר אומות העולם הזנוגים בבושת רק מן שירי המאכלים.

זפיתו אליכם

כעין זה דרשו חכמינו ז"ל (תו"כ בחקותי א ב) על הפסוק 'ופניתו אליכם' (ויקרא כו ט), ומשלו את שכרם הצפון של בני ישראל לעתיד לבא, למלך ששכר פועלים הרבה והיה שם פועל אחד ועשה עמו מלאכה ימים רבים, כשהגיעה שעת תשלום השכר נכנסו הפועלים ליטול שכרם ונכנסו אותו הפועל עמהם.

אמר לו המלך: 'בני, המתן בצד ואפנה לאחר מכן לשלם לך כגמולך. הפועלים הללו שעשו עמי מלאכה מועטת אני נותן להם שכר מועט, אבל עמך יש לי חשבון רב יותר".

כך ישראל בעולם הזה מבקשים שכרם מלפני המקום, ואומות העולם גם הן מבקשות שכרן מלפני המקום. אומר להם הבורא לישראל: "בני, המתניו ואפנה אליכם לאחר מכן בכבוד הראוי לכם. אומות העולם הללו עשו עמי מלאכה מועטת ואני נותן להם שכר מועט, אבל אתם - חשבון רב אני עתיד לחשב עמכם", לכך נאמר 'ופניתו אליכם'.

בספרו 'אור החיים' הקדוש באר רבנו חיים בן-עטר (הקרא שם) את הפסוק 'ופניתו אליכם והפריתי אתכם והרביתי אתכם והקימותי את בריתי אתכם', על פי מאמר חכמינו ז"ל במסכת תענית (ב), כי שלושה מפתחות לא מסרו הקדוש ברוך הוא לידי שליח, אלא הוא עצמו יתברך כביכול פועל בהם לבדו, ואלו הם: מפתח של גשמים, מפתח של יולדת ומפתח של תחית המתים.

זהו שאמר הכתוב, 'ופניתו' אני עצמי לעשות דברים אלה ולא על ידי שליח: 'הפריתי אתכם' - הוא מפתח של לידה. 'והרביתי אתכם' - הוא מפתח של פרנסה, כי בריבוי פרנסה מתגבהת קומתן של ישראל, ועל תבות אלו דרשו חכמינו ז"ל (רש"י שם) שירבה אותם בקומה זקופה. 'הקימותי את בריתי אתכם' - הוא מפתח של תחית המתים, שברית כרותה היא לקדוש ברוך הוא עם ישני עפר להחיותם. עוד מבאר בעל 'אור החיים' על דרך מאמר חכמינו ז"ל (שבת קנ"ג) כי אין מזל לישראל, ומאידיך אמרו (מו"ק כח) שבני חיי ומוזני תלויים הם במזל. ועל כך מבטיחם הקדוש ברוך הוא לישראל 'ופניתו אליכם', שאפנה את המזל להיטיב לכם בשלושה דברים אלו.

והדבר מבאר היטב לפי דברי בעל 'שפת אמת', כי כאשר יושבים ישראל ואוכלים משלחן המלך, אין שם מקום לשלטון הכוכבים והמזלות, אלא הקדוש ברוך הוא פונה אליהם ונותן להם מיידו הטובה והרחבה.

ביום השבת יערכנו

על פי האמור באר בעל 'שפת אמת' את פשר הצווי האמור בלחם הפנים 'ביום

השבת ביום השבת יערכנו'. כיון שיום השבת קדוש הוא מבואר ועד צאתו, אין בו מקום לעשיית בני אדם ולהשתדלותם, וכל השפע הראוי לאדם יורד מלמעלה בחסד עליון וכמתנת חנם, וזהו 'לחם משנה' שהיה לחם מן השמים. מסבה זו מקומו של לחם הפנים בבית המקדש, שהוא המקום הקדוש ביותר, בבחינת 'עולם', כדוגמת שבת קדש שהיא הזמן הקדוש ביותר בבחינת 'שנה', אשר בה זוכים בני ישראל, שהם הנפשות הקדושות ביותר בבחינת 'נפש', להנהגת פנים בפנים.

ובזה טמון הטעם הפנימי לגם שנעשה בלחם הפנים שנותר חם כביום הלכותו. כי בעולם הזה המנהג על פי הטבע, יש נבראים שינוי תמיד לטוב ולמוטב, ולכן קרויים הם בשם 'מהלכים'; כל הבריאה יסודה מן העפר וסופה לשוב לעפר, כי כך דרך העולם, הדומם מוליד את הצומח, והצומח נאלץ בידי החי, והמדבר אוכל את החי, ובסופו ישוב גם החי אל העפר כבתחלה, כגלגל החזור בתנועה.

כל זאת רק בברואים הגשמיים הטבעיים, אך דבר המקושר לשרשו העליון, אף שהוא קיים בעולם התחתון אין בו שום שינוי וחילוף כלל, בדומה לעליונים שהם בבחינת 'עומדים'.

הלחם אף הוא דבר המשתנה באופן תמידי, כיון שלצורך אפיתו נצרכים אנו לאחת-עשרה מלאכות מן החרישה ועד האכילה (ברכות נח), וככל שחולפים הימים מעת אפיתו נבאש הלחם ומתעפש.

אמנם לחם הפנים - קדושה מיוחדת היתה בו, כיון שהיה דבר רוחני ודבוק בשרשו העליון, ומשום כך על ידי לחם זה הראה הבורא חיבתם של ישראל בעולם שבזכותם ועבבורם היה הלחם חם וטרי כיום שנסדר על גבי השלחן. כי זהו כחם של בני ישראל, לחבר את הדברים לשרשם, ובכך למנוע כל שינוי ופגם בנבראים.

זו היא הנהגה מיוחדת השיכת ליום השבת שהוא בבחינת 'מעין עולם הבא', ועל שמה נקרא הלחם בשם 'לחם הפנים', כי הוא בא מאור פני מלך חיים, לגלות לכל באי עולם כי עם בני ישראל נוהג הבורא בבחינת פנים אל פנים ומשפיע לנו מטובו וחסדו ברצון.

כדי לשבר את האוון נביא לכך דוגמה מבעלי הצדקה שמצאנו בהם בחינות רבות ומגוונות. ישנם אנשים המסורבים לתן מכספם לעניים, אך כאשר נתקלים הם בעני ומסכן גואים רחמייהם בקרבם ומואילים הם לתת רשות לאותו אדם שיבוא מאחורי הבית ויטול את הנותן שם משיירי המאכל, ולעומתם ישנם בעלי צדקה הנותנים מכספם לעניים בטובת עין גמורה.

כך ממש היא הנהגת הבורא עם בני ישראל, בניו אהוביו, שמזמינים לסעוד על שלחנו את סעודות השבת מתוך חיבה ושפע ואהבה גדולה, ובכך משפיע עליהם מטובו וחסדו על כל ימות השבוע.

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחוקה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מדוני בית המדרש להוראה היינות 'באר ישראל'

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

ישראל ערל לענין תפילין בשבת

קיימא. ובמנחת חינוך (מוטק השבת מלאכת קושר) הביא ליישב בשם הגהת טעם המלך (תפילין פרק ד הלכה י) דמיגו דהוי קשר חשוב לענין מצוות תפילין, הוי קשר חשוב גם לענין איסור מלאכת קושר בשבת. [ולהרחבה ביסוד זה שמלאכה שהיא חשובה לענין מצוה או עבירה, נעשית חשובה גם למלאכת שבת, ראו מה שהרחיבו בהערות 'שולי המנחה' שם שבהוצאת מכון ירושלים].

ולדברי רבינו אליהו גם לא קשה מהא דמצינו בהמשנה בעירובין דהמוציא תפילין מכניסין זוג זוג, כי במשנה שם מייירי שלובש את התפילין לתכשיט ולא לשם מצוה, וא"כ אין צורך בקשירה, וממילא אינו עובר ע"י לבישה שום איסור. אמנם לפי דבריו צריך ביאור למ"ד דשבת זמן תפילין, דהלא גם למ"ד זה צריך לקיים המצוה של תפילין כתיקונה, ומכיון שלפי שיטת רבינו אליהו צריך לעשות בשבת קשר של תפילין כמו בחול ואע"פ שיש בזה איסור כרת, ולשיטה זו קשה היכן מרומז בתורה שאפשר לעשות את הקשר של התפילין בשבת. בשלמא במצות מילה שדוחה את השבת יש לנו פסוק 'וביום השמיני' שלומדים שצריך למול ביום השמיני אפילו אם הוא חל שבת, אבל לימוד מיוחד על מצות תפילין שדוחה שבת לא מצינו בשום מקום. ואין נראה לומר שבוה גופא נחלקו אם שבת היא זמן תפילין או לא, דהיינו שחולקים אם צריך לעשות קשר או לא.

ועדיין יש ליישב במה נחלקו אם יש מצוה להניח תפילין בשבת, ונראה לבאר ע"פ המבואר במדרשי חז"ל, דבשבת כתוב (שמות לג יג): 'כי אות היא ביני וביניכם, ובתפילין גם כתוב (שמות יג ט) 'והיה לכם לאות על ידיך'. וידוע שקיים אצל כל יהודי שלשה אותות מילה 'תפילין' ו'שבת', וכל אחד צריך שיהיה לו כל הזמן שתי אותות, כדרך שאמר הכתוב 'על פי שנים עדים יקום דבר', אבל אין צריך יותר מזה, כי ביותר מזה הוא כבר עובר על כל תוס'ף, לכן בימות החול יש לו מילה ותפילין, ובשבת מילה ושבת. ומעתה יש לפרש את המחלוקת בין המ"ד שבת זמן תפילין למ"ד שבת לאו זמן תפילין כך, המ"ד שבת זמן תפילין סובר שלא שייך באותות איסור כל תוס'ף, ואילו מ"ד שבת לאו זמן תפילין סובר שגם באותות אם מקיים ביום אחד שלש אותות יש איסור כל תוס'ף, כמו בכל מצות עשה. ע"כ מדברי מורי זקנינו.

המשך בעמ' ג'

מה ששאלת שאלת חכם, בענין ישראל ערל אם יש לו להניח תפילין בשבת, כיון שאין לו ב' אותות, שהרי כנודע טעם שאין מניחים תפילין בשבת הוא משום שיש כבר ב' אותות. תשובה:

לברר דברך וכוונתך, אמרתי להעתיק דברי המכילתא (פרשת בא פרשה יז): 'רבי יצחק אומר, הואיל ושבת קרויה אות, ותפילין קרויין אות, לא יתן אות בתוך אות, או יתן אות בתוך אות. אמרת תדחה שבת שחייבים עליה כרת ומיתת ב"ד. ודן בזה מו"ז רבי ישראל יצחק פומרנץ זצ"ל לברר דברי המכילתא, דהנה יש להבין קושית המכילתא 'או יתן אות בתוך אות, אמרת תדחה שבת שחייבים עליה כרת ומיתת ב"ד', למה אם יתן אות בתוך אות נדחה את השבת, וכי אי אפשר לקיים שניהם, ואיזה חיוב מיתת ב"ד או כרת יש בהנחת תפילין בשבת. ואם תאמר שיש חיוב מיתת ב"ד או כרת בהנחת תפילין בשבת, א"כ קשה מהמשנה בעירובין (גז). דהמוציא תפילין ברשות הרבים במקום שאינם משתמרים בו, לובשם ומכניסין לרשות היחיד, ואינו רשאי להניח יחדיו כמה זוגות תפילין שאין זה דרך מלבוש, רק יכניסם זוג זוג, וקשה כיצד התירו להניח התפילין אם יש בהנחתם איסור חמור של כרת ומיתת ב"ד.

הנהגה אנו פוסקים כדעת רבינו תם שמצות הקשירה בתפילין היינו לקשור ולהדק אותם על גופינו, אבל דעת רבינו אליהו (תוספות מנחות לה: ד"ה משעת הנהגה) דמצות תפילין הוא שיקשור כל יום ויום מחדש גם את הקשר של תפילין בעצמם, ולשיטתו אתי שפיר שע"י הקשר של התפילין שעושה הוא מחלל שבת, שהרי קשירה הוא אחד מן אבות מלאכות האסורות בשבת, והיות שאי אפשר לקשור את התפילין ולדחות את השבת ולעבור על איסור כרת ומיתת ב"ד, על כן אמרו במכילתא דשבת לאו זמן תפילין.

ואין לדחות דכיון שעתיד לפתוח את הקשר כדי לקשור את התפילין מחדש למחרת, נמצא הקשר אינו של קיימא ואינו אסור מן התורה, כי כבר הקשה כעין זה רבינו תם לרבינו אליהו (תוספות שם), שמאחר ולשיטתו עתיד לפתוח את הקשר ליום שלמחרת, מפני מה אמרו בגמרא (עירובין צג.) שקשר של תפילין הוא קשר של

לטלטל פלאפון שנפל בכיור בשבת

בני הקטן זרק את הפלאפון לתוך הכיור, האם מותר בשבת להוציאו משם כדי שיהיה אפשר להשתמש בכיור במהלך השבת? ומה הדין אם אנו רוצים להוציאו מהכיור רק כדי שהפלאפון לא יתקלקל?

ת. הפלאפון הוא 'כלי שמלאכתו לאיסור, לכן כאשר רוצים להשתמש בכיור, מותר לטלטל את הפלאפון, מאחר והוא טלטול 'צורך מקומו'. אולם מצד קלקול הפלאפון בלבד אין להתיר, שלא התירו לטלטל כדי להציל מנוק'.

המשך בעמ' ב'

ואפילו אם אין במצה אחת שיעור כזית, מאחר שלא התבשלו המצות בכלי ראשון וניכר שהן מצות ברכת המוציא. ואף אם נאפו אח"כ בתנור יחד עם השוקולד ברכת המוציא, כמ"ש במשנה ברורה (סי קסח סק"ט) שרק אם נאבדה מהפת תואר לחם ברכתה בורא מיני מזונות, וכל עוד לא נאבד תאר לחם כיון שחל עליו שם לחם שוב אינו נפקע על ידי אפיה. וראה בספר וזאת הברכה (פ"ג ס"ד).

יהודה (סי קסח סק"י), וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי כג). וראה בשערי תשובה (סי קס"ה) והכף החיים (שם) שלכתחילה יכרוך ידיו במפה בשעת האכילה.

3 אף אם שבר את המצות לחתיכות שהן פחות מכזית וחזרו וגבלן יחד עם שוקולד, יברך המוציא, מלבד אם שהו זמן רב עד שהתרככו במידה כזו שלא ניכרת צורתן, שאז יברך בורא מיני מזונות.

אין לו מים אחרים יטול בהם אך לא יברך'.

ברכת מצה מצופה שוקולד

חיפשתי לקנות לילדי מאכל טעים וגם בריא כדי לתת להם כשיוציאים לגינה, וקניתי במכולת מצות מצופות שוקולד. כשהבאתי לילדים לאכול טען אחד מהם, שאם זה מצות אולי הם צריכים נטילת ידיים והמוציא. רצינו לברר איזו ברכה מברכים על מצה מצופה שוקולד?

ת. ברכת 'המוציא'. ומנהג בני ספרד לברך על מצות בשאר ימות השנה 'בורא מיני מזונות'.

ספירת העומר בברכה לאחר שתיקן את החזן

התפללתי מעריב בשטיב'לאך. בספירת העומר החזן התבלבל, ובמקום לומר היום שניים ושלושים יום אמר היום אחד ושלושים יום. תיקנתי אותו וצעקתי 'היום שניים ושלושים יום'. האם אני עדיין יכול לספור בברכה, או שמכיוון שאמרת 'היום שניים ושלושים יום' הרי זה נחשב ספירתי ואיני יכול לברך שוב?

ת. כיון שלא הזכיר את מניין השבועות יכול לספור בברכה. אך אם תיקן את החזן בספירת הימים הראשונים שאין בה שבועות וגם אמר 'היום', באותו לילה יספור בלא ברכה⁴.

שקית חלב שנקרעה על ירקות

ערכתי קנייה מרוכזת בחנות המזון השכונתית. כאשר הגעתי הביתה גיליתי ששקית חלב התנפצה והחלב נשפך ונתערב בתוך כל התכולה שהייתה בשקית הגדולה. לאחר שהוצאתי אחד אחד ראיתי שהחלב חדר גם אל תוך שקיות הירקות שהיו בפנים, האם אפשר להשתמש בירקות לתבשילים בשריים?

ת. צריך לטטוף את הירקות היטב, ואחר כך אפשר לבשל אותם יחד עם בשר⁵.

מזווה בדירה שנקנתה על ידי השוכר

לאחר כשנתיים בהן גרתי בדירה שכורה, זיכה אותי ה' יתברך לקנות את הדירה שאותה שכרתי עד עתה. חיוב מזווה בדירה שכורה הוא רק מדרבנן, אך כעת התחייבתי במזווה מהתורה. האם עליי להוריד את המזוזות שקבעתי בדירה כשנכנסתי לגור בה ולקבוע אותן מחדש, כדי שלא יהיה בזה את הפסול של 'תעשה ולא מן העשוי'?

ת. טוב שיריד המזוזות ויקבען מחדש, אך לא בריך על קביעתם⁶.

חשש ריבית בהחזר חבילה בוואקום

לווייתו והשכנה גריסים בחבילה רגילה בלי וואקום, וכעת קנינו במכירה השכונתית כמה חבילות בוואקום [-במכירה המוזלת מביאים רק עם וואקום]. האם יש חשש ריבית להחזיר חבילה עם וואקום?

ת. אין להחזיר בוואקום, מפני שמחירו יקר יותר. אולם אם במכירה השכונתית באזור יש להשיג רק חבילת וואקום, וכעת זו טרחה ללווה לחפש בלי וואקום ואין לו שום תועלת מזה, נראה שאינו ריבית⁷.

חרטת מנתנית הלוואה

חבר ניגש אלי וביקש הלוואה של שלושת אלפים שקלים. שמחתי לעזור והשבת לו

שאוכל להלוות את הכסף בחפץ לב. אולם עוד לפני שביצעתי את ההעברה בבנק התחרטתי, והחלטתי לקנות בכסף רהיט חדש. האם מותר לי לחזור בי מנתנית הלוואה?

ת. אם אמר לחברו שילוה לו כסף אסור לחזור בו. גם באופן ששכח שצריך את הכסף נראה להחמיר שיש בזה משום מחוסר אמנה⁸.

הזיקו סטנדר

בבית הכנסת יש מתפלל אחד בבית כנסת שיש לו סטנדר יקר שעל גביו מונח זכוכית. יום אחד הופיע בבית הכנסת בחור שרצה לבדוק את הסידור שעמד על הסטנדר והחל לשחק עם הסידור על הסטנדר, עד שהזכוכית נשברה, האם הבחור חייב לשלם על הזכוכית ששבר?

ת. דינו כ'מוזיק' וחייב לשלם⁹.

שוכר שאיחר לצבוע את הדירה

השכרתי דירה ובחווה היה כתוב שהשוכר מתחייב לצבוע את הדירה לפני עזיבתו את הדירה. בפועל הוא צבע את הדירה רק שבוע אחרי שעזב, האם הוא חייב לשלם שכירות על השבוע שלא יכולתי להשכיר את הדירה לשוכר אחר?

ת. אם השוכר לא החזיר את המפתח והמתינו בצביעתו, חייב לשלם¹⁰.

בסמ"ע (רמא סק"ד, וסי' רמט סק"א), ולטעם זה אין נראה כל כך לחלק בין אופן שנודע לו שיצטרך את הכסף או שסתם רוצה לחזור בו. אמנם ראה בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סי' קעה אות 1) שכתב בפשיטות שאם מה שאמר לתת הלוואה הוא משום שטעה וחשב שלא יצטרך למעות ואחר כך נודע לו שהוא צריך למעות, שאין בזה משום מחוסר אמנה, ועיין שם (אות ד) טעמו. ומכל מקום נראה שזה דוקא כאשר התברר לו שהוא זקוק לכסף זה ואם היה יודע מן הודאי שלא היה אומר לחברו שילוה לו, ולא באופן שאינו צריך באמת את הכסף, אלא רק רוצה לקנות בו רהיטים חדשים וכדו' שאין זה בוודאי שאם היה זוכר מן לא היה מלווה.

לשחק עם הסטנדר אינו מוגדר כניזוק מ'מחמת מלאכה'. אמנם גם באופן שהשתמש בצורה סבירה, אם נראה שהבעלים מקפיד שלא ישתמשו בזה, אין דינו כשואל וחייב. ואם הוא דבר שאין הבעלים מקפידים אם דינו כשואל הפטור בארע נזק מחמת מלאכה, ראה בשו"ע (ח"מ סי' שפ"א) שנחלקו בזה הראשונים ביטבו לה ספסל שלא קיבלו רשות להדיא: דעת המחבר שאין בזה פטור של שואל שפטר במתה מחמת מלאכה, ודעת הרמ"א שפטור אלא אם נעשה בהשתמשות חריגה כמו אנשים שמנים שהתיישבו על ספסל. וראה בפתחי חושן (גינה ונואה פ"ו הנה"ד) ומה שביאר בזה בחידושי רבי אריה לייב מאלין (ח"א סימן ט).

10 אמנם אם יצא והחזיר את המפתח ועדיין לא צבע והמשכיר תבע ממנו את הצביעה, והגיע לאחר שבוע לצבוע, אין לומר שמאחר ובלשון החווה נכתב שיש צבע לאחר עזיבתו, כן רק לאחר שצבע נחשב שעזב את הדירה, כיון שבפועל עזב. אולם אם מחמת כן התעכב ולא השכיר לשוכר אחר, הרי שהוא כמזיק בגרמא' וחייב בדיני שמים על הפסד אותם הימים.

חלק לוי (יר"ד סי' קטו) שאין פסול תעשה ולא מן העשוי במזווה. ועיין בתשובות והנהגות (ח"ב סי' תקנ"ג) שכתב שראוי להחמיר להסיר המזוזות ולקבעם מחדש, אך לא יברך על זה, וכן מובא בשם הגר"ח קנייבסקי.

8 והטעם כי באופן שיצטרך הלווה לטרוח כדי לחפש את האריזה בלא הוואקום, זה יהיה לו יותר הוצאת מומן מאילו יחזיר את האריזה שהוא רגיל לקנות. והרמ"א (יר"ד סי' קס"ב) היקל בהלוואת ככר לחם בככר לחם מאחר שבדבר מועט בני אדם אינם מקפידים, וכן פסק במשנה ברורה (סי' תתקכ"ב), וכן פסקו כל הפוסקים. אמנם לא בכל דבר יש להקל בזה, ובדבר שניכר יותר אדם מקפידים לקנות דווקא דבר זה אסור. וראה בספר ברית יהודה (פ"ו הנה"ד) לענין אם מחזיר לו אותו דבר אלא שנארו באריזה שונה ויש הבדל במחיר או הלוואה לעשירי לזמן מועט הוא מותר וכדומה, וכתב שאמנם להתנות על כך מתחילה ודאי אסור, וכן אם הלווה קונה במיחזר אריזה זו כדי להחזיר מלמה אריזה טובה יותר יש לאסור, אמנם אם במקרה בא לידי אריזה יקרה יותר נראה שאינו חייב לטרוח ולקנות אריזה זולה כדי לפרוע למלווה, וכן כל כיצוא בזה.

9 באהבת חסד (ח"א פ"א סי' א') כתב שכיון שהלוואה לענין או הלוואה לעשירי לזמן מועט הוא מצות עשה מן התורה וכמבואר בשו"ע (ח"מ סי' צ"א), נמצא שאם אמר לחברו שילוה לו מעות אסור לו לחזור בו, שהרי זה כמו קבלה לדבר מצוה שקיימא לן בי"ד (ח"מ סי' רמ"א) וסי' רמ"ב) שאם הנדר או אפילו אם נאמר שאין שייך בזה דין נדר מכל מקום אסור לחזור בו משום מחוסר אמנה, וכמבואר בשו"ע (ח"מ סי' רמ"א) וסי' רמ"ב) שאם אמר ליתן לחבירו מתנה מועטת, אם חוזר בו יש בו משום מחוסר אמנה. אולם אם בזמן שאמר לחברו שילוה לו ולא זכר שהוא זקוק לכסף יש להסתפק האם יש בזה משום מחוסר אמנה, שהרי עיקר הטעם של מחוסר אמנה הוא משום שכבר סמכה דעת המקבל על המתנה וכמבואר

מבושלים. עוד מבואר בשו"ע (ט"ז) שכל דבר שצריך להדיחו לאחר שנגע באיסור, וכן בבשר וחלב כאשר נוגע במין הנגדי, אסור לכתחילה שיגעו זה בזה משום שחששו שישכשו ולא ידעו. אבל דבר שדרכו בהדחה כגון בשר חי, מותר לכתחילה. אמנם בנידון החלב בשקית, נראה שאף לכתחילה אין חובה להימנע מלהניח ירקות שעתידים לבשלם עם בשר בתוך שקית אחת עם חלב, כי מלבד מה שהחלב סגור בשקית, ומבואר ברמ"א (סי' צ"ה) שרק אם הכלים מגולים אין להניח אחד אצל השני, ועוד שגם הירקות בדרך כלל נמצאים בתוך שקית נפרדת, הרי הדרך להדיח את הירקות, וכל דבר מותר בהדחה מותר אף לכתחילה בדבר יבש לדעת הש"ך (סי' צ"א סק"ד, סי' ק"ה סק"ה), ובפרט בירקות שהדרך לקלפם שבוודאי אין חשש. אמנם גם בלא טעמים אלו, כבר כתב החת"ב סגור בשקית, לגבי צנון שחתכו בסכין בשרי, שמאחר שהוא מאכל פרווה ויכול לאכלו בפני עצמו, לא נאמר בזה החשש דשמה ישכח מלהדיחו ויאכלו עם חלב. והא שגלגלי לחם אסור (סי' צ"א סק"ד) הונו דווקא בלחם שאין דרכו בהדחה וכן הדרך לאכלו תמיד עם בשר או עם גבינה ולכן חששו בו יותר שלא יגע. על כן נראה שאין צריך להחמיר שלא להניח שקית חלב בתוך שקית ירקות.

4 כמבואר בשו"ע (אור"ח סי' ש"ח) שמוותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו. אבל אסור לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור מחמתו לצל/ כדי שלא יתקלקל כמ"ש בשו"ע (ס"ט), לכן טעם ההיתר כאן הוא רק מפני שהוא צריך לטעום ולא יאכל מה שהוא על הלפתאון שלא יתקלקל. ואם אינו צריך למקומו הכרעת המשנה ברורה (סק"ד) שאין להקל ע"י הנחת כיכר או תינוק רק במקום הפסד מרובה.

5 בשו"ע (אור"ח סי' תפ"ט) 'מי ששאל אתו חבירו בין המשמשות כמה ימי הספירה בזה הלילה, יאמר לו אתמול היו כן, שאם יאמר לו היום כן וכן אינו יכול לחזור ולמנות בברכה'. וכתב המגן אברהם (סק"ה) שהטעם בזה הוא לפי שיש להגות לשיטות שמצוות אינן צריכות כוונה. ועיין בשער הציון (סי' כ). וראה במשנה ברורה (סי' כ"ב) שהביא מהפרי חדש (סי' ד) והוא הוזהר רבה (סי' ד) שאם שאלו חברו ספירת השבועות מעכבת, אך בימים של יכול לספור בברכה כיון שלא מנה את השבועות. וראה בשער הציון (סי' כ"ב) שכתב שלדעת הפרי חדש כל זה הוא רק בימים שבהם נגמר השבוע, שאם ספירת השבועות מעכבת, אך בימים של אמצע שבוע שאין ספירת השבועות מעכבת, לא יספור בברכה. אך האלה רבה לא חילק בזה ודעתו שאף בימים של אמצע שבוע אם לא הזכיר את מניין השבועות יכול לספור בברכה. וכתב השער הציון שיש לסמוך על שיטתו בצירוף דעת הגר"א (סי' ד) שכיון שאין קיימא לן כמאן דאמר מצוות צריכות כוונה אין צריך להיוהר בכל זה.

6 כמבואר בשו"ע (יר"ד סי' צ"א סק"א) בשר וגינה שנגעו זה בזה, מותרים, אלא שצריך להדיח מקום נגיעתן. וזהו כאשר הירקות שלמים ואינם

קטן שהגדיל בימי הספירה האם מחוייב בספירת העומר מן התורה

בפרשת אמור כתוב 'וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה' (ויקרא כג טו), אומר המדרש (ויקרא כח א), אימתי הן 'תמימות', בזמן שישראל עושין רצונו של מקום. וצריכים להבין מה רוצה לומר לנו המדרש כאן.

הגמרא אומרת במסכת ברכות (י"ב), אמר ר' חייא בר אבין, רב צלי של שבת בערב שבת, דהיינו רב התפלל תפילת ערבית של שבת כשעדיין היה יום, דהיינו ביום שישי. שואלת הגמרא, אומר קדושה על הכוס או אינו אומר קדושה על הכוס, האם הוא יכול לעשות קידוש מבעוד יום או אינו יכול לעשות קידוש עד שיחשיך, מתרצת הגמרא, תא שמע, דאמר ר' נחמן אמר שמואל מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קדושה על הכוס, והלכתא כוותיה, שכשם שמותר לו להתפלל תפלת ערבית כשעדיין יום כך מותר לו לעשות קידוש מבעוד יום.

הקשו התוספות, איך התפלל רב תפלת ערבית של שבת מבעוד יום הרי הגמרא אומרת במסכת שבת (כ"ב), ובלבד שלא יקדים ולא יאחר, דהיינו שאסור להדליק נרות שבת לא מדי מוקדם ולא מדי מאוחר משום שלא יכירו שהנרות הן לכבוד שבת, אם כן כמו שאסור להדליק נרות שבת מוקדם מפני שלא יכירו שהן לכבוד שבת, כך גם אסור להתפלל תפלת ערבית של שבת מוקדם, ומתריצים שכאן מדובר שכשרב התפלל תפלת ערבית הוא תיכף קיבל עליו שבת, יוצא שתיכף כשהוא התפלל כבר היה שבת אצלו, אבל במסכת שבת, שהגמרא אומרת שאסור להדליק נרות שבת מדי מוקדם, מדובר שעדיין אינה מקבלת שבת עליה אלא לפנות ערב, ואם כן לא ניכר שהנרות הן לכבוד שבת, שהיה הן דולקות כמה שעות לפני שבת.

המרדכי במסכת מגילה (סי' תשצח) מביא ראייה מהגמרא הזאת, שכשאחד מחוייב באיזה מצוה רק מדרבנן יכול להוציא אחרים שמוחייבים באותה מצוה מן התורה, והראיה הוא שכמו כשעושה קידוש מבעוד יום שזה רק מצוה מדרבנן כי תוספת שבת בערב שבת זה רק מדרבנן, ואע"פ כן הוא יוצא בזה ידי חובת הקידוש של ליל שבת אפילו שאז הקידוש מדאורייתא, יוצא שהוא עושה מצוה כשהוא מחוייב מדרבנן, ויוצא בזה גם אחר כך כשהוא מחוייב מדאורייתא, כמו כן כשאחד מחוייב במצוה רק מדרבנן, כגון סומא [-עיוור], שאינו מחוייב בכל התורה אלא מדרבנן, עם כל זה יכול להוציא אחרים שמוחייבים במצוה מן התורה.

לפי דברי המרדכי, פוסק המנחת חינוך במצות ספירת העומר בפרשת אמור (מצוה שו), שקטן שנהיה בר מצוה בתוך ימי הספירה, שלכאורה היו צריכים לומר שאינו יכול לברך על ספירת העומר אפילו אם הוא לא החסיר שום יום מלספור ספירה, לפי מה שאנו פוסקים כהראשונים שסוברים שאם מחסירים יום אחד מלספור שוב אינו יכול לברך, לפי שמצות ספירת העומר הוא מלכתחילה לכל ימי הספירה, כי זה מוכרח להיות 'תמימות' ואם שכחו לספור יום אחד אין לו כבר את חשבון הספירה בשלימות, וזה רק חצי מצוה, ועל חצי מצוה אין יכולים לעשות ברכה. ממילא הרי אותו הדבר כשאחד נהיה בר מצוה בתוך ימי הספירה, שעד אותו יום לא היה מחוייב במצוות ספירת העומר, וזה כאילו לא ספר עד היום, והחוב מלכתחילה באמצע ימי הספירה, אז זה בדיוק כמו שהחסיר חצי מצוה, לפי שאין זה 'תמימות', ועל חצי מצוה אי אפשר לעשות

המשך בעמ' ו'

האותות עדות שישראל עבדים להקב"ה

ודברי מו"ז מיוסדים על דרשת החיזוק להנחת תפילין שדרש הסמ"ג (עשין ג): 'ועוד דרשתי להם, כי מתר"ג מצות שנצטוו לישראל, אין לך שום מצוה שתהא אות ועדות כי אם שלש מצות, והם מילה ושבת ותפילין שנכתב בשלשן אותך, והם שלשן אות ועדות לישראל שהם עבדים להקב"ה. ועל פי שנים עדים יקום דבר, כל אחד מישראל אינו יהודי שלם אלא אם כן יש לו שני עדים שהוא יהודי, הלכך בשבת ויום טוב שנקרא שבת, ושבת נקרא אות, פטור אדם מלהניח תפילין (מנחות לו): כי די שיש לו שני עדים שהוא יהודי, עדות שבת ועדות מילה. אבל בחול חייב כל אדם להניח תפילין כדי שיהא לו שני עדים, אות תפילין עם אות המילה, וכל מי שאינו מניח תפילין אין לו כי אם עד אחד שהוא יהודי ולכך חשבו כמנוחה לשמים (פסחים ק"ג): 'והו"ד ספר אבודרהם (ברכות השחר ד"ה קשר של תפילין).

ועל דבריהם הוסיף שלא רק שאין צורך ביותר משתי אותות, אלא שגם אין הדבר ראוי להוסיף באותות. וראוי לציין שהסמ"ג זכה לכוון בדרשתו למה דאיתא בתיקוני זוהר (הקדמה ב): 'אוקמוה מארי מתניתין דלא אשתכח בר נש פחות מתרוייהו, כתיב לא תקח האם על הבנים, ואינון דלא אשתכחו בכל יומא בשתי אותות אלו, ואינון אות תפילין אות ברית מילה, ובשבת אות ברית ואות שבת, כתיב בהון שלח תשלח את האם'.

והנה עכ"פ לדידן דשבת לאו זמן תפילין, ואין מניחים תפילין בשבת, אחר שהשבת הוא אות, ואין צריך לאות של תפילין, נתברר מה ששאלת דא"כ מי שאין בו האות של מילה, אמאי לא יניח תפילין בשבת.

אמנם, התשובה על זה כי באמת פשוט הדבר שאחרי שאין ראוי לרוב כלל ישראל להניח תפילין בשבת קודש, שוב לא חילקו בו וגם ערל אינו מצוה להניח תפילין בשבת, כל זאת ועוד שגם בלאו הכי הרי לישראל ערל גם בימות החול יש רק אות אחת, שהרי האות דמילה ממילא אין בו, ואין סברא בשבת להוסיף לו שיהיה לו ב' אותות.

דברי הרדב"ן

והלום ראיתי בשו"ת רדב"ן (חלק ו סימן ב' אפלים שלד) שכבר הביא שאלה זו כלשונה על ערל שמתו אחיו מחמת מילה, אם מותר להניח תפילין בשבת שהרי אין לו אות בעצמו, וכתב בתשובתו: דאע"פ שאין לו אות בעצמו, בעל אות הוא, אלא שמצד סכנתו ואונסו נתבטל ממנו האות, אבל לעולם מצווה ועומד הוא, תדע שהגונדר מן הערלים מותר בערלי ישראל, שכל העכו"ם ערלים וכל בית ישראל ערלי לב, הרי שערלי ישראל לא נקרא ערלים, ויש להם אות ברית, ושאינו קרבן פסח דגלי קרא דכתיב (שמות יב מג) 'וכל ערל לא יאכל בו'. ולא היה כדאי לבא בכתב, ואפילו שלא היה מן הדין, לא היה לו להניחם, שלא לפרסם לכל שהוא ערל. [ואני לא ראיתי ולא שמעתי בזמני ערל שמתו אחיו מחמת מילה. וכתבתו זה שאם יבא לידך ערל לאו כל כמינה לומר שמתו אחיו מחמת מילה אם לא יביא ראיה שכל ב"ד מצווין שלא יניחו ערל ביניהם]. עכ"ל.

וכתב על זה החיד"א בברכי יוסף (אורח סימן ל"א סק"ב): ויש קצת להעיר בטעמו, דאיברא דמצווה ועומד, אבל לפי שעה בפרטות אינו נימול. ומה שהביא מהגונדר מהערלים, אי מהא לא איריא, דיש לומר דאינו נקרא ערל, אבל אינו נקרא נימול, ויותר היה לו לאתויי מסיפא, דתנן שאיני נהנה למולים אסור בערל ישראל, הרי דנקרא נימול. ומכל מקום אף שהוא נקרא נימול בכח, כיון שאינו

בפועל, אכתי יש מקום לפקפק קצת דיניח תפילין בשבת. ומה שכתב הרב שאין לו להניחם שלא לפרסם שהוא ערל, יש לדחות קצת דיניחם בצנעא מיהא.

אמנם אעיקרא נראה דאין כאן ספק, כי הלא זה הדבר דכל ישראל יתנו עדיהם בחול תפילין ומילה, ובשבת מילה ושבת, ותמיד יש לישראל שני עדים, הוא דרוש הסמ"ג (עשין ג) שדרש לעם. וכבר כתבנו שמבואר בדברי הרא"ש שאסור להניחם בשבת, ולפי סברת הזהר (שיר השירים ח: הו"ד בבית יוסף סימן כט) גדול עונש המניחן אפילו בחול המועד. וא"כ לדידן אין כאן מקום להסתפק שמפני מילתא דאתיא מדרשא, דרוש הסמ"ג, יניחם זה בשבת, ויעשה איסור לסברת הזהר והרא"ש.

ועוד, דאפילו בחול זה שהוא ערל אין לו אלא אות אחת, והם התפילין, וכל ימי החול בא אות והוא באחד. וכמעשו בחול כך מעשהו בשבת. והא איכא סהדא רבה שבת קדש, ועד הן בה. וא"כ מה ראה זו דבשבת רוצה להיות לו שתי האותות, ולטפויי אתא, מאחר דכל הימים אין לו אלא אות אחת, והם התפילין.

ואחרי כן ראיתי להרב כנסת הגדולה שהביא משם מהרא"י (תרומת הדשן פסקים וכתבים סימן קח) שאף לפי טעם הסמ"ג ערל שמתו אחיו מחמת מילה לא יניח תפילין בשבת. וכעת אין עמדי ספר הכתבים לחזות בנועם דברי קדשו. ע"כ. הרי שזכינו לכוון לדברי החיד"א המבוררים ומפורשים בזה.

וכ"כ בתרומת הדשן (פסקים וכתבים סימן קח) וזה לשונו: לפי טעם סמ"ג מכח שני עדים, מי שמתו אחיו מחמת מילה יניח תפילין בשבת. נראה דאין לחלק כלל בשביל טעם זה, דמפרש סמ"ג דרך אגדה בעלמא ולא מחלקינן משום אותו טעם, עכ"ל.

בלבוש (סי' כט) ביאר מה שאין מניחים תפילין בשבת כי כבר יש לאדם שתי אותות, וכדאיתא בסמ"ג רק שלא הביא לדבריו, וכתב שחייב להניח אין, אבל איסור גם אין, עיי"ש. ובאליה רבה (שם) תמה על דבריו כי ברוקח (סימן ל) כתב שאין חיוב להניח תפילין בשבת, שכבר יש לאדם אות שבת, ואין צריכים להוסיף אות על אות, והקשה הרוקח והרי גם ביום חול יש לאדם אות מילה, ומדוע צריכים אות תפילין, ויישב שצריכים אות שיש בו סימן ליציאת מצרים, ובמילה אין שייכות ליציאת מצרים, וזה שלא כמו שכתב הלבוש שצריכים שתי אותות, וכתב האליה רבה ששוב מצא באבודרהם כמו שכתב הלבוש, וכתב דמה שלדעת הרוקח די באות אחד, ואין אומרים שדווקא על פי שני עדים יקום דבר, כי אות הוא חזק יותר מעד, ודי באות אחת כדי לקיים הדבר, עיי"ש.

ובפרי מגדים (אורח משבצות זהב סימן כט סק"ב) הביא לדבריהם, וכתב: 'והנה הלבוש ואבודרהם ערל שמתו אחיו מחמת מילה, אפילו הכי בשבת ויו"ט פטור, כי אזלינן בתר רובא דעלמא'. והם הם הדברים, שאין בודקים בכל יהודי לגופו אם הוא חייב בהנחת תפילין, רק בודקים על כלל ישראל אם נתקן להם מצוות תפילין ביום השבת.

ונסיים במה שחזיתי עוד להכהן הגדול מלובלין בספרו פרי צדיק (פרשת כי תשא) ששבת כבר כוללת מצד עצמה גם אות ברית, ונמצא שגם לערל יש בה שתי אותות, וזה לשונו: וזה ענין מה שרצו לחדש דערל שמתו אחיו מחמת מילה יניח תפילין בשבת, שכל אדם צריך שתי אותות, בחול אות תפילין ואות ברית, ובשבת אות שבת ואות ברית, ואינו הלכה כן. והטעם שבאמת אות שבת בעצמו כולל גם כן אות ברית, וכמו שמובא בווה"ק (פרשת יתרו ח"ב צ"ב). דשבת בראז דברית והוא הקדושה בגוף. עכ"ל.

בניית בתים ממשחק מגנטיים בשבת

משחק המגנטיים בשילוב המצוה-קינדער' שקבלו הילדים מתנת אפיקומן היו שילוב מנצח, הם היו מתנה מיוחדת גם עבור ר' שמואל ונתנו לו רגעים יקרים של רוגע ושקט מהילדים כדי שיוכל לנצל את הזמן ללמוד ולהתענג מאורות החג כדבעי, במשך כל ימי חול המועד התעסקו הילדים בבניית וסתירת יצירות פאר של מגדלים ומגנטים כשבהם מתגוררות משפחות שלמות של בובות. בשבת חול המועד ביקש ממנו ילדו שיעזור לו להרכיב מהמגנטים סלון מפואר ומרווח שיארח לליל הסדר 'כל דכפין' מבובות המצוה-קינדער'. האם יש בזה משום איסור בניית אוהל בשבת.

תשובה:

בהלכות אוהל מצאנו סתירה, מצד אחד בסי' שטו סעי' א' כתוב שאסור לעשות אוהל ארעי בשבת, והוסיף המשנ"ב שם שאפילו רק גג בלי מחיצות אסור.

מצד שני בסעי' ג' כתוב שאם שם את המזרון של המיטה ע"ג חבלים וכדו' ויוצר בזה אוהל מתחת למיטה, חייב להקפיד לשנות מהסדר הרגיל, דהיינו לאחוז את המזרון באויר, ורק אח"כ להשיב את הרגליים תחתיו, וכתב ע"ז השו"ע שרק אם יש לרגלי המיטה דפנות צריך להיזהר בזה, אבל אם אין להם דפנות וכן רגלי שולחן מותר בכל גווני. הרי שאין איסור לבנות אוהל בלא מחיצות בשבת.

ומקור הדברים של סעי' ג' הוא בגמ' מס' ביצה דף לב: אמר רב יהודה האי מדורתא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור וכן ביעתא וכן קדרה וכן פוריא וכן פוריא וכן פוריא.

ופירש"י: מדורתא- היסק גדול שעושים לפני שרים כדרך בנין, ועשין לו כתלים מארבעה רוחות, וסודרין עצים למעלה, ודומה לאהל. מלמטה למעלה - לסדר העצים של כתלים תחלה לעשות עליהם הגג אסורין, שדרך בנין הוא. מלמעלה למטה - להתחיל תחלה מן הגג, ואחר כך יסדרו תחתיו עצי הכתלים שרי. דהיינו אחד יאחוז את העצים העליונים בידו, ואחד יעשה את הדפנות מתחתיהם, שזה שינוי מדרך בנין. וכן כששופת קדירה שאחד יאחוז את הקדירה והשני יכניס אבנים תחתיה, וכן כשצולה ביצים ומניח אחת על שתיים או על שלש והאש ביניהם אוחז את העליונה ונותן את האחרות תחתיה. וכן כשמציע מיטה אוחז את הקרשים העליונים תחלה ואח"כ מכניס את הרגלים תחתיה.

וכתבו תוס' (בשבת מג): על זה: וא"ת היכי מסדרין שלחן שאין לו רגלים על גבי פססלים שלו דמתחלה משימין הספסלים ואח"כ משימין עליהם את השלחן, ו"ל דהואיל ואין להם מחיצות שרי וכל הגני מיירי דאית להו מחיצות לצדדים. הרי שכל האיסור זה רק באוהל עם מחיצות.

והקשה הרא"ש את הסתירה שהבאנו לעיל, שהרי בגמ' בעירובין (דף קב.) משמע שאסור לעשות אוהל בשבת אפילו בלא מחיצות, ומתוך, וזה לשונו: 'שהתם שאני דהוי בנין חשוב, וגם עיקר כוונתו לעשיית אהל, אבל בנין עראי כזה לא מיקרי אהל בלא מחיצות'.

ונראה לכאורה שנחלקו המשנ"ב והשו"ע הרב מה הפירוש 'כוונתו לעשיית אוהל'.

השו"ע הרב ביאר שהכוונה שאוהל גמור הוא אוהל הנעשה להגן מאיזה דבר, כגון מחמה או גשמים או רוח או זובים וכדו', ובה אסור אפילו עשיית אוהל בלא מחיצות, אבל מיטה וכדו' שאינה עשויה להגן, מותר לעשות ללא מחיצות, ורק אם יש גם מחיצות אסורה לעשות אלא אח"כ יעשה בשינוי. ובאמת באוהל גמור הנעשה להגן לא יעזרו לעשותו בשינוי, כגון שיפרוס את האוהל ורק בעודו אוחז בידו יתחוב קונדסים להחזיקו, שכן בהיתר של לבנות אוהל בשינוי נאמר רק באוהל גרוע שלא נעשה להגן ולא באוהל גמור. (כן היא ש"י הרב שו"ע והמשנ"ב, ודלא כחז"א סי' נב ס"ב ותיחלה לדוד ססבורים שגם באוהל גמור יש היתר של שינוי ע"י בניית האוהל מלמעלה למטה).

מאידך במשנ"ב ס"ק כ' (ובשעה"צ ס"ק כו) ביאר, שמיטה וכן שאר הדוגמאות שהביאה הגמ', כגון להסיק מדורה ולסדר חביות ולצלוח ביצים, אינו מתעסק עם עשיית אוהל להאחיל תחתיו אלא מתעסק בבניית מיטה ושולחן וכדו' להשתמש מעליו, ורק ממילא נעשה חלל ואוהל תחתיו, ובה אסור רק אם יש מחיצות והתירו ע"י שינוי בבנייה, אבל באוהל גמור שנעשה ככוונה להשתמש תחתיו אסור אפילו בלא מחיצות ולא התירו ע"י שינוי.

הרי שנח' המשנ"ב והשו"ע הרב האם הגדרת אוהל גמור היא אוהל העשוי להשתמש תחתיו או אוהל העשוי להגן.

וכן מצאנו שנחלקו המשנ"ב והשו"ע הרב בזה לשיטתם בסעי' ה' בהיתר של כסא טרסקל, שהוא כמין כסא מתקפל שמותר לפתוחו אפי' שנעשה אוהל תחתיו, וכתב המג"א שנלמד מדין זה שגם חופה מותר לפרוס אם היו מחוברים המקלות מער"ש לגוף החופה, והמשנ"ב למד מזה שההיתר של כסא טרסקל הוא גם באוהל גמור כגון פתיחת שמישה או גגון של עגלה וכדו' אבל השו"ע הרב סובר שאוהל גמור אסור לפתוח אפילו שהוא מחובר כעין כסא טרסקל, ולכן אסור לפתוח גגון של עגלה ושמישה וכדו', ומה שהתיר המג"א חופה זה משום שחופה עשויה רק לכבוד ולתפארת ולא להגן, ולכן אינה מוגדרת אוהל גמור. אבל המשנ"ב לשיטתו שאוהל גמור הכוונה אוהל שנעשה לשימוש תחתיו, גם חופה נחשבת אוהל גמור, ואם המג"א התיר להעמיד חופה שהיא כעין כסא טרסקל מוכח שההיתר הזה שייך גם באוהל גמור.

ואם כנים הם הדברים נפק"מ לדינא במה שמשחקים הילדים במשחקי לגו קליקס מגנטיים וכדו' ובונים בית בגודל טפח על טפח ובגובה טפח כדי להכניס בהם בובות 'מצוה-קינדער' וכדו', שלפי השו"ע הרב דינו כאוהל גרוע כי לא עשוי להגן ממשמש וגשם אלא רק להשתמש תחתיו, ולכן מותר לבנותו בשינוי מלמעלה למטה, (או לבנותו גג בלא מחיצות או באופן שהיו המחיצות בנויות מער"ש). אבל לפי המשנ"ב כיון שבונה לשימוש תחתיו הוא אוהל גמור ואסור.

אמנם כיון שהוא איסור דרבנן נקטינו כדברי הרשב"א המובאים בביה"ל בסי' שמג שקטן לצורכו יכול לעבור על דרבנן ואי"צ למחות בו, ולכן קטנים יכולים לבנות כך, אבל גדולים חייבים להזהר בזה, וכנ"ל.

העולה לדינא:

אי"צ להפריש ילדים מלבנות בתים ממשחקים בשבת, אבל מבוגר תלוי במח' שו"ע הרב ומשנ"ב, והשו"ע הרב יכול לבנות בשינוי, ולמשנ"ב אסור בכל גווני.

צער והריגת בעלי חיים לצורכו

דגי הנוי שקיבלו הילדים מאחד ה'ירידיים' כנהוג, הוכנסו אחר כבוד לקופסת פלסטיק ושם תוחזקו. לאחר זמן, כצפוי, באו מים עד נפש והוחלט אחר כבוד לשחרר את הכבודה. הועלתה מחשבה איך לבצע זאת, האם להוציא את קופסת הדגים למרפסת במטרה ששם הם ימותו מחוסר חמצן / קור בלילות, או מציפורים... - או אולי פשוט לשפוך אותם לביוב. אך בשלב זה נשאלה השאלה - מה עם צער בעלי חיים במקרה כזה? וכן - אם בוחרים להוציא אותם למרפסת האם צריך בנייתיים להשאיר את מכשיר החמצן בקופסה, האם יש חובה להאכיל אותם, וא"כ האם עדיין לפני בעל הבית.

תשובה: צער בעלי חיים נלמד ממקורות רבים במקרא, בחז"ל, בראשונים ובפוסקים. בתורה נאמר (דברים כה, ד) "לא תחסום שור בדישו" - וזה על מנת למנוע סבל מבעלי החיים בזמן עבודתם. וכן נאמר (שמות כג, ה) "עזוב תעזוב עמו" דהיינו שיש חיוב לעזור בפריקת חמור רובץ תחת משאו, גם אם הוא של אויב, ומאותו הטעם.

בגמרא בבא מציעא (לב-לג.) מובאת מחלוקת לגבי פריקה טעינה והמסתעף, והיוצא מכל הסוגיא הוא שיש מחלוקת האם צער בעלי חיים היא מן התורה או מדרבנן, אך עכ"פ ברור שזה חיוב גמור לפחות מדרבנן. ובמסכת שבת (קכה:) למדנו שמותר לחלל שבת כדי להציל בעל חיים הנמצא בסכנה. ויש שהביאו בשם הרמב"ם (הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ג, הלכה ט) שאסור לצער בעלי חיים אף לצורך (ויש שחלקו שאין ראיה משם).

הלכה נוספת יש בבעלי חיים שממנה רואים את הזהירות שלא לצערם, נלמדת מהכתוב "ונתתי עשב בשדך לבהמתך - ואכלת ושבעת" (דברים יא, טו) שחובה להאכיל את בעלי החיים שלו - לפניו, ובגמרא ברכות (מ.) אמר רב יהודה (הונא) אמר רב אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, ובגיטין (בב.) איתא שאסור שיטעום כלום עד שיתן לבהמתו.

בשו"ת נודע ביהודה (תנינא י"ד סי' י) נשאל אודות "אישי אחד אשר זכה ה' בנחלה רחבה, ויש לו כפרים ויערות אשר בהיערות תרומוש כל חיתו יער, אם מותר לו לילך בעצמו לירות בקנה שריפה לצוד ציד, או אם אסור לישראל לעשות דבר זה, אי משום צער בעלי חיים אי משום בל תשחית". ותחילה מנמק הגאון הנובי" שתי סיבות להיתר, וז"ל: "אין לנו להאריך בזה, כי כבר האריך מהרא"י (התורמות הדשן) בפסקים וכתבים (סימן קה) שכל דבר שיש בו צורך להאדם לית ביה משום צער בע"ח, וגם לא שיהיה צער בע"ח אלא לצערו ולהניחו בחיים, אבל להמית בהמות וחיות וכל מיני בע"ח לית ביה משום צער בע"ח", ועיי"ש הוכחתו ממס' חולין (ה:) ואכמ"ל.

אך למעשה כתב "ואמנם מאוד אני תמו על גוף הדבר, ולא מצינו איש ציד רק בנמרוד ועשיו, ואין זה דרכי אברהם יצחק ויעקב... ואיך ימית איש ישראלי בידים בעלי חיים בלי שום צורך רק לגמור חמדת זמנו להתעסק בצידה... ומי שהוא איש הצריך לזה ופרנסתו מצידה זו, בזה לא שייך אכזריות, והרי שוחטין בהמות וחיות ועופות וממיתים דגים לצורך האדם, ומה לי טהורים שיאכל מבשרם ומה לי טמאים שיאכל ויפרנס עצמו מדמי עורותיהם, וכל בעלי חיים ניתנו לאדם לכל צרכיו, אבל מי שאין זה לצורך פרנסתו ואין עיקר כוונתו כלל בשביל פרנסתו הוא אכזריות. ועד כאן דברתי מצד יושר ההנהגה שראוי לאדם להרחיק מזה, ועכשיו אני אומר אפילו איסורא איכא" (ומאריך שם על הסכנה בעצם הצידה שלא מנידון דידן).

הרי לנו שלדעת בעל הנודע ביהודה איסור צער בעלי חיים הוא רק כאשר גורמים סבל לבעל חיים חי, אבל לא כאשר ממיתים אותו.

ובספרי האחרונים יש אריכות גדולה בענין חידושו של הנובי"י, ש"לא שייך צעב"ח אלא לצערו ולהניחו בחיים, אבל להמית בהמות וחיות וכל מיני בע"ח לית ביה משום צעב"ח". בשו"ת עבודת הגרשוני (סי' יג) ובשו"ת שבות יעקב (ח"ג סי' עא) בשאלת השואל אכן מבואר שאין איסור צער בע"ח בהמתתם, אך מאידך, מתשובת השבות יעקב (שם) וכן הוא בשו"ת שמש צדקה (י"ד סי' ח"י) מבואר שיש בזה משום צער בע"ח, וכן האריך בשו"ת שואל ומשיב (תנינא ח"ג סי' סה) והביא שנעלם

בנושא שכירות באונסין

ראובן ושמעון שקנו מחסן בשותפות, מחסן זה היה צמוד לדירתו של ראובן, ושמעון השותף השני היה גר במקום אחר, הם השכירו את המחסן לשוכר וחמתו חוזה לשנה והשוכר פתח שם משרד, באמצע השנה היה לשוכר אונס והוצרך לעבור דירה למקום אחר ולכן סגר את המשרד וחצי שנה היה המחסן עומד ריק, כעת מגיע השוכר ורוצה שיחזירו לו הכסף של חצי שנה שלא השתמש והמשכירים טוענים שמכיון ששכר לשנה צריך לשלם על כל השנה והשוכר טוען שהיה לו אונס ולכן לא השתמש כאן חצי שנה ושיחזירו לו הכסף של חצי שנה.

תשובה:

יש לדון כאן א. האם באמת צריך לשלם החצי שנה שלא גר כיון שנעשה לו אונס.

ב. על הצד שצריך לשלם יש לדון אם לכל הפחות יזכו לו כפועל בטל.

ג. האם שכירות בית שייך דין פועל כלל דהרי לכא' יש סברא דביתא מיתבא יתיב והמשכיר רוצה שיהיה מיושב ולא מעונין להוריד לשוכר מהשכירות ושישאר אותו ריקם.

ד. מסתעף לדין מעניין בדיני שותפים.

בשו"ע חו"מ (סי' שט"ז ס"א) מבואר דהמשכיר בית לחבירו לזמן מסוים והשוכר רוצה לצאת בתוך הזמן צריך לשלם את כל הזמן ששכר אף שהבית עמד ריק (אמנם יכול השוכר להשכירו לאחר עיי"ש כל הדינים).

הקצוה"ח (שם פק"א) הביא דברי המרדכי בשוכר ששכר בית ומת בתוך הזמן והיורשים לא גרו שם אח"כ וכבר שילם כל השכירות ופסק שם שאמנם לא צריך המשכיר להחזיר את חלק השכירות שלא גר אבל צריך לנכות כפועל בטל, ומה שהשו"ע לא הובא ענין זה שצריך לנכות עיי"ש בקצות שמחלק שדוקא באופן שהיה אונס לשוכר אז נאמר הדין שמנכה כפועל בטל משא"כ כשלא היה אונס אלא סתם יצא השוכר אינו מנכה לו כלל דכיון שהשכירו ומוכן לקיים השכירות אף שלא גר שם השוכר אין צריך לנכות וכמו שמצאנו בבעה"ב שחזר בו מפועלים בלא אונס שאינו מנכה כיון שפועלים רוצים לעבוד.

אמנם רואים מתוך דברי המרדכי שהיכן שיש אונס שהדין שמנכים זה אפי' בשכירות בית דהיינו שיש לאדם עדיפות לקבל פחות כסף שכירות ושהבית ישאר ריק, ועיי"ש בקצות שהביא מהגה"ה מהרם מטיקטין על אחד ששכר בית והיה דבר וכולם ברחו ופסק דהשוכר צריך לשלם הכל ולא ינכו לו דביתא מיתבא יתיב ע"כ.

ולכא' רואים שסובר שבבית אין מנכים ומישב הקצות שאין צריך לומר דחולק עם המרדכי אלא אפשר לומר שבבית תלוי אם המשכיר יכול להשתמש כשהשוכר יוצא שאם המשכיר יכול להשתמש א"כ הנהגה ומרויח ולכן מנכה משא"כ באופן המהר"ם שכולם ברחו לא יכול היה להשתמש וע"כ אין מנכה לו כפועל בטל. חז"ל כאן דבר חדש שכדי לנכות משכירות בית כפועל בטל לא מספיק מה שהבית עומד ריק אלא בצירוף שהמוכר יכול היה להשתמש שם בזמן הזה.

השתא דאית' לחילוק זה יש לדון במעשה דידן דזה ודאי שצריך לשלם השוכר עד סוף השנה רק השאלה אם צריכים לנכות כפועל בטל עפ"י יסוד הקצות שתלוי אם יכול להשתמש שם המשכיר.

וכאן יש מקום לדון כי כן הבית שיש לו השותפים שאחד יכול להשתמש כשהשוכר יצא והשני לא גר במקום שם אין לו אפשרות להשתמש וא"כ איך נתייחס למחסן הזה האם כמקום שיכול להשתמש או לא. ומסברא לכא' צריכים לנכות חצי משווי הניכוי של פועל בטל היינו את חלק השותף שיכול להשתמש.

השתא דאית' להכי יש לדון בעניני שותפים האם הפסד ניכוי זה שהורידו מהשכירות יהיה רק על השותף שדר שם ויכול היה להשתמש או שיהיה משותף לשניהם? ומצאנו בהל' חלוקת שותפות (סי' קע"א ט"ז) ברמ"א שאם יש דירה לשותפים ולא חילקו ביניהם ואחד מהשותפים השתמש אין יכול השותף השני לומר עכשיו אני ישתמש הזמן שהשתמשת כי כל זמן שלא חילקו כל אחד משתמש בחלקו ועיי"ש עוד ברע"א שמציין את דברי הב"י בשם הרשב"א שהשותף שדר שם אינו צריך לשלם שכירות על מה שדר כי בשלו משתמש כל זמן שלא סיכמו על צורת החלוקה.

ועפ"י לכא' בעובדא דידן מכיון שהנכוי שהורידו בשכירות זה בגלל שיכול היה להשתמש והרי כאן (בסי' קע"א) חז"ל דאם היה משתמש זה לא על חשבון השותפות אלא בשלו משתמש וא"כ ההפסד שהגיע לשותפות מחמת שיכול היה להשתמש אינו קשור אליו וצריך להתחלק ההפסד לשני השותפים בשוה.

אמנם הפת"ש (שם) הביא שער המשפט (סי' קע"א) שכל דין הרמ"א זה דוקא בבית שעומד לדירה דהיינו שהשותפים ידורו בו שלזה הם נשתתפו כדי להשתמש אבל בית שעומד להשכרה כאכסניה או דירה להשקעה צריך השותף שהשתמש לשלם לשותפו חלקו וכמו שמצאנו ברמ"א (סי' שס"ג) שאם שותף אחד השכיר את הבית וקיבל שכירות בודאי שהשכירות לשניהם ואינו יכול לומר שהשכירו לעצמם ולכן גם אם השתמש במקום כזה שכל מי משתמש משלם צריך ג"כ לשלם וא"כ בעובדא דידן שהיה עומד לשכירות ואם היו מוצאים בזמן זה להשכירו היו משכירים ונחשב קיימא לאגרא ובאופן זה כשאחד משתמש הוי כמשתמש בשל השותפים ולפ"י בעובדא דידן שרק שותף אחד היה יכול להשתמש ובגלל זה מגיע הנכוי של פועל בטל א"כ רק עליו יהיה הפסד הנכוי.

אמנם עדיין יש לעי' דיתכן שגם לדברי השעה"מ זה דוקא כשדר שם בפועל שע"ז אנו מחייבים אותו ולכן חייב לשלם משא"כ בעניני שהחוב של הנכוי סיבתו זה בגלל שיכול היה להשתמש ולהרויח נחשב בזה רווח שהשני ישלם כפועל בטל ולא דוקא אם ישתמש בפועל וא"כ בזה יודה שלא שייך דוקא לשותף זה ההפסד אלא על שניהם.

עוד צד לומר שההפסד על שניהם דכל החשבון שעשינו זה רק לדברי הקצות שביאר שפועל בטל בבית זה רק כשיכול המשכיר להשתמש אמנם הנה"מ (בס"ק) בתוך הדברים נראה דסובר דאין חילוק אם יכול המשכיר להשתמש ונראה דסובר דכל בית מנכים תמיד כפועל בטל ולדבריו בודאי ההפסד של הנכוי יהיה על שני השותפים.

העולה לדינא:

א. השוכר צריך לשלם השכירות בניכוי של פועל בטל.

ב. וכן אם כבר שילם המשכיר יחזור לו הנכוי של פועל בטל.

ג. ההפסד יהיה על ב' השותפים א. כי כך יוצא לפי פסק הנה"מ שלא חילק בבית וסובר שתמיד מנכה. ב. ואף לקצוה"ח שמחלק ביארנו שיש להסתפק לשי' ואין כאן מוחזק וע"כ ההפסד על שניהם.

מדברי הפוסקים דברי החינוך (מצוה תנא) שכתב "בטעם השחיטה יותר מצדא, כי התורה התירין לאדם למעלתו לזון מהם ולכל צרכיו, לא לצערן חינום, וכבר דברו חכמים הרבה באיסור צער בעלי חיים בב"מ (שם) ובשבת (קכה). אם הוא איסור דאורייתא, והעלו לפי הדומה שאסור מדאורייתא", הרי לנו שגם כשממיתים בע"ח יש משום צער בע"ח (עיי"ש שד"ח מע' צ כלל א וב)."

ולדעת השאלת יעבץ ח"א ק"י, איסור צער בעלי חיים מן התורה חל רק על הבהמות והחיות משמרות את האדם. ודגי נוי יתכן לומר שזהו השירות שהם נותנים, הנהגה ממראיהם, והמשחק של הילדים איתם.

אך היוצא מכל הנ"ל הוא שברור שבמקום הצורך מותר להרוג, כמו שחיטה שמתרת, והוא הדין לכל צורך.

ובאגרות משה כתב (ה"מ ח"ב מז), שבמקום שאפשר, עדיף להרוג בעלי חיים מזיקים בדרך עקיפה. למשל אם חדרו לביתו עכברים עדיף להמיתם על ידי רעל או מלכודת ולא בידי ממש, כדי שלא להתרגל לאכזריות ולדעתו כמובן שעדיף אם תוכל להרחיקו.

ונראה להביא ראייה מהמ"ב בסי' שט"ז ס"ק ל"ג שכתב שאסור לומר לגוי להוציא דג שנמצא בחבית מים אל היבשה, כי האדם חושש שהדג ימות ואז המים יתקלקלו, משום דלא התירו נטילת נשמה בשבת שהוא איסור דאורייתא, שבביל פסידת המים. משמע שבביל זה היה מותר בשופי להוציא ולהורגו לכה"פ מחמת הפסד, וממילא בנידון דידן נראה לומר שטירדה מרובה יום יומית הוא שווה ערך לכל הפחות להפסד הנ"ל, ולכן אפשר להקל שבזוואי אפשר להוציאם החוצה למרפסת או לרחוב ואין צריך לדאוג להם עוד כלל. ולגבי האפשרות לשופכם לביוב דהיינו להורגם מייד, זה נקרא מקום הצורך, אך הוא מחלוקת כאמור, ואין בידי, ומי שיש בידו ידיעני.

ואגב נראה לציין בקיצור מה שהביא בעל החרדים (הובא בקב הישר ז), באיש חשוב תם וישר שהתאכסן אצלו האר"י הקדוש ז"ל, ועשה לו כבוד גדול. וטרם נסיעתו שאלו מה ישלם לו, והשיב בעה"ב, שהיו לו בנים, ואחר כך נעשית אשתו עקרה, אולי ימציא לו תרופה לאשתו כבראשונה, והשיב לו האר"י שהסיבה היא מכיון שהיה סולם קטן בביתו שהיו האפרוחים עולים ויורדים בו לשנות מים. ופעם אחת הסירה אשתו הסולם משם, אף כי לא היה כונתה לצער את התרנגולים אלא לניקיון, ומאז יש להתרנגולים צער וצמאון גדול, ועלתה צפצופם לפני הקב"ה המרחם על כל מעשיו, ועל ידי כך נגזר עליה להיות עקרה. והחזיר בעה"ב הסולם למקום הראשון, וה' נתן לה הריון, וחזרה ללדת כבראשונה. הרי לך, כי ה' יתברך פוקד ומשגיח על כל בריה ברב רחמי וחסדיו, ומשלם להמצערים את הבריות.

וכך כתב בספר פתורא דאבא (ח"ב ט') שהאר"י ז"ל היה נוהר שלא להרוג שום רמש מן הרמשים אפילו מן הקטנים והפחותים ואף הם מצערים אותו, משום ששום בריה לא נבראת לבטלה. וכן כתב בשו"ת תורה לשמה (סימן שצ"ז). אם למעשה אם מפריעים לו ברור שיכול להורגם וכן כתב בסו"ת תשובות ונהגות (ה"ב סי' תשכ"ו) שאינו מוצא שום איסור להרוג זבובים ויתושים, ואף שהאר"י ז"ל לא רצה להרוג אותם, אין זה מצד צער בעלי חיים, אלא נמנע מכך מרוב קדושתו, אבל ברור שאין זה איסור אלא לחסידיים ולקדושי עליון כמותו.

ונראה לציין שבעל חי גוסס ומפרפר כתב בספר אין מכוול (עמ' קמ') שכדאי יותר שיהרוג אותו, מאשר ישאר אותו כך שיסבל, ואין יזכר חשש צער בעלי חיים.

וכך בספר דינים ונהגות ממון החזו"א (ח"ב מ) שאחד מבני ביתו שאלו על זבוב שהיה מפרפר בין חיים למוות, והשיב שיש לגמור מיתתו כדי למנוע צער. וכן התופס עכבר במלכודת דבק, כתב בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סי' ק"י) שעדיף להכניס אותם מיד למים כדי שימתו כמה שיותר מהר מאשר שירזוק אותם חיים לפח. - אך הבאנו לעיל שבכזה צורה יש חשש של אכזריות.

העולה לדינא:

דגים באקווריום שאינו צריך להם עוד, ניתן להניחם בחוץ כיוון שמפריעים אותו, ואין צריך לדאוג להם כלל. ולהורגם בידיים יש שאסור שלא לצורך ממש, ויש שאמרו שזה מלמד אכזריות.

בגדרי היסח הדעת בתפילין

ר' שלמה סיים את תפילתו המתונה, ונפנה לחלוץ את תפיליו מראשו. בעוד ידו מושטת לעבר התפילין, נזכר לפתע מהתור שקבע לבנו בקופת החולים, ומבט חטוף אל השעון הבהיר לו שעליו להזדרז. הוא חייג ל'קל-קו', הקיש את מספר הקו ואת מספר התחנה, והמתין במתח לשמוע מתי יגיע האוטובוס הדרוש לו כדי להגיע אל מחוז חפצו, אם בכלל. עודו מאזין בעל כרחו לקידומת המיינעת והמיוותרת, הבחין במבטו של ר' שמואל המשתאה, מסתכל עליו בתימהון רב. ר' שלמה שלא הבין מה דופי מצא בו ר' שמואל, חיכה להסבר, אשר לא בושש מהגיע, ובדרך גערה: 'מה איתך, ר' שלמה, היתכן? טלפון - עם תפילין?' ר' שלמה, שעד עתה לא חשב כלל שיש פסול במעשהו, חש נבוך, ואף מיהר לברר מה ההלכה בענין זה. תשובה:

בגמרא (מנחות לו:) איתא, אמר רבה בר רב הונא: חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה, קל וחומר מצוץ; ומה צוץ שאין בו אלא אזכרה אחת, אמרה תורה: 'והיה על מצחו תמיד' (שמות כח לח) - שלא תסיח דעתו ממנו, תפילין שיש בהן אזכרות הרבה, על אחת כמה וכמה.

ונחלקו הראשונים, האם זה קל וחומר גמור, וזה דין דאורייתא, או שזה רק מדרבנן, דשאני צוץ שהשם המפורש כתוב עליו בגלוי.

ומקשה הרא"ש (ברכות פ"ג ס"י כח, הל' תפילין ס"א), דבגמרא סוכה (כו.) אמרו שמותר לישון שנת עראי עם תפילין בראשו. ולכאורה, הרי אמרו שאסור להסיח דעתו מהתפילין, ובשעה שנתנמנם נמצא שהסיח דעתו מהן. ומתוך בשם רבינו יונה, שהיסיח הדעת נקרא רק כשעומד בקלות ראש ובשחוק. אבל כשעומד ביראה ומתעסק לצרכיו, אף על פי שעוסק במלאכתו ובאומנותו ואין דעתו עליהם ממש, אין זה נקרא היסח הדעת. שאם לא תאמר כן, היאך יכול אדם להניח תפילין כל היום. וכן נמי כשמתנמנם אין היסח הדעת, כי שוכח הבלי עולם ואין כאן קלות ראש.

אמנם הרמב"ן בספרו תורת האדם (שער האבל, ענין האבלות אות טז) כותב, שהסיבה שאבל פטור מתפילין בגלל שלא יכול לכוון לבו לתפילין שלא יסיח דעתו מהם, לפי שבשעת הבכי ובשעת ההספד אין דעתו מיושבת עליו. וכן הרמב"ם (פ"ד מהלכות תפילין ה"א) כתב: מצטער ומי שאין דעתו מיושבת ונכונה עליו פטור מן התפילין, שהמניח תפילין אסור לו להסיח דעתו מהן. עכ"ל. והרי מצטער ואבל אינם עומדים בשחוק וקלות ראש, אלא אדרבה עומדים בהכנעה ובכבוד ראש. ומשמע שאף על פי כן נחשב הדבר להיסח הדעת.

השאגת אריה (ס"ו לט) מבאר, שהרמב"ם והרמב"ן נחלקו על הרא"ש, וסוברים שכל היסח הדעת אסור, ופוסק להלכה כדעתם. ולכאורה, לשיטתם קשה הקושיא הנ"ל, איך מותר לישון שינת עראי עם תפילין, הלא גם בזה הוא מסיח דעתו מהתפילין, ללא ספק. ותיירץ השאגת אריה, שיש שיעור קצוב להיסח הדעת, שבתוך אותו הזמן לא מקרי היסח הדעת ויותר מאותו הזמן הוא היסח הדעת. וכתב דיש לומר, דהשיעור של שינת עראי שהתירו חכמים בתפילין כדי הילך מורה אמה הוא השיעור הקצוב להיסח הדעת, עד לשיעור זה מותר, ויותר מזה אסור.

ובשערי תשובה (או"ח ס"י כח סק"א) העיר, שבשיעור כזה לא יתכן, מכיוון שהוא שיעור מועט, חלק ס"ז משעה, ולא ניתנה תורה למלאכי השרת. ומסיק השערי תשובה, שהעולם סומכים בזה על דעת רבינו יונה והרא"ש, דלא הוא היסח הדעת רק שחוק וקלות ראש.

אמנם בבאור מרדכי (למהר"ם בנט) על המרדכי (הל' תפילין, ד"ה תפילין שיש בהם), מבאר גדר היסח הדעת בתפילין לדעת רבינו יונה, שכל דבר שעושה ללא סיבה וללא צורך כל שהוא הוא כקלות ראש, משא"כ כשעוסק בדבר שנצרך לו לעשותו לא הוא קלות ראש וממילא לא הוא היסח הדעת, לכן כשנתנמנם או כשעוסק במלאכתו אינו נחשב כהיסח הדעת. ומשום כך אין דברי רבינו יונה סותרים לדברי הרמב"ם. דסוף סוף אינו 'עומד ביראה', דהרמב"ם איירי היכא דמחמת טירדתו פונה לבבו מיראת שמים. וכן משמע במשנ"ב, שכתב (ס"י מד סק"א) וז"ל: ולא חשוב היסח הדעת אלא כשהוא עומד בשחוק וקלות ראש, אבל כשהוא עוסק במלאכתו ואומנותו ואין דעתו עליהם ממש, אין זה נקרא היסח הדעת [אם לא שמטריד דעתו כל כך לצרכי הגוף עד שלבבו פונה מיראת שמים מחמת טרדתו], ומכל מקום מצוה מן המובחר שיהא דעתו תמיד על התפילין, ושלא יסיח דעתו מהן להימשך ולהרהר במחשבות רעות שמטעם זה חייב למשמש [בהן] כל שעה, שלא יסיח דעתו מהן, זולת בשעת התפילה והלימוד אין צריך ליתן דעתו בתפילין. עכ"ד.

העולה לדינא:

- א. וודאי שאסור להסיח דעתו מהתפילין לשחוק וקלות ראש, וכן אסור שיתירד דעתו בצרכי הגוף כל כך עד שישכח יראת שמים.
- ב. אדם העוסק במלאכה או שאר צרכי הגוף, אבל עומד בעול מלכות שמים, רוב הפוסקים סבורים שזה לא היסח הדעת, והשאגת אריה מחמיר בזה. ואם זה פחות מאחד חלקי ס"ז בשעה [קרוב לדקה], גם לשיטתו אין להחמיר.
- ג. אמנם כתב במשנ"ב, שמצוה מן המובחר שיהא דעתו על התפילין תמיד, ושלא יסיח דעתו להימשך ולהרהר במחשבות רעות.
- ד. בשעת התפילה והלימוד אין צריך ליתן דעתו על התפילין.

ברכה. אבל, אומר המנחת חינוך, לפי דברי המרדכי שאמרנו, שאחד שמחוייב במצוה מדרבנן בתור מצות חינוך יכול לצאת עם המצוה גם כשהיה מחוייב מן התורה, וממילא אם הוא ספר ספירת העומר בכל ימי הספירה עד שנהיה בר מצוה, הרי זה כמו שהוא קיים את המצוה ובשלימות, וזה נקרא 'תמימות', ואם כן יכול לעשות ברכה על הספירה שישפור מכאן ואילך, אחר שנהיה בר מצוה.

אבל המגן אברהם (או"ח ס"י רסו סק"א) מביא את דברי המרדכי, שאחד שמחוייב במצוה מדרבנן יכול להוציא את השני שמחוייב במצוה מן התורה, ומקשה המגן אברהם עליו, שהגמרא בברכות (ב:) אומרת (וכן נפסק בשו"ע או"ח ס"י קפו סעיף ב) שקטן יכול להוציא את אביו בברכת המזון אך ורק אם אביו אכל שיעור דרבנן, אבל אם אביו אכל שיעור דאורייתא אין הקטן יכול להוציאו ברהמ"ז, לפי שהקטן רק מחוייב מדרבנן בתור מצות חינוך אבל האב מחוייב מן התורה לברך ברהמ"ז, רואים אנחנו מזה שאם אחד מחוייב מדרבנן אינו יכול להוציא את השני שמחוייב מן התורה.

על הקושיא הזאת של המג"א אפשר לתרץ שהמרדכי סובר כמו רש"י, שיש מחלוקת רש"י ותוס' כדאיתא בתוספות במס' ברכות (מת. ד"ה עד שיאכל), תוספות סוברים שמטעם מצות חינוך חל חיוב דרבנן על הקטן עצמו, ורש"י סובר שעל הקטן עצמו לא חל שום חיוב, וכל מצות חינוך זה רק מצוה על האב לחנך את הקטן. והמרדכי יסבור כמו רש"י, שעל הקטן לא חל שום מצוה, ואם כן לא קשה על המרדכי כלום, דבאמת אם אחד מחוייב באיזה מצוה מדרבנן, יכול הוא להוציא את השני שהוא מחוייב מן התורה, וזה שהגמרא אומרת שקטן אינו יכול להוציא את אביו בברכת המזון אם האב אכל שיעור דאורייתא, לפי שהקטן אינו מחוייב ברהמ"ז אפילו מדרבנן, וכל מצות חינוך חל רק על האב, ולכן אינו יכול להוציא את אביו שמחוייב מן התורה, לפי שהוא עצמו אינו מחוייב כלל אפילו לא מדרבנן.

לפי זה קשה על המנחת חינוך, איך הוא יכול לומר שלפי המרדכי יכול הקטן לעשות ברכה על ספירת העומר משום שמחוייב מדרבנן בתור חינוך, הרי מוכרח להיות שהמרדכי סובר כמו רש"י, שעל הקטן לא חל שום מצוה, אפילו לא מדרבנן, ומצות חינוך חל רק על האב, יוצא שכל מצות ספירת העומר מתחיל אצלו רק כשנהיה בר מצוה, והרי חסר לו מחשבון הספירה, שזה כאילו לא ספר עד היום, וזה לא 'תמימות', ואיך יכול לעשות ברכה אחר הבר מצוה על ספירת העומר. מתרץ המהר"ם שיק, שאפילו שעד היום הוא לא היה מחוייב בכלל בספירת העומר, מכל מקום זה נחשב לו כמו אינו מצווה ועושה, שלמרות שאין לזה אותה החשיבות כמו מצווה ועושה, מכל מקום זה מצוה, כמו שאנו פוסקים שנשים ועבדים יכולים לעשות ברכה 'אשר קדשנו במצותיו וצונו', למרות שאינם מצווים כלל, אבל זה נחשב להם למצוה. ממילא בקטן, כשסופר ספירת העומר, אפילו שהוא אינו מצווה, עם כל זה נחשב לו למצווה, למרות שזה לא כמו בגדול, בכל זאת נחשב כמו שספר ספירה, וזה נקרא 'תמימות', שהרי קיים את המצוה בהיותו קטן, ולכן יכול לעשות ברכה על ספירת העומר.

ולאור דבריו, אפשר להבין את דברי המדרש שהבאנו בראש דברינו, 'אימתי הן תמימות כשהן עושין רצונו של מקום'. מדובר כאן בקטן שאין לו חיוב לספור ספירת העומר, ולמרות כן, אם הוא סופר ספירה לפני הבר מצוה הוא מקיים את המצוה, וזה נקרא שהוא עושה רצון ה', ואז זה נקרא 'תמימות' אצלו, והוא יכול אחרי הבר מצוה לקיים המצוה בשלימות עם ברכה. אבל אם הוא לא סופר ספירת העומר לפני הבר מצוה והוא לא עושה רצון ה' כשהוא לא מחוייב, אלא שהוא עושה רק מה שמחוייבים אותו מן התורה, אז זה לא נקרא 'תמימות', והוא אינו רשאי לברך, גם אחרי הבר מצוה, ברכה על ספירת העומר.

